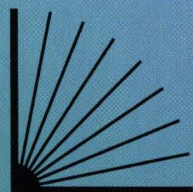

Synnøve Skjersli

Ungdom – fritid – utdanning
En studie av ungdoms fritidsvaner og
utdanningsaspirasjoner

NIFU skriftserie nr. 11/99

Synnøve Skjersli

Ungdom – fritid – utdanning

En studie av ungdoms fritidsvaner og
utdanningsaspirasjoner

NIFU skriftserie nr. 11/99

NIFU – Norsk institutt for studier
av forskning og utdanning
Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo

ISSN 0808-4572

Forord

Forskning rundt utdanning problematiserer ofte sammenhengen mellom sosial bakgrunn og utdanningsvalg, og i liten grad relasjonen mellom fritid og utdanning. Dagens kvalifiseringssamfunn gjør det interessant og viktig å belyse ulike faktorer for å forklare utdanningsmønsteret til ungdom. Vi skal her presenteres en studie av ungdoms fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner.

Denne publikasjonen ble første gang utgitt som hovedfagsoppgave høsten 1996 ved Institutt for Sosiologi, Universitetet i Oslo. Professor Ivar Frønes ved Institutt for Sosiologi, Universitetet i Oslo, var hovedveileder for oppgaven og Per Olaf Aamodt, seksjonsleder ved NIFU, var biveileder.

I hovedfagsoppgaven er det benyttet en undersøkelse om ungdoms utdannings- og yrkesplaner, med data innsamlet av NIFU. Oppgaven går ut på å avdekke eventuelle fremtredende mønster i ungdoms fritidsvaner og beskrive hvilke ungdommer som velger de forskjellige fritidsaktivitetene. Hovedproblemstillingen er å avdekke en eventuell sammenheng mellom ungdoms fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner.

Oslo, november 1999

Petter Aasen
Direktør

Liv Anne Støren
Seksjonsleder

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1

Innledning	1
Oppvekst og utdanningssamfunn	1
Problemstilling	3
Begrepsavklaring	5
Hva menes med utdanningsaspirasjoner?.....	5
Fritid - hva er det?	6
Oppgavens innhold og oppbygning	7

Kapittel 2

Fritids- og utdanningsmønstre	9
Utdanning i etterkrigstiden.....	9
Endringer i fritiden fra 1970 til 1990	9
Sosial bakgrunn og utdanning.....	10
Fritid og sosiale forskjeller	11
Kjønn og utdanning.....	12
Kjønn og fritid.....	13
Geografisk bakgrunn og utdanning.....	14
Karakterenes konsekvenser for framtida.....	15

Kapittel 3

Handling og struktur	17
Hvordan forklares utdanningsforskjellene?	17
Verditeori.....	17
Kulturteori	18
Sosial posisjonsteori	19
Klasse - handling - struktur.....	20
Det sosiale rommet	20
Felt	22
Habitus.....	22
Livsstil	23
Individuell frihet - sosial determinisme	25
Primære og sekundære effekter	25
Individ - struktur.....	27
Forholdet mellom sosial bakgrunn, utdanning og fritid.....	28

Kapittel 4	
Datamateriale	33
Data	33
Variabler som benyttes i analysen	34
Utdanningsaspirasjoner	34
Sosial bakgrunn	35
Karakterer	38
Bosted	40
Variabler som blir tatt opp underveis i analysen	40
Metodisk verktøy	40
Tabellanalyse	40
Faktoranalyse	41
Logistisk regresjon	42
Signifikanstesting	42
Styrke og begrensninger i datamaterialet	42
Kapittel 5	
Ungdommenes fritidsvaner	45
Innledning	45
Inndeling av fritidsaktiviteter	45
Organisasjonsaktiviteter	47
Kulturvaner	51
Medievaner	56
Lesevalg	56
Programtype	58
Musikkvalg	59
Tabellanalyse for ungdommenes mediebruk	61
Oppsummering	65
Kapittel 6	
Utdanningsaspirasjoner og fritidsvaner	67
Innledning	67
Utdanningsaspirasjoner i forhold til kjønn, alder, karakterer og sosial bakgrunn	68
Aspirasjoner - kjønn - alder	68
Aspirasjoner - sosial bakgrunn	69
Aspirasjoner - karakterer	70
Utdanningsaspirasjoner sett i forhold til fritid	70
Aspirasjoner - organisasjonsvirksomhet	71
Aspirasjoner - kulturbruk	72
Aspirasjoner - mediebruk	72
Konstruksjon av livsstilsindikator	74

Sosial bakgrunn - fritidsvaner - utdanningsaspirasjoner	77
Presentasjon av logistiske regresjonsmodeller for utdanningsaspirasjoner	78
Bivariat logistisk regresjon for utdanningsaspirasjoner	80
Multinomisk regresjonsmodell for utdanningsaspirasjoner	83
Oppsummering	87
Kapittel 7	
Konklusjon og drøftelse	89
Hva forklarer ungdommenes fritidsvaner?	89
Hva forklarer ungdommenes utdanningsaspirasjoner?	93
Fritid og utdanning: En sammenheng mellom to variable?	96
Avsluttende betraktninger	102
Litteratur	105
Appendiks	113
Oversikt over vedleggstabeller	114
Vedlegg I Tabell fra kapittel 4 om datamaterialet	115
Vedlegg II Tabeller fra analysekapittel 5 om ungdommenes fritidsvaner	117
Vedlegg III Tabeller fra analysekapittel 6 om fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner	123
Vedlegg IV Spørreskjema	131

Figurliste

Figur 1.1	Sosial bakgrunns innvirkning på ungdommenes fritidsvaner	3
Figur 1.2	Sosial bakgrunns innvirkning på ungdommenes utdanningsaspirasjoner	4
Figur 1.3	Sosial bakgrunns innvirkning på ungdommenes fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner, samt et gjensidig påvirkningsforhold mellom fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner	4
Figur 3.1	Ungdommenes aktiviteter	29
Figur 3.2	Ressurser, familiemiljø, elevens ulike aktiviteter, skoleprestasjoner og utdanningsaspirasjoner	31
Figur 5.1	Inndeling av fritidsaktiviteter	46
Figur 7.1	Antatt påvirkningsforhold mellom sosial bakgrunn, aktiv fritid, mindre aktiv fritid, gode karakterer, svake karakterer og utdanningsaspirasjoner	102

Tabelloversikt

Tabell 4.1	Oversikt over fordelingen av de tre utdanningsaspirasjonene. Absolutte tall og prosent	35
Tabell 4.2	Oversikt over fordelingen av fars yrke. Absolutte tall og prosent	37
Tabell 4.3	Oversikt over fordelingen av fars utdanning. Absolutte tall og prosent	38
Tabell 4.4	Oversikt over summen av gjennomsnittet av de tre karakterene norsk, engelsk og matematikk. Absolutte tall og prosent	39
Tabell 4.5	Oversikt over bosted. Absolutte tall og prosent	40
Tabell 5.1	Aktiviteter i ulike organisasjoner og idrett/mosjon etter kjønn og alder. Prosent.....	48
Tabell 5.2	Aktiviteter i ulike organisasjoner og idrett/mosjon etter fars yrke og fars utdanning. Prosent.....	50
Tabell 5.3	Eigenverdi og forklart varians for kulturbruk	52
Tabell 5.4	Faktoranalyse basert på kultur deltakelse (varimax rotation)	53
Tabell 5.5	Kulturtype etter kjønn og kull. Prosent	55
Tabell 5.6	Kulturtyper etter fars yrke og fars utdanning. Prosent	55
Tabell 5.7	Eigenverdi og forklart varians for lesevalg	57
Tabell 5.8	Faktoranalyse basert på lesevalg (varimax rotation).....	57
Tabell 5.9	Eigenverdi og forklart varians for musikksmak.....	59
Tabell 5.10	Faktoranalyse basert på lesevalg (varimax rotation).....	60
Tabell 5.11	Mediebruk etter kjønn og alder. Prosent	62
Tabell 5.12	Mediebruk etter fars yrke og utdanning. Prosent.....	64
Tabell 6.1	Utdanningsaspirasjoner etter kjønn og alder. Prosent.....	68
Tabell 6.2	Utdanningsaspirasjoner etter fars yrke og fars utdanning. Prosent.....	69
Tabell 6.3	Utdanningsaspirasjoner etter karakterer. Prosent.....	70
Tabell 6.4	Utdanningsaspirasjoner etter aktiviteter i ulike organisasjoner og idrett/mosjon. Prosent	71
Tabell 6.5	Utdanningsaspirasjoner etter kulturbruk. Prosent	72
Tabell 6.6	Utdanningsaspirasjoner etter mediebruk. Prosent.....	73
Tabell 6.7	Oversikt over deltakelse i antall utvalgte komplementære fritidsaktiviteter. Absolutte tall og prosent	76
Tabell 6.8	Logitmodell for effekten av I- fritid, II- fars utdanning, III- kjønn, IV- karakter og V- bosted på utdanningsaspirasjoner	81
Tabell 6.9	Logitmodell for effekter av fritid, sosial bakgrunn, kjønn, karakterer og bosted	84
Tabell 6.10	Logitmodell for effekter av fritid, sosial bakgrunn, kjønn, karakterer og bosted	85
Tabell 6.11	Estimerte sannsynligheter for utdanningsaspirasjoner for fritid, sosial bakgrunn, karakterer og kjønn. Prosent	86
Tabell 7.1	Estimerte sannsynligheter for utdanningsaspirasjoner for ungdom med høy sosial bakgrunn og gode karakterer.....	97
Tabell 7.2	Estimerte sannsynligheter for utdanningsaspirasjoner for ungdom	

Sammendrag

Tema for oppgaven er ungdoms fritid og utdanning i dagens kunnskaps- og kvalifiseringssamfunn. Antall ungdommer som velger høyere utdanning er økende, og kravene til nykommer på arbeidsmarkedet er skjerpet. Det viser seg imidlertid at det ikke lenger er nok å kvalifisere seg gjennom utdanning, kvalifiseringen bør foregå på flere andre felter. Fritid er et felt der ytterligere kvalifisering kan tilegnes.

Oppgavens problemstilling er todelt. Den første delen av problemstillingen går ut på å avdekke eventuelle fremtredende mønster i ungdommenes fritidsvaner. Målet er å beskrive hvilke ungdommer som velger de forskjellige fritidsaktivitetene. Den andre delen av problemstillingen dreier seg om hvorvidt det er en sammenheng mellom ungdommenes fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner.

Den empiriske analysen bygger på et kvantitativt datamateriale fra en undersøkelse som ble utført i 1993. Undersøkelsen er utformet og gjennomført av Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU) etter initiativ og støtte fra Sosialdepartementet og Universitetsrådet. Undersøkelsen omfatter nær 3 000 ungdommer på 18 og 20 år.

I oppgaven presenteres tidligere empiriske funn på norske forhold innenfor områdene utdanning og fritid sett i forhold til sosial bakgrunn, kjønn, alder og karakterer. Teorier som forklarer de eksisterende utdanningsforskjellene vil også presenteres. Det teoretiske bidraget som anvendes i analysene og drøftelsen er hentet fra Pierre Bourdieu og Raymond Boudon.

Analysedelen i oppgaven starter med en redegjørelse av ungdoms fritidsvaner ved å fokusere på sosial bakgrunn og kjønn. Resultatene viser at ungdom med høy sosial bakgrunn i større grad driver med såkalte finkulturelle fritidsaktiviteter enn ungdom med lavere sosial bakgrunn. Samt at jenter driver mer med disse finkulturelle fritidsaktivitetene enn guttene.

Videre i analysen viser det seg at ungdom med høy sosial bakgrunn er de som i størst grad har de høyeste aspirasjonene. Kjønn har også betydning for de ulike utdanningsaspirasjonene. Ser vi utdanningsaspirasjoner i forhold til fritidsaktiviteter fremkommer det også her klare mønster.

Hovedfunnet i analysen er at fritidsaktiviteter har en egen effekt i forhold til ungdommenes utdanningsaspirasjoner. Denne effekten er vedvarende selv når det kontrolleres for sosial bakgrunn. Funnene indikerer at nåtidige hendelser har betydning for ungdommenes valg og aspirasjoner og ikke bare fortidige elementer, slik som familiesosialisering som har innvirkning på de senere valgprosesser.

Summary

This thesis discusses the leisure time activities and educational aspirations of young people between the ages of eighteen and twenty. Special emphasis is placed on finding out whether there is a connection between leisure time activities and educational aspirations.

The empirical analyses are based on data from a questionnaire survey undertaken by the Norwegian Institute for Studies in Research and Higher Education (NIFU) in 1993. The survey included almost 3,000 persons. Table analyses, factor analyses and logistic regressions have been used. The theoretical approach is based on the work of Pierre Bourdieu and Raymond Boudon.

The main finding is that leisure time activities do have an effect on the educational aspirations of young people. This effect is sustained when controls are done for social background. The results indicate that present actions are important for the choices and educational aspirations of youth and that previous factors such as family socialisation are not the only explanatory variables for later educational choices.

Innledning

Oppvekst og utdanningssamfunn

Dagens samfunn betegnes som å være et postindustrielt samfunn. Overgangen fra det industrielle til det postindustrielle er vanskelig å tidfeste. Likevel kan vi si at det i etterkrigs-Norge har skjedd endringer som karakteriserer et postindustrielt samfunn, et samfunn som har fått mange og ulike betegnelser, blant annet; kunnskapssamfunn, høyteknologisk samfunn og utdanningssamfunn (Bell 1974; Frønes 1993; Frønes 1996b). I det postindustrielle samfunnet er det større behov for arbeidskraft med høy kompetanse enn det som var tilfelle i det industrielle samfunnet. På midten av 1970-tallet var det 55 prosent av 16-åringene som tok høyere utdanning utover 9-årig grunnskole og i 1993 var tallet i overkant av 90 prosent (Statistisk sentralbyrå 1994c; Statistisk sentralbyrå 1995). Ungdommene sitter lenger på skolebenken enn før, utdanningslengden har økt som et resultat av vanskeligere innpass på arbeidsmarkedet, og stadig flere tar høyere utdanning. I tider med høy arbeidsløshet vil ungdom fungere som en arbeidskraftreserve som det ikke er behov for. Ungdom er dermed nødt til å erverve seg kompetanse og henvises derfor blant annet til utdanningssystemet.

Når ungdom ikke tar utdanning ut over obligatorisk grunnskole tolkes dette av omverdenen som en mangel på kvalifikasjoner. Dette får konsekvenser for muligheten på arbeidsmarkedet. Med andre ord; *"Å miste taket i skolen vil være å miste taket i fremtida"* (Frønes 1993:26).

De høynede kvalifiseringskravene for å komme inn på arbeidsmarkedet og den økende utdanningslengden, har medført negative konsekvenser for dem som ikke når opp i skolesystemet. Med svake karakterer blir valgmulighetene få (Barstad 1993:25). Gode karakterer gir derimot adgang til "god" utdanning, som igjen gir mulighet til godt betalte jobber. Konkurransen om studieplassene medfører at en stor del av

ungdomstiden preges av kampen for å oppnå gode karakterer. "Karakterjaget" blir i avisen Natt og Dag karakterisert på følgende måte;

Alle må ha bedre karakterer enn alle, for alle vil ha bedre, interessantere og - fremfor alt - bedre betalte jobber enn alle. I og med at alle ikke kan få det bedre enn alle, har man løst problemet ved å dele ut karakterer på skolen, slik at arbeidsgivere skal ha en viss peil på hvem det lønner seg å drysse pengene over. Resultat: Karakterjag (Natt & Dag 1995:7).

Andre tegn på kulturell forandring er at jentene har blitt videregående skoles vinnere, det er ikke lenger guttene som er de flinkeste. Kjønnss revolusjonen som startet på 1980-tallet, og som fortsatt er i startfasen, må ses i sammenheng med den postindustrielle samfunnsutviklingen (Frønes 1995b; Frønes 1996b). Dette er store endringer når en tenker på at Norge på 1960-tallet var "husmorens gullalder", der det ikke var "lønnsomt" å satse på jentenes utdanning (Frønes 1995b; Furre 1992). Deler av denne kjønnss revolusjonen kommer også til uttrykk gjennom media, som for eksempel i radioprogrammet; "Dumme gutter, smarte jenter"¹.

I utdanningssamfunnet blir samspillet mellom familien og skolen viktig. Økte kvalifiseringskrav medfører at familien får økt betydning i den forstand at kvalifiseringen må begynne tidlig i livet. Aktiviteter som stimulerer og kvalifiserer barn og unge er viktige slik at de utvikler de evner og ferdigheter som kreves i samfunnet så tidlig som mulig (Frønes 1993)². Stimulering og kvalifisering skjer også gjennom fritiden, fritidsaktivitetene står for en overføring av verdier og egenskaper som i større eller mindre grad er nyttig i forhold til utdanningen. Fritidsaktiviteter er på samme måte som utdanning en forberedelse til voksenlivet, en utprøving av kvalifikasjoner (Mørch 1985). Det er ikke lenger nok å bare kvalifisere seg gjennom utdanning, kvalifiseringen bør foregå på flere felter (Wadel 1990).

Denne oppgaven skal omhandle *hvilke* fritidsvaner og *hvilke* utdanningsaspirasjoner dagens ungdom har. I tillegg til dette overordnede temaet ønsker jeg å finne ut om det er en sammenheng mellom fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner. Mange interessante spørsmål kan stilles i den sammenhengen; Har fritidsvaner noen innflytelse på hvilken utdanning ungdommene velger? Vil for eksempel ungdommer som er aktivt med i en politisk organisasjon velge universitetsutdanning i større grad enn ungdom som ikke

¹ "Dumme gutter, smarte jenter", var tittelen på et radioprogram som programposten "Har moped, men mangler fremtid" hadde. De tok blant annet for seg at jenter i økende grad har tatt høyere utdanning, og velger seg et yrke eller en jobb som "kler" velstandssamfunnet bedre enn det guttene velger (NRK P2 1995).

² Eksempler på dette er blant annet språkkurs for barn helt fra 5-års alderen og dataskolen "future kids" som er en dataskole for barn.

deltar i politiske organisasjoner? Vil ungdommer som for eksempel ikke driver noen form for idrett ha små eller ingen ambisjoner om å ta en videre utdanning? Kan det også være slik at skolesituasjonen i seg selv påvirker ungdommenes fritid? Eller er fritid og utdanning innbyrdes uavhengige, men bestemt av bakenforliggende forhold som for eksempel sosial bakgrunn?

Problemstilling

Oppgavens problemstilling er todelt. Den første delen av problemstillingen går ut på å *avdekke eventuelle fremtredende mønster i ungdommenes fritidsvaner*. Målet er å finne ut noe om hva ungdommene fyller fritiden sin med, hvilke ungdommer som velger de forskjellige fritidsaktivitetene, og i hvilken grad sosial bakgrunn påvirker disse valgene. Dette for å se om det eksisterer sosiale ulikheter på lik linje med det som er tilfelle når det gjelder utdanning. Også kjønns- og aldersforskjeller vil belyses i denne forbindelsen.

Den andre delen av problemstillingen dreier seg om hvorvidt det er en sammenheng mellom ungdommenes *fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner*³. Også her vil det være nyttig å se i hvilken grad sosial bakgrunn har innvirkning på denne sammenhengen. Kjønn, karakterer og bosted vil også belyses her.

En konkretisering av den todelte problemstillingen er imidlertid nødvendig. *Jeg ønsker å finne ut hvilke faktorer som influerer ungdommenes fritidsvaner, og spesielt om de enkelte fritidsaktivitetene er betinget av familiebakgrunn*. Tidligere undersøkelser har vist en sammenheng mellom barn og unges fritidsaktiviteter, og deres sosiale bakgrunn (Skogen 1993; Vaage 1993; Øia 1994). Foreldrenes yrke og utdanning brukes i slike sammenhenger gjerne som indikator på foreldrenes sosiale bakgrunn. Ved å undersøke de unges fritidsvaner finner jeg ut hvilke ungdommer som er med på de ulike aktivitetene, og om fritidsaktivitetene representerer en kulturell reproduksjon. Se figur 1.1.

Figur 1.1: Sosial bakgrunns innvirkning på ungdommenes fritidsvaner

³ Begrepet utdanningsaspirasjoner vil bli forklart senere i dette kapitlet under begrepsavklaringen.

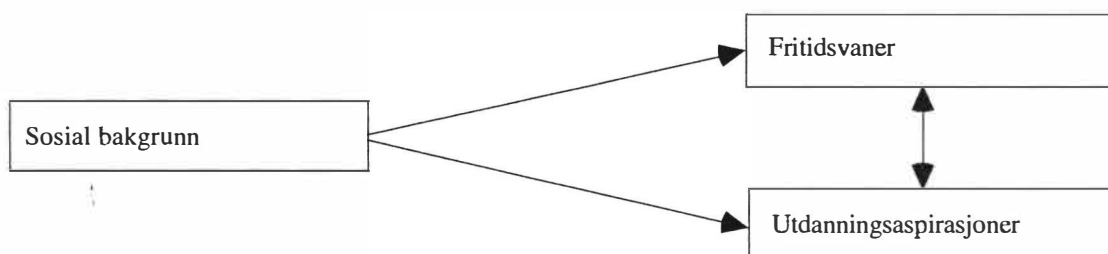
Tidligere undersøkelser har også vist at sosial bakgrunn har innflytelse på utdanningsaspirasjoner og utdanningsvalg (Edwardsen 1995; Aamodt 1982; Hernes & Knudsen 1976). *Jeg ønsker også å undersøke om foreldrene legger føringer på de unges utdanningsaspirasjoner, og eventuelt hvilken betydning andre faktorer som kjønn og alder har for utdanningsaspirasjonene?* Her er det viktig å få frem om det er kulturelle og/eller økonomiske forskjeller mellom ungdom med ulike utdanningsaspirasjoner. Se figur 1.2.

Figur 1.2: Sosial bakgrunns innvirkning på ungdommenes utdanningsaspirasjoner

Forskning har tidligere vist at det eksisterer sammenhenger mellom sosial bakgrunn, utdanningsvalg, utdanningshyppighet og utdanningslengde (Knudsen, Sørensen & Aamodt 1993; Edwardsen 1991; Severeide 1988). Som tidligere nevnt er det også funnet en sammenheng mellom sosial bakgrunn og fritidsaktiviteter. *Jeg ønsker derfor også å finne ut om det eksisterer et påvirkningsforhold mellom ungdommenes fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner.* Se figur 1.3.

Figur 1.3: Sosial bakgrunns innvirkning på ungdommenes fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner, samt et gjensidig påvirkningsforhold mellom fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner

Jeg antar at det i tillegg til sosial bakgrunn også er andre forhold som påvirker de forskjellige fritidsvanene og utdanningsaspirasjonene. Bakgrunnsvariablene kjønn, karakterer og bosted er alle variabler som forventes å ha innvirkning både på fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner, disse variablene foreligger i datamaterialet og vil bli tatt med i analysen.

Denne oppgaven har med andre ord en todelt problemstilling som igjen kan deles inn i tre underspørsmål. Flere variabler enn det som skal analyseres i oppgaven antas å ha betydning for de forholdene det her fokuseres på. Min avgrensning har imidlertid vært

å fokusere spesielt på variablene sosial bakgrunn, fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner. En klargjøring av begrepene fritid og utdanningsaspirasjoner er nødvendig da begrepene kan oppfattes på flere måter. En avklaring av begrepene vil bidra til å avgrense problemstillingen ytterligere.

Begrepsavklaring

Mye av forskningen om utdanning fokuserer på utdanningsvalg, mens jeg imidlertid skal se nærmere på utdanningsaspirasjoner⁴. Dette er et begrep som i det følgende vil få en nærmere avklaring. Begrepet fritid brukes daglig og er umiddelbart forståelig, men likevel er det flere alternative tolkningsmåter av begrepet. Jeg har valgt ut to ulike definisjoner som jeg kommer nærmere inn på nedenfor. Jeg finner det også hensiktsmessig med en klargjøring av de mest sentrale begrepene i forhold til problemstillingen. I tillegg kommer jeg tilbake til begrepene når tidligere empiriske funn på disse områdene skal presenteres i kapittel 2.

Hva menes med utdanningsaspirasjoner?

Med utdanningsaspirasjoner menes de utdanninger ungdommene har til hensikt å oppnå. De ulike aspirasjonsnivåene indikerer hvor langvarig og hvor mye utdanning de ønsker å ta. Det tenkes da på den enkeltes høyeste aspirasjoner. Jeg velger å benytte begrepet *utdanningsaspirasjoner* fremfor *utdanningsvalg*, delvis fordi de konkrete valgene ikke er foretatt ennå og delvis fordi valg også avhenger av hva man realistisk sett kommer inn på av videre utdanning. Aspirasjoner omhandler mål for de prestasjonene som de unge har, og er etter min mening et bedre begrep enn valg, men også fordi analysen er knyttet til et spørsmål i spørreundersøkelsen som tar for seg ungdommenes fremtidige utdanningsønsker.

I denne oppgaven betyr utdanningsaspirasjoner hvor langvarig eller hvor høy utdanning man vil ta, det vil si utdanning enten på videregående skole nivå, høgskolenivå eller universitetsnivå. Gjennom aspirasjoner vises ungdommenes fremtidige utdanningsmål, og om disse målene nås avgjør tilgangen til yrker eller yrkesområder den enkelte ønsker seg (Hansen 1995).

⁴ Forskning som er gjort på utdanningsaspirasjoner er blant annet gjort av Rolf Edvardsen (Edvardsen 1993; Edvardsen 1995; Edvardsen 1996) og Marianne Nordli Hansen (Hansen 1995).

Fritid - hva er det?

Begrepet fritid kan operasjonaliseres på flere måter og jeg skal komme inn på to av dem. Fritid kan ses på som et "tidsbegrep", der fritid er tid som vi disponerer helt etter vårt eget ønske, vel og merke når vi har gjort unna inntektsgivende arbeid, utdanning, fått nødvendig søvn, spist, foretatt personlig hygiene, gjort husarbeid og så videre (Holte & Vaage 1993:425).

De unges fritid blir da den tiden de har til rådighet når de er ferdige med de plikter og gjøremål som skole- og familiearenaene innebærer og som de selv står fritt til å disponere som de vil. Fritid er for ungdom den tiden de "ikke har noe å gjøre". Fritid kan betraktes ut i fra grad av forpliktelse, og som regel er den forholdsvis uforpliktende (Holte & Vaage 1993; Lingsom, Solheim & Stangeby 1983). Fritiden kan ha ulik funksjon for den enkelte, som hvile, atspredelse og personlig utvikling (Arvidson & Bucht 1976 i Mangset 1992). Det at fritid oppfattes som et stykke tid er naturlig i og med at begrepet tid brukes i ordet. Fritid betegner da den *tiden* man har fri. En stor del av de undersøkelsene vi har om fritid, måler aktiviteter i antall timer og minutter⁵. Ved å fokusere på hvor mye tid som brukes kan man gi et mål på hvor viktig de enkelte aktivitetene er.

Det finnes ulike typer eller kategoriseringer av fritid. Fritid kan skilles ut alt etter hvilken type tidsperiode den inngår i (Lingsom et al. 1983). Det er "hverdags-fritid" som er den fritiden hver enkelt har daglig. Vi har "weekend-fritid" som skiller seg fra "hverdagsfritid" på grunn av at en som regel har fri fra jobb/skole om helgen og har mer fritid enn på en gjennomsnittsdag, og det er "ferie-fritid" som er den tiden som blir brukt til ferier og reiser.

Den andre måten å se fritid på er hentet fra Ivar Frønes som mener at fritiden og fritidshandlinger kan defineres med basis i sitt *innhold* og ikke som et stykke tid (Frønes 1978). Fritiden kan en disponere og gjøre som man vil med. Fritiden likestilles med at hver enkelt har anledning til å gjøre det som en virkelig har lyst til og ikke bare det som skole eller jobb krever (Frønes 1978)⁶. Samfunnsendringene har gjort at den

⁵ Et eksempel på at fritid måles i tid er tidsnyttingsundersøkelsen. Tidsnyttingsundersøkelsen gir opplysninger om hvor stor del av døgnet 24 timer som benyttes til de ulike fritidsaktivitetene. Det er gjennomført 3 slike undersøkelser, den første ble foretatt i 1971-72, den andre i 1980-81 og den siste i 1990. Undersøkelsen tar for seg fritidsaktiviteter som sosialt samvær, fjernsynsseing, reiser, idrett/friluftsliv, lesning og underholdning. Underholdning innebærer aktiviteter som kino, teater osv (Statistisk sentralbyrå 1992).

⁶ Frønes peker på noen svakheter ved å definere fritid som den tiden man har igjen når alle andre plikter er unnagjort. Svakheterne ved denne definisjonen består i at det for enkelte grupper er vanskelig å skille mellom arbeid og fritid, og han nevner husmødre som et eksempel (Frønes 1978).

enkelte i større grad enn før velger å bruke fritiden sin til å kvalifisere seg i forhold til andre felter som utdanning og jobb.

Det er et mangfold av aktiviteter hver enkelt kan fylle fritiden sin med som; sosialt samvær med andre, se på TV, lytte til radio, lese bøker og være med i foreninger eller organisasjoner. En kan også benytte seg av såkalte kulturelle aktiviteter som å gå i teater, opera og konserter. Mulighetene og kombinasjonene er mange. Hva hver enkelt velger å fylle fritiden sin med er et spørsmål om livsstil, verdier og valg (Holte & Vaage 1993:425).

Det som imidlertid kjennetegner fritidshandlingene er ifølge Frønes to dimensjoner; For det første går det på den valgfriheten selve fritidshandlingen har, og for det andre at fritidshandlingen skal være et mål i seg selv (Frønes 1978:5). Fritid blir da ikke et mål for å oppnå noe annet. Dette er en tendens som kanskje i en viss grad har endret seg da fritiden i dagens samfunn gjerne bærer preg av å være en måte å kvalifisere seg på.

I denne oppgaven vil jeg være opptatt av "hverdags-fritiden" eller ungdommenes daglige fritid. Datamaterialet gir opplysninger om hvilke aktiviteter ungdommene har deltatt i, og ut fra det mener jeg at Frønes sin definisjon av fritid uer best egnet. Problemet med å benytte denne definisjonen av fritid er at en aktivitet kan ses på som avkobling eller personlig utvikling av enkelte, mens det av andre kan ses på som en plikt. Alternativt kan fritid forstås som aktiviteter som det ikke er meningsfylt å få andre til å gjøre for oss (eller ønske at andre kunne ha gjort for oss). Dette viser at vi ikke har noe entydig begrep om hva fritid er.

Oppgavens innhold og oppbygning

I dette første kapittelet har jeg forsøkt å sette temaet for oppgaven i perspektiv og gitt en bakgrunn for noen av de spørsmålene som er stilt innledningsvis. Det er også foretatt en begrepsavklaring av begrepene fritid og utdanningsaspirasjoner.

Kapittel 2 er et bakgrunnskapittel. Jeg vil her presentere tidligere empiriske funn på norske forhold innenfor områdene utdanning og fritid. Empirien omhandler utdanning og fritid sett i forhold til bakgrunnsvariablene sosial bakgrunn, kjønn, alder og karakterer.

Det eksisterer utdanningsforskjeller i dagens samfunn, og forskjellene forsøkes forklart ut fra tre tradisjoner; verditeori, kulturteori og sosial posisjonsteori. Dette gjøres i kapittel 3. Teorier som dreier seg om utdanning og fritid vil kort bli presentert og jeg

vil spesielt presentere bidrag fra teoretikerne Pierre Bourdieu og Raymond Boudon. Det vil i analysene og i drøftelsen bli lagt størst vekt på Bourdieus teori som kan anvendes både på fritid og utdanning.

Datamaterialet, som ligger til grunn for analysen beskrives i kapittel 4. De variablene som blir benyttet i analysen presenteres også. Det gis en begrunnelse for valg av de forskjellige metodene som er brukt underveis i analysen. Styrke og svakheter ved datamaterialet redegjøres det også for i dette kapitlet.

Kapittel 5, 6 og 7 vil være analysen av datamaterialet. Analysene i kapittel 5 og 6 vil imidlertid være av en mer deskriptiv art, med henvisning til andre og tidligere undersøkelser på feltet.

I kapittel 5 blir de empiriske funnene som omhandler fritidsspørsmålene behandlet. I forbindelse med fritidsspørsmålene trekkes bakgrunnsvariablene sosial bakgrunn, kjønn og alder inn i analysen. Resultatene presenteres ved hjelp av tabellanalyser og faktoranalyser. Resultatene sammenlignes med andre forskningsresultater.

De samme bakgrunnsvariablene, sosial bakgrunn, kjønn og alder trekkes også inn når det i kapittel 6 fokuseres på ungdommenes utdanningsaspirasjoner. På grunnlag av de empiriske funnene som har fremkommet i kapittel 5 og begynnelsen av kapittel 6 blir det dannet en livsstilsindikator for ungdommenes ulike valg av fritidsaktiviteter. Den videre analysen i kapittel 6 har til hensikt å finne en eventuell sammenheng mellom fritidsvaner og de utdanningsaspirasjonene ungdommene har. Også andre variablers betydning, som sosial bakgrunn, kjønn og bosted tas opp. Analysen vil bli utført ved hjelp av logistisk regresjon.

I kapittel 7 blir funnene fra de ulike analysene trukket frem og satt opp mot teori på området, og det vil bli foretatt en drøfting. Kapitlet avsluttes med enkelte betraktninger om resultatene i oppgaven.

Kapittel 2

Fritids- og utdanningsmønstre

Utdanning i etterkrigstiden

Fra myndighetenes side har man i etterkrigstiden satset på utdanning ut fra en antakelse om at en mer utdannet befolkning ville kunne bidra til økonomisk vekst. Utdanningen ble sett på som en investering som ville komme samfunnet til gode (Monsen 1993).

Det har også vært en politisk målsetning at alle skulle ha mulighet til å ta utdanning på alle nivåer uavhengig av hvilken sosial bakgrunn de måtte ha. Heller ikke geografisk bakgrunn eller kjønn skulle være til hinder for å ta den utdanningen hver enkelt måtte ønske. Hernes betegner denne likhetstankegangen som *formallikhet* (Hernes 1974:239). Noe som innebar at alle formelt sett hadde den samme adgangen til videregående utdanning. For de som hadde foreldre som ikke var i stand til å dekke utdanningskostnadene ble det vanskelig å fortsette på en videregående utdanning. Flere tiltak har blitt satt i verk for å bedre tilgangen til utdanning, som for eksempel opprettelsen av Statens lånekasse for utdanning og en spredning i utdanningstilbudet.

Endringer i fritiden fra 1970 til 1990

Omfanget av fritiden har økt for ungdommer i aldersgruppen 16-24 år fra 1970 til 1980, noe som har medført økning i omtrent samtlige av aktivitetene som tidsnytteundersøkelsen har tatt for seg (Statistisk sentralbyrå 1992). Mengden fritid har vært forholdsvis stabil i tiåret fra 1980 til 1990, og det har vært forholdsvis små endringer på de forskjellige fritidsaktivitetene for denne tidsperioden. Dette kan forklares med stabilitet i mengden fritid som ungdommene har hatt til rådighet. Tendensen på begynnelsen av 1990-tallet går i retning av at flere treffes utenfor hjemmets fire vegger og det sosiale samværet hjemme har blitt redusert (Holte 1992). Kulturaktiviteter som å gå på konserter, teater, opera, museum og kunstutstillinger har

økt. Fritidens innhold har endret seg over tid, og i dag har vi en mer offentlig samværskultur enn det som har vært tidligere (Barstad 1992).

Man kan oppsummere endringene i hvor mye tid jenter og gutter bruker på de ulike aktivitetene fra 1970 til 1990 slik; guttene ser mer på fjernsyn og bruker mer tid på idrett og friluftsliv på 1990-tallet enn de gjorde i 1970 og i 1980. Videre brukte guttene mer tid på lesing, sosialt samvær og underholdning i 1980 enn de gjorde både i 1970 og i 1990. Jentene bruker mer tid på underholdning fra 1970 til 1990. For aktivitetene sosialt samvær og fjernsynsseing bruker ungdom omtrent like mye tid i 1990 som for ti år siden, mens den tiden de bruker til lesing har blitt redusert det siste tiåret (Statistisk sentralbyrå 1992).

Sosial bakgrunn og utdanning

Gjennom de siste 30 årene har det skjedd en utdanningsrevolusjon i Norge. Årsakene til denne utviklingen er flere, blant annet økt etterspørsel etter personer med høyere utdanning, desentralisering av utdanningstilbudet i høgskole- og universitetssektoren, utbygging av studiefinansieringsordningene og en økende arbeidsledighet (Statistisk sentralbyrå 1994a:128). Man kunne forvente at denne utviklingen medførte en reduksjon av utdanningsforskjellene mellom ulike sosiale grupper. Likevel viser forskning at det fortsatt er en klar sammenheng mellom sosial forankring og utdanningskarriere, og at rekrutteringen til høyere utdanning er skjev (Edvardsen 1991; Edvardsen 1996; Hernes & Knudsen 1976; Knudsen 1980; Knudsen et al. 1993; Lindbekk 1977; Lindbekk 1996; Hansen 1984; Rogg 1990; Severeide 1988; Vibe 1994; Aamodt 1982).

Hvilken type utdanning ungdommene begynner på har også sammenheng med sosial bakgrunn. Ungdom fra høyere sosiale lag velger i langt større grad enn andre å begynne på studieforberedende utdanning. Ungdommer fra de øvrige sosialgruppene velger som regel en mer yrkesfaglig studieretning og har allerede i begynnelsen av sin studiekarriere valgt bort en utdanningsretning som kvalifiserer for høyere utdanning (Edvardsen 1996; Enoksen & Aamodt 1992; Severeide 1988). Størstedelen av ungdommene fra høyeste sosialgruppe begynte på en universitets- eller høgskoleutdanning. Av de ungdommene med tilhørighet til laveste sosial gruppe var det få som begynte på en slik utdanning (Severeide 1988).

For gruppen av ungdommer som velger å gå i gang med høyere studier er det allerede fra starten skjevhet når det gjelder sosial bakgrunn, skjevhetene øker jo lenger opp i utdanningssystemet de kommer. Det er langt flere ungdommer med høy sosial

bakgrunn som fullfører sine studier enn de med lav sosial status. Når det gjelder selve planleggingen og gjennomføringen av studiet er det også forskjeller alt etter hvilken bakgrunn ungdommene har. Elever fra høyere sosiale lag har en tendens til å gå strake veien gjennom utdanningen, mens ungdom fra lavere lag har en tendens til å gå på kryss og tvers i utdanningssystemet, og bruker dermed også lenger tid (Edwardsen 1996; Enoksen & Aamodt 1992; Severeide 1988).

Fritid og sosiale forskjeller

Det viser seg at foreldrenes utdanning og sosioøkonomiske posisjon har betydning for hvilke fritidsaktiviteter ungdommene deltar på. Særlig gjelder dette for de såkalte tradisjonelle kulturtilbudene (teater, opera, konserter, museer og kunstutstillinger) som blir betegnet som å være "finkulturelle", men også for de øvrige underholdningsaktiviteter som kino og idrettsarrangementer (Holte & Vaage 1993).

Av den voksne delen av befolkningen er det slik at personer med høyere utdanning benytter kulturtilbud i betydelig større grad enn de med lavere utdanning (Vaage 1992c). Undersøkelsen til Vaage viser at så godt som alle med høyere utdanning i løpet av det siste året har benyttet seg av ett eller flere kulturtilbud. De med utdanning på ungdomsskolenivå, benytter seg ikke i like stor grad av slike kulturtilbud. Utdanningsnivå har mindre betydning når det gjelder mediebruk enn kulturtilbud (Vaage 1992a ; Vaage 1992c). De med høyere utdanning leser i større grad enn de med lavere utdanning bøker og tidsskrifter, mens ukeblader leses mest av de med lavere utdanning. Det viser seg også at arbeiderbarn benytter færre fritidstilbud enn funksjonærbarn (Vaage 1992b; Vaage 1992c).

Bruken av kulturtilbudene avhenger også av hvor en bor i forhold til de ulike tilbudene og det viser seg at bruken av kulturtilbudene synker jo lenger unna aktiviteten folk bor. Et flertall av de høyest utdannede bor i byområder og de har dermed ofte bedre tilgang til kulturtilbudene enn andre grupper (Holte & Vaage 1993; Vaage 1992a). Kino og idrettsarrangement er de kulturtilbudene som er de mest besøkte for hele befolkningen (Holte & Vaage 1993).

Vaage finner i kultur- og mediebruksundersøkelsen at barn av høyere funksjonærførelde er de som i størst grad benytter seg av aktiviteter som teater/musikal/revy, kunstutstilling, konserter med populærmusikk og ballet/danseforestillinger (Vaage 1992a; Vaage 1992b). Mens idrettsarrangement, kino, opera og klassisk konsert er likt besøkt av både funksjonærbarn og arbeiderbarn. Museer er den aktiviteten som i størst grad blir brukt av arbeiderbarna. Vaage forklarer

disse forskjellene ved å henvise til tilgjengeligheten til de ulike kulturarrangementene ut i fra bosted.

Kjønn og utdanning

Når det gjelder kjønn har det skjedd store forandringer med tanke på hvor stor del av kvinner og menn som tar videregående og høyere utdanning. Det viser seg i dag at andelen kvinner som blir studenter er større enn det som er tilfelle for menn, både når det gjelder høgskole og universitet (Monsen 1993; Statistisk sentralbyrå 1994a). Fra 1957 til 1991 har studenttallet tolvdoblet seg, og kvinneandelen har gjennomgått en femdobling (Monsen 1993)⁷. Ser vi på universitetsstudier isolert var andelen kvinner i 1992 på 52 prosent og tilsvarende for høgskolestudier var 55 prosent (Statistisk sentralbyrå 1994a).

Kvinneandelen i videregående og høyere utdanning er altså høyere enn for mennene, men det er fortsatt skjevheter i hvilken type utdanning de velger. Kvinnene velger fortsatt kvinnedominerte utdanningsretninger som helsefag og estetiske fag, her er kvinnene i flertall (Monsen 1993). Menn er i flertall innen områder som gir direkte fagopplæring (Jørgensen 1993).

Også på høgskole- og universitetsnivå er det kjønnsforskjeller i hva kvinner og menn velger av utdanning. Kvinnene dominerer innen fagfeltene humaniora, undervisning, helsevern med mere, mens mennene velger industri, håndverk og teknikk (Jørgensen 1993:136).

Det er imidlertid også tendenser til at kvinner i større grad enn tidligere velger yrker som inntil nå har vært mannsdominerte og at søkningen til de kvinnedominerte yrkene har blitt svekket (Aamodt 1994). Når det gjelder ungdommenes yrkesplaner dominerer fortsatt de typiske kvinne- og mannsyrkene. Guttene vil bli mekanikere, sveisere eller drive med teknisk arbeid, mens for jentene er det sykepleieryrket og pedagogisk arbeid som velges (Edwardsen 1993). Endringene som har skjedd med at jenter i større grad har gått over i mannsdominerte yrker har hovedsaklig skjedd i yrker som det kreves høgskole- eller universitetsutdanning for (Edwardsen 1993).

Selv om kvinner er i flertall i påbegynte studier både når det gjelder høgskoler og universiteter er det en tendens til at kvinnene avslutter sine studier på lavere grads nivå

⁷ I 1952 viser tall at kvinneandelen i videregående og høyere utdanning var på kun 17 prosent, i 1991 var andelen hele 72 prosent (Statistisk sentralbyrå 1994a).

enn menn. Kvinnene får også bedre karakterer enn menn både i grunnskolen og ved allmennfaglige studieretninger. Men det kan synes som om kvinner ikke har like høye ambisjoner som menn og avslutter på et lavere nivå enn dem (Edwardsen 1991; Jørgensen 1993). Det er imidlertid ingen tendenser som går i retning av at kvinner har dårligere studieprogresjon enn menn (Berg 1993 i Aamodt 1994). Tendensene viser også at flere og flere kvinner fullfører de lengste utdanningene, men at det fortsatt er mennene som er i flertall (Monsen 1993). Tall viser at kvinneandelen som tar doktorgrad har vært jevnt økende fra 1991 og frem til 1995 (Olsen 1996), men det er ennå et stykke igjen før forskjellene utjevnes fullstendig.

En del av forklaringen på at kvinner har kommet mye sterkere med er at utdanningssystemet har gjennomgått en omfattende utbygging⁸, både for videregående- og høyere utdanning. Blant annet har utbyggingen bidratt til at kvinner fra lavinntektsfamilier har hatt muligheten til å satse på videre utdanning (Rogg 1990). Karakterer er også en faktor som bidrar til å forklare utviklingen av en økt kvinneandel i utdanningssystemet. Kvinnene har bedre karakterer enn menn, noe som gir seg utslag i søkning på videre studier (Edwardsen 1991).

Kjønn og fritid

Mengden fritid for befolkningen generelt har hatt en svak økning det siste tiåret. Dette er imidlertid ikke tilfelle for ungdom i aldersgruppen fra 16 til 24 år. På 1980-tallet hadde gutter i denne aldersgruppen i overkant av 7 timer fritid hver dag, mens jentene hadde rundt 6 1/2 timer fritid til rådighet. Ti år senere, i 1990, er den gjennomsnittlige tiden som brukes til fritidsaktiviteter den samme for guttene i denne aldersgruppen, mens det for jentene har skjedd en svak reduksjon i fritiden (Statistisk sentralbyrå 1992). Ut i fra disse tallene er det forholdsvis store kjønnsforskjeller når det gjelder mengden av fritid. Det kan være ulike forklaringer på denne tendensen, som at jenter kanskje har flere oppgaver knyttet til hjemmet enn det som er tilfelle for guttene. Jeg skal ikke gå nærmere inn på hva årsaken til dette er. Tidsmessig så utgjør fritid for ungdommer en forholdsvis stor andel av døgnet og det blir derfor viktig å se på hva fritiden brukes til.

Ungdommer fra 16-24 år er den aldersgruppen som generelt sett har det mest aktive fritidsmønsteret (Barstad 1993). Til tross for at de har i overkant av én time mer fritid enn gjennomsnittsbefolkningen ble det i et intervju av en gruppe ungdommer i TV

⁸ Se avsnittet med geografisk bakgrunn i forhold til utdanning for en nærmere gjennomgang av forandringene i utdanningssystemet og følgene av denne utbyggingen.

programmet Refleks hevdet at ungdommene følte at de hadde mindre fritid enn sine yrkesaktive foreldre og at de manglet overskudd til å gjøre andre ting når skolearbeidet var unnagjort (NRK 1995)⁹. Det er mulig at ungdommene bruker mer tid på skolearbeid nå enn de har gjort tidligere på grunn av det økende presset for å få plass i videregående- og høyere utdanning. Hvis det er slik at ungdommene bruker mer tid på skolen, må det nødvendigvis gå på bekostning av den tiden som betegnes som fritid.

Tidsnyttingsundersøkelsen viser at den aktiviteten som ungdommene bruker mest tid på i 1990-91 var sosialt samvær med andre, og jentene bruker mer tid på denne aktiviteten enn guttene. Fjernsynsseing er den aktiviteten som kommer på andreplass tidsmessig, og guttene ser dobbelt så mye på fjernsyn som jentene. Når det gjelder idrett- og friluftsliv er det klare kjønnsforskjeller, og guttene bruker mer tid på idrett- og friluftsliv enn jentene. Underholdning og lesning brukes tidsmessig i omtrent like stor grad blant gutter og jenter (Statistisk sentralbyrå 1992).

Geografisk bakgrunn og utdanning

For å kunne si noe om betydningen av geografisk bakgrunn må det først redegjøres for de ulike skolereformene som har vært gjennomført. De ulike reformene har hatt stor betydning for tilgangen til utdanningssystemet.

Den første reformen ble satt i verk i 1959. Det ble da innført 9-års obligatorisk skolegang for alle¹⁰. Reformen medførte at forskjellene mellom by- og landsfolkeskole ble opphevet (Monsen 1993; Statistisk sentralbyrå 1994a). Den andre reformen gikk ut på å integrere gymnaset, handelsskolen og yrkesskolen til en helhetlig videregående skole. Lov om videregående opplæring kom i 1974, og målet var å redusere skillet i prestisje og status mellom den teoretiske og praktiske utdanningen (Monsen 1993; Statistisk sentralbyrå 1994a). Ønsket om å jevne ut de geografiske rekrutteringsforskjellene og et ønske om å minske presset på universitetene var bakgrunnen for den tredje reformen. Reformen gikk ut på å foreta en desentralisert utbygging av høgskolesektoren og startet i 1969 (Monsen 1993; Statistisk sentralbyrå 1994a). Samtidig med denne desentraliseringen av høgskolene ble enkelte studier gjort om fra fagskoler til høgskoler¹¹, dette er den fjerde og siste reformen som har hatt stor betydning for tilgangen til utdanningsinstitusjonen.

⁹ Hjemmearbeid og studier i tilknytning til utdanning er ikke medregnet i den tiden ungdom har som fritid (Statistisk sentralbyrå 1992).

¹⁰ Nåværende lov om 9-årig grunnskole ble satt i verk i 1969 (Monsen 1993:144).

¹¹ Dette gjelder blant annet for ingeniør- og lærerutdanningen, som ble oppgradert i 1971. Ti år senere ble flere skoler innen helse- og sosialfag oppgradert. Blant annet sykepleierutdanningen ble gjort

Desentraliseringen av høgskolene har bidratt til at betydningen av den geografiske bakgrunnen etter hvilken utdanning ungdommene velger er noe redusert (Edwardsen 1991; Jørgensen 1993). Tendensen går i retning av at de som bor i nærheten av universiteter i større grad velger seg en universitetsutdanning fremfor andre typer utdanning. På samme måte vil de som bor i nærheten av en høgskole i større grad velge høgskoleutdanning fremfor universitetsutdanning (Edwardsen 1991; Monsen 1993). Det kan skilles mellom universitetsfylker (som; Oslo, Akershus og Hordaland) og høgskolefylker (Smeby 1989). Desentraliseringen i høgskolefylkene har gitt seg uttrykk i at andelen som begynner på universiteter har blitt redusert og andelen som begynner på høgskolene har økt. I universitetsfylkene har andelen som har begynt på universitetet vært noenlunde stabil. Dette tyder på at når ungdom velger om de vil gå på universitet eller høgskole har utdanningstilbudet i fylket stor betydning.

Utdanningsforskjeller mellom høgskole og universitet, ut i fra geografisk bakgrunn kan også forklares på en annen måte enn gjennom desentralisering av høgskolesektoren. Selve den sosiale sammensettingen av befolkningen i utkantstrøkene er mer preget av lavere sosialgrupper enn det som er tilfelle for de mer sentrale strøk¹². Tendensen består i at ungdommene fra utkantstrøkene har lavere sosiale posisjoner og svakere kulturell bakgrunn enn resten av landet. Dette virker negativt i forhold til utdanningsaspirasjoner (Rogg 1990).

Karakterenes konsekvenser for framtida

I overgangen fra et industrielt samfunn til et postindustrielt samfunn har det vært endringer i både utdanningssituasjonen og arbeidsmarkedet. Samfunnet har utviklet seg fra å ha god bruk for ikke-utdannet ungdom som arbeidskraft, til et samfunn der arbeidsmarkedet er svært "trangt" og der høyere utdanning ofte vektlegges.

I perioden fra 1980 til 1991 ble andelen av unge som gikk direkte fra grunnskolen og ut i arbeidslivet redusert fra 19 til 5 prosent (Barstad, 1993:25). Arbeidsmarkedet for ungdom som ønsker arbeid etter videregående skole har blitt svært vanskelig. Når arbeidsutsiktene blir dårligere vil alternativet for mange ungdommer bli å ta en høyere utdanning på høgskole- eller universitetsnivå. Ved å øke utdanningsnivået tilegner

om fra fagskole til høgskole, senere har dette vært tilfelle for flere studier (Monsen 1993; Statistisk sentralbyrå 1994a).

¹² Det er i den forbindelse verdt å merke seg at mange av ungdommene i utkantstrøkene utdanner seg til et arbeidsmarked som en bare finner i mer sentrale strøk og ikke i utkantstrøk. Dette forholdet kommer jeg ikke nærmere inn på i oppgaven.

personene seg ytterligere kunnskap og forbedrer mulighetene for å lykkes på arbeidsmarkedet.

Ved økte kvalifiseringsbehov har pågangen på utdanningsinstitusjonene økt¹³ og dermed har kriteriene for å slippe inn på de enkelte studiene blitt strengere. Gode og svake karakterer betyr muligheter og begrensninger for enkeltindividene med tanke på videre skolegang og også yrkesliv¹⁴. Karakterene gir signaler til både omgivelsene og til elevene selv, og skolen fungerer på den måten som en utsilingsmekanisme (Knudsen 1980). Svake karakterer begrenser den enkeltes videre valgmuligheter eller valgalternativer i en videre utdanning og senere på arbeidsmarkedet (Frønes 1993).

Skoleprestasjonene har stor betydning for sannsynligheten til å begynne på videre studier etter obligatorisk skolegang. For de jentene som har gjennomsnittskarakteren Godt, og der begge foreldre har høyere utdanning har litt over halvparten sannsynlighet for å begynne en studieforbereende utdanning. Øker gjennomsnittskarakteren fra Godt til Meget godt, øker også sannsynligheten for å starte på studieforbereende utdanning til 90 prosent, samme tendens er også gjeldende for guttene (Vibe 1994). Konkurransen om å komme inn på studieforbereende studier er ikke så hard som for de yrkesrettede studiene. Derfor skulle ikke karakterene ha så stor betydning for å komme inn. Det er kanskje mer snakk om et valg enn konkurranse når det gjelder å ta fatt på allmennfaglige studier (Vibe 1994).

Det viser seg at det ikke er noen tilfeldighet for hvem som får de beste karakterene i 9. klasse. Hernes omtaler dette forholdet på følgende måte;

"Den motivasjon og de kapasiteter elevene har med seg hjemmefra betinger i sin tur hva de kommer ut med fra skolen i form av ferdigheter"
(Hernes 1974:236).

Foreldrenes utdanningsnivå er den viktigste faktoren for sannsynligheten til å få gode karakterer (Vibe 1994). Tidligere forskning viser også at de ungdommene som kommer fra de laveste sosialgruppene oppnår svakere karakterer enn de som kommer fra høyere sosiale lag (Hernes & Knudsen 1976).

¹³ Det er også andre grunner til økt tilstrømning, som må ses i sammenheng med samfunnsutviklingen generelt. Det har blitt flere studieplasser både ved høgskolene og universitetene. Støttetiltak som Statens lånekasse for utdanning har også en gunstig effekt på økt studietall.

¹⁴ Det hevdes å være 4 faktorer som forklarer hvorfor det å prestere bra på skolen i form av karakterer har så stor betydning; 1) Sosiale sammenligninger, 2) Skolens evalueringssystem, 3) Kultur- og foreldrepress og 4) Sosial integrering (Skaalvik & Skaalvik 1988 i Haugen 1994).

Handling og struktur

Hvordan forklares utdanningsforskjellene?

Myndighetenes tiltak for å redusere utdanningsforskjellene i samfunnet har bare i begrenset grad ført fram. Dette har skapt behov for å forklare hvorfor utdanningsforskjellene eksisterer og årsaken til stabiliteten i forskjellene. Mange har bidratt med en forklaring og forklaringene er dels motstridende. Uenighetene består ofte i at man vektlegger ulike faktorer.

Raymond Boudon har knyttet de ulike forklaringene om utdanningsforskjeller til tre teorier. De tre teoriene er, verditeori, kulturteori og sosial posisjonsteori (Boudon 1974). Teoriene forklarer hver på sin måte hvordan reproduksjon av sosial ulikhet opprettholdes i utdanningssystemet. De vektlegger ulike faktorer i forklaringene av utdanningsforskjellene, men alle teoriene tar opp betydningen av ulikhet i rekruttering og forskjeller i prestasjoner (Hansen 1984). Marianne Nordli Hansen benytter Boudons sosiale posisjonsteori og viser ved hjelp av den hvordan verditeorien og kulturteorien er lite anvendbare teorier for å forklare norske utdanningsforskjeller. Jeg vil i fremstillingen av disse teoriene benytte meg av Nordli Hansens redegjørelse av teoriene (Hansen 1984; Hansen 1986b).

Verditeori

Verditeorien forklarer utdanningsforskjellene ved å hevde at ulike sosiale lag har ulik oppfatning av hvilken betydning utdanning har (Boudon 1974). Det er forskjellige normer og verdier som påvirker det enkelte individs valg i forhold til å ta videre utdanning. Her finnes det representanter for verdiforklaringen som tar for seg både prestasjonsforskjeller og rekrutteringsulikhet.

Motivasjon i forhold til skolen varierer med sosial bakgrunn. Ungdommer fra lavere sosiale lag er ikke i like stor grad som de fra høyere sosiale lag motivert for skolen og skolearbeid. Resultatet av dette er ulikhet i prestasjoner og videre valg av utdanning. Ungdommer fra de lavere sosiale lag har ikke i samme grad som ungdommer fra høyere sosiale lag interesse for de yrker som det kreves høyere utdanning for å oppnå (Lindbekk 1977).

Ungdommer fra høyere sosiale lag anser utdanning som en måte å realisere seg selv på. Disse ungdommene har kunnskap om at utdanning gir dem bedre muligheter til å få en jobb som er interessant og gjerne godt betalt. Ungdommer fra lavere sosiale lag har vist seg å være mer ivrige etter å bli ferdig med den obligatoriske skolegangen slik at de kan komme ut i arbeidslivet og tjene penger. De har ikke på samme måte som ungdommer fra høyere sosiale lag evnen til å prioritere utdanning først. Dette kan ses på som ungdoms evne til å utsette behovstilfredsstillelse og omtales i sosiologien som *deferred gratification* (Schneider & Lysgaard 1953). Faktorene som skaper deffered gratification opprettholdes gjennom normer og verdier.

Verditeorien legger til grunn at de normer og verdier som framholdes i lavere sosiale lag er mindre gunstige i forhold til å ta utdanning, sammenlignet med de normer og verdier som eksisterer i høyere lag. De høyere sosiale lag viser at de er motivert for å ha ønske om og oppnå noe, og det antas at de har internaliserte verdier som står for suksess og selvrealisering (Hansen 1984:32).

Det er en pågående debatt om hvorvidt verditeorien kan anvendes på norske forhold. Nordli-Hansen mener at det er lite hold for en verdiforklaring på norske forhold både fordi man ut fra teorien ikke skulle forvente endring i utdanningsmønsteret når belønningsstrukturen endres, noe som imidlertid er tilfelle i Norge, men også fordi studier av norske forhold viser at valg i større grad avhenger av prestasjoner enn av sosial bakgrunn (Hansen 1986a). Jens Grøgaard på sin side hevder at forskjellene som eksisterer i utdanningssystemet kan forklares ut i fra normer og verdier (Grøgaard 1993). Jeg går ikke dypere inn i denne debatten her på grunn av at verdiforklaringen ikke kommer til å bli benyttet videre i oppgaven.

Kulturteori

I kulturteorien vektlegges prestasjonsforskjellene som den viktigste årsaken til sosiale rekrutteringsforskjeller. Prestasjonsforskjellene ses som resultat av ulike kognitive ferdigheter.

I denne forklaringstradisjonen fokuseres det på *kulturell deprivasjon*, som forklares med at enkelte barn har manglende muligheter til å utvikle kognitive ferdigheter og har i liten grad mulighet for intellektuell stimulans (Hernes & Knudsen 1976). Allerede før barna begynner på skolen har de ulike muligheter på grunn av ulik mengde kulturell ballast. Foreldre fra høyere sosiale lag gir støtte og oppmuntring til sine barn i forhold til skolen og hjelper til med leksearbeid. Foreldre fra lavere sosiale lag har i mindre grad muligheter til å hjelpe barna med leksearbeid og bidrar dermed mindre med den kunnskapsmessige ballasten. De kommer til et skolesystem som skal behandle barn fra alle sosiale lag likt, men med ulikt utgangspunkt er skolen med på å opprettholde ulikhetene som allerede er tilstede (Hernes & Knudsen 1976). Skolen står for en kultur som går overens med middelklassekulturen, men som lavere sosiale lag er fremmede for. Disse forholdene medfører at utdanningsforskjellene dannes tidlig i utdanningen (Aamodt 1982).

Ferdigheter av språklig art¹⁵ og den såkalte kulturelle kompetansen omtales som *kulturell kapital*. Det er familien og dens ressurser som settes i fokus og dette er forhold som ligger utenfor utdanningsinstitusjonens område. Det sentrale er at prestasjonsforskjellene oppstår i skolen fordi skolen premierer ferdigheter som middelklassen er fortrolige med, mens arbeiderklassen presenteres for en fremmed kultur. Utdanningssystemet er dermed med på å opprettholde ulikhetene i prestasjoner mellom de ulike sosiale lag (Bourdieu & Passeron 1977).

Hansen tilbakeviser kulturforklaringen ut fra andre forskningsbidrag som viser at det ikke er prestasjonsforskjellene som ligger til grunn for hvilke ungdommer som tar videregående og høyere utdanning. Hun mener at det er selve utdanningsvalgene som varierer mellom de ulike sosiale gruppene og ikke prestasjonene i seg selv som er årsaken (Hansen 1986b). På tross av dette vil jeg forsøke å anvende kulturteorien, representert ved hjelp av Pierre Bourdieu som er en sentral bidragsyter i denne sammenhengen, og se hvilken forklaringskraft Bourdieu med sin teori kan bidra med i forhold til empirien.

Sosial posisjonsteori

Den tredje og siste teorien er sosial posisjonsteori som baseres på en økonomisk modell og omhandler kostnader og gevinster ved å velge utdanning i forhold til opprettholdelse

¹⁵ Ved skolestart viser det seg at barn fra høyere sosiale lag ofte har et bedre utviklet og variert språk enn barn fra lavere sosiale lag. De barna som har en såkalt utviklet språkkode er i stand til å møte skolen og skolens kulturelle koder på et bedre grunnlag enn de med en noe mer begrenset språkkode (Bernstein 1967; Bernstein 1977). Disse forskjellene i språket antas å oppstå gjennom ulik sosialisering i de ulike sosiale lag. Kodeteorien blir tolket som en forklaring på de prosessene som medfører kulturell deprivasjon (Hansen 1984).

av sosial posisjon. Aktørenes handlinger hevdes å være rasjonelle og resultatorienterte i forhold til valg av utdanning, eller styrt av strukturelle føringer. Raymond Boudon (1974) er en representant for denne forklaringen av reproduksjon av sosial ulikhet. Han har utarbeidet en todelt valgmodell for å forklare de unges utdanningsvalg og skiller mellom primære- og sekundære valgeffekter. Hovedpoenget i teorien er at for ungdom fra lavere sosiale lag er det knyttet større kostnader til det å skulle ta høyere utdanning, enn det som er tilfelle for ungdom fra høyere sosiale lag. Aktørene handler ut i fra en kalkulasjon om fremtidig nytte og kostnader, og blir betegnet som aktører med begrenset rasjonalitet. Sosial posisjonsteori utdypes nærmere senere i dette kapittelet. Teorien skal anvendes på empirien i oppgaven, ved hjelp av Boudons teori.

Klasse - handling - struktur

Det sosiale rommet

Begrepet "rom" illustrerer praksisområder hvor valg tas og hvor aktørene eller gruppene innehar ulike posisjoner (Bourdieu 1995b:33). Valgene resulterer i forskjeller og avstander mellom ulike grupperinger i samfunnet. Den enkelte har et mentalt kart over oppfatninger vi har av hvem vi er i forhold til andre og hvilke posisjoner vi og andre har i det sosiale rommet. Dette danner et bilde av hvordan den sosiale lagdelingen i samfunnet ser ut (Rosenlund 1989:11).

Strukturen i det sosiale rommet består av to dimensjoner, økonomisk kapital og kulturell kapital. Kapital kan forstås som den enkeltes tilgang på ressurser og egenskaper. Individene kan i kraft av disse ressursene og egenskapene hevde seg innen bestemte sosiale arenaer (Bourdieu 1984). Kapital betegnes som den viktigste eksistensbetingelsen for individene, og det enkelte individ har et fortrinn dersom en råder over en spesiell form for kapital (Elstad 1992:9). Ifølge Bourdieu har aktørene mer til felles desto nærmere individene er plassert hverandre på de to dimensjonene, kulturell og økonomisk kapital (Bourdieu 1995a:34).

Den kulturelle dimensjonen er den mest sentrale i Bourdieus arbeider. Den viktigste kilden til kulturell kapital er gjennom familien og da i form av sosialisering. Det er klassenes dominansforhold på makroplanet i samfunnet som avgjør hva som er kulturell kapital og hva som ikke er det. Kulturell kapital kan for eksempel være utdanningskapital, kulturell kompetanse eller det å være kultivert. Dette er en kapitaltype som er viktig i forhold til utdanningssystemet (Rogg 1991). Utdanningskapital uttrykkes gjennom å inneha vitnemål. Kulturell kompetanse

innebærer at den enkelte utviser en fortrolighet med det som betegnes som den legitime kunsten og det intellektuelle (Rosenlund 1989). Mens det å være kultivert går ut på "... å ha et behagelig sosialt vesen" (Rosenlund 1989:13). De to siste typene av kulturell kapital tilegnes gjennom familiesosialisering. Det viktigste for individene når det gjelder kulturell kapital er å beherske de såkalt rette kodene, og å inneha de riktige symbolene til enhver tid. I empirisk forskning operasjonaliseres den kulturelle kapitalen ofte gjennom foreldrenes utdanningsnivå (Rogg 1991).

Den kulturelle kapitalen uttrykker ressurser og egenskaper som i oppgavens problemstilling forventes å komme til uttrykk i ungdommenes fritidsvalg og utdanningsaspirasjoner. Den kulturelle kapitalen illustreres ved å ta utgangspunkt i fars utdanning. Den kulturelle kapitalen er bakgrunn for ungdommenes posisjonering både på fritidssiden og utdanningssiden. Som for eksempel ved at fritidsvaner er en måte å tilegne seg visse vaner og væremåter på som er i overensstemmelse med den klassen den enkelte tilhører eller forsøker å tre inn i. Det er de ulike mengdene av kapitalvolum og sammensetningen av de ulike kapitaltypene som medfører at individene får forskjellig posisjonering i det sosiale rommet (Rosenlund 1989). Ungdommenes kulturelle kapital kommer på denne måten til uttrykk både gjennom utdanningsaspirasjoner og fritidsvaner.

Den økonomiske kapitalen består i å ha tilgang på det som er av økonomisk verdi, for eksempel arv, eiendom og inntekt (Rosenlund 1989:12). Den økonomiske kapitalen overføres i stor grad mellom generasjoner og bidrar til reproduksjon av klasser. De økonomiske klassene har fortsatt betydning ved å danne grunnlaget for de ulike livsstilene vi har. Økonomisk kapital vil ikke i like stor grad som kulturell kapital bli tatt opp i oppgaven.

Ungdommenes sosiale bakgrunn som uttrykkes i foreldrenes økonomiske og kulturelle kapital har betydning for hvilke valg ungdommene gjør. Sosial bakgrunn er av betydning når det gjelder om ressurser i den enkeltes utdanningssituasjon, i form av å velge "riktig" i forhold til kvalifiseringssamfunnet.

Det er den økonomiske og kulturelle kapitalen som ligger til grunn for reproduksjonen innen skolesystemet. Det hevdes at utdanningssystemet er tilrettelagt av og for den dominerende klasse, noe som resulterer i at de normer og verdier som gjelder for de dominerende klasser blir gjort gjeldende i utdanningssystemet. Skolen er dermed med på å opprettholde/reprodusere klasseforholdene (Bourdieu & Passeron 1977; Rogg 1991). Videre bidrar skolen til å legitimere denne reproduksjonen som foregår i samfunnet, og skjevheten i hvem som tar høyere utdanning blir godtatt av befolkningen

(Hansen 1986b). I Bourdieus hjemland, Frankrike, er disse forskjellene i utdanningssystemet sterkere markert enn det som er tilfelle i Norge.

Felt

Et sosialt felt eksisterer når en avgrenset gruppe mennesker strides om noe som er felles, slik som ulike typer ressurser eller privilegier (Broady 1991). Feltene kan ses på som arenaer der individene kjemper om å opprettholde eller forbedre sin posisjon. Det er de dominerende klassene som setter standarden for hvilke posisjoner eller privilegier som er mest verdt. Hvem som har gode muligheter til å lykkes på de ulike arenaene avhenger av hvilken type kapital den enkelte har og på hvilken måte den blir utnyttet (Rosenlund 1989). Dette kan ses på som en kontinuerlig kamp om å oppnå posisjoner, med mulighet for å investere, vinne eller tape (Rosenlund 1989:4). Jo bedre en greier å posisjonere seg både i fritid og utdanning jo større sjanse er det for å kunne klare og hevde seg i det kvalifiseringssamfunnet vi har i dag. Koblingen mellom de ulike feltene har stor betydning.

Jeg velger å betegne utdanning og fritid som to felter. Dette er felter som enten kan vise seg å ha sammenheng med hverandre eller som må ses på som to atskilte felter. Jeg tror at tendensene går i retning av at kvalifiseringssamfunnet bidrar til en tilnærming mellom utdanningsfeltet og fritidsfeltet, slik at disse feltene ikke lenger er to atskilte felter. Begrepet felt har i denne sammenheng preg av å bli brukt som en bakgrunn, andre begreper kunne også vært brukt, som for eksempel sfærer eller arenaer.

Habitus

Habitus er både biologisk, historisk og sosial bakgrunn i kroppsliggjort form (Fangen 1992:26). Teoretisk er hensikten med habitus å utgjøre bindeleddet mellom strukturen på feltet og individets handlemåte og tenkemåte, altså en strukturering av relasjonene til omverdenen (Bourdieu 1995a). Menneskene utformer en livsstil som et slags svar på en livssituasjon ut fra vedkommendes materielle vilkår. Dette systemet kommer til uttrykk gjennom en (kroppslig) væremåte som betegnes som habitus (Østerberg 1988:42). Habitus er et system av disposisjoner som gjør mennesket i stand til å handle i den sosiale verden. Individene er delvis bevisst sin habitus, men habitus er ikke et resultat av bevisste valg. En gitt habitus muliggjør et bestemt register av ulike valgbare handlingsstrategier (Fangen 1992:26). Bourdieu påpeker at det er usikkert hvilken habitus et individ ender opp med på grunn av de faktorene som virker sammen, dette gjør det vanskelig å skulle forutsi den enkeltes habitus (Bourdieu 1995b).

Habitusen er strukturerende. Det er individenes praksis som resulterer i at strukturene reproduseres. De fortidige forholdene legger føringer på de handlingene som ligger til grunn for reproduksjon. Føringerne fremtrer slik at enkeltindividene oppfatter samfunnet på bestemte måter. Hvordan denne oppfatningen er har å gjøre med hvilken habitus den enkelte innehar, en felles habitus ligger til grunn for regelmessige handlingsmønstre. Klasseposisjon overføres til neste generasjon. De sosiale strukturene kan ses på som sjanser det enkelte individ har (Hansen 1986a:59).

Habitusbegrepet blir i oppgaven, når det gjelder den biologiske delen, belyst gjennom å se på kjønn i forhold til utdanning og fritid. Den historiske komponenten kommer til uttrykk ved å sette det hele inn i tidsepoken som har fått benevnelsen det postindustrielle samfunn. Sosial bakgrunn i forbindelse med habitus blir tatt opp ved å se på fars utdanning og yrke.

Livsstil

Det som sier noe om vår levemåte eller vår livsstil er kapitalsammensetningen, kapitalvolum og sosial bane¹⁶ (Gullestad 1989b; Rosenlund 1989). Livsstilsbegrepet har kommet i stand ved at Bourdieu ikke fant det tilstrekkelig at bare ett og ett aktivitetsområde ble studert separat. Hensikten er å kunne se en rekke ulike aktiviteter, på ulike sosiale felt under ett. Det å kunne se helheten av de ulike virksomhetene som en helhet av sosiale posisjoner (Bourdieu 1995a:33). Mange ulike faktorer virker inn på livsstilen, som for eksempel utdanning, yrke, karriere og lønn (Gullestad 1989b:106). Aktivitetene er ikke gjort ut i fra tilfeldighetene, men etter et prinsipp. Alle aktivitetene blir tilpasset livsområdet til den enkelte, og er med på å forme livsstilen vår.

For en bestemt livsstil kan ulike symboler ha samme mening, enten det dreier seg om å lese en finkulturell bok eller å drive med seiling. Det er en likhet og et slektskap mellom de ulike komponentene i livsstilen. Dette gjør at en med en viss grad av sannsynlighet kan forutsi personers preferanser når det gjelder ulike typer av fritidsaktiviteter, mat og så videre. Dette tilsvarende klassehabituser, det vil si at ulik livsstil gjør at tilegnelsen av samme ting har forskjellig betydning (Rosenlund 1989:37) Smaken gir tydeligst signaler om hvilken posisjon den enkelte har i samfunnet (Rosenlund 1989:39). I denne oppgaven fokuseres det på om de ulike symbolene innen en bestemt form for livsstil kan være med på å danne et bilde av hvilke preferanser disse individene har på andre felter.

¹⁶ Sosial bane er en historisk dimensjon, og går ut på at relasjonene mellom de ulike klassene og klassefraksjonene er i stadig endring. Årsaken til endringsprosessen er en pågående kamp mellom de ulike klassefraksjonene, og det dreier seg da om en kamp om de ulike posisjonene i det sosiale rommet (Rosenlund 1989).

Gjennom sin teori om klasser har Bourdieu vist at det er samsvar mellom forskjeller i livsstil og ulike samfunnsklasser. Lik bakgrunn medfører til en viss grad lik habitus slik at verdier og ressurser som regel slår ut noenlunde likt i de ulike situasjonene de stilles overfor (Elstad 1992). Habitus kan derfor brukes til å forstå hvorfor ungdommer som kommer fra forskjellige sosioøkonomiske grupper velger ulike utdanningsaspirasjoner og fritidsvaner.

Livsstilenes rom består i likhet med det sosiale rommet av kapitalformene økonomisk og kulturell kapital. Noen av livsstilene preges av å være av en eksklusiv art og er sjeldne. Med andre ord, det kreves stor kapitalinnsats for de som ønsker å inneha denne typen livsstil. Det vil si at det kun er en liten del som innehar denne livsstilen, de betegnes som distingverte. Denne gruppen driver med aktiviteter som er eksklusive og som skiller seg ut fra mengden (Rosenlund 1989). De såkalt distingverte ser på form fremfor funksjon og de ser på relasjonene mellom de ulike tingene eller emnene fremfor emnene i seg selv. Ved hjelp av livsstil markerer de avstand til de lavere klasser. De dominerende klassenes smak er en avstandssmak (Østerberg 1988:39).

Enkelte livsstiler preges av aktiviteter som mange deltar i og som er lett tilgjengelige, det kreves lite kapitalvolum for å delta (Rosenlund 1989). Andre livsstiler preges av en kapitalsammensetning som er dominert av kulturell kapital og andre som er dominert av økonomisk kapital. Det dreier seg om verdien av kultur versus økonomi. De kulturelle fraksjonene "hevder" seg gjennom det intellektuelle og underkommuniserer de materielle verdier, av mangel på økonomisk kapital. Disse individene tilegner seg verdier symbolsk¹⁷. De kulturelle fraksjoner holder avstand ved å være konstant innovatør når det gjelder smak. Det er de kulturelle fraksjonene som danner de nye livsstilene. De som har mye økonomisk kapital og mindre kulturell kapital tilegner seg disse livsstilene litt etter litt. De tar etter de dominerende klassene. De dominerende klassene utvikler i slike tilfeller nye måter å distansere seg på. Denne praksismåten bunner ut i ønsket om å opprettholde sin posisjon (Rosenlund 1989:44).

Fritid uttrykkes i stor grad gjennom livsstil. Det er de fritidsaktivitetene som det kreves stor kapitalinnsats for å delta i som jeg anser har en kvalifiserende effekt i forhold til utdanningsinstitusjonen. Og da spesielt fritidsaktiviteter som er preget av å øke den kulturelle kapitalen. Det er ikke bare fritid som utgjør livsstilsbegrepet. Utdanning er

¹⁷ Symbolsk kapital er kanskje det mest grunnleggende begrepet i Bourdieus sosiologi, og innebærer det som av ulike sosiale grupper gjenkjennes som verdifullt og det som tilkjennes verdi. Kulturell kapital er en underavdeling av den symbolske kapitalen, og er også den viktigste formen for symbolsk kapital (Broady 1991).

også en del av livsstilsbegrepet, på samme måte som koblingen mellom fritid og utdanning er det.

Individuell frihet - sosial determinisme

Primære og sekundære effekter

Boudon forklarer rekrutteringsforskjeller i utdanningssystemet ved å skille mellom primære- og sekundære effekter av sosial bakgrunn (Hansen 1984). Den primære effekten tar utgangspunkt i barnas prestasjonsforskjeller som påvirkes av familien. Denne effekten inneholder ifølge Hansen de elementer som ble tatt opp i kulturteorien. Betydningen av de primære effektene er størst i begynnelsen av utdanningsforløpet og gjør seg mindre gjeldende etterhvert, da barn fra lavere lag faller fra prestasjonsmessig (Hansen 1986b:12). Boudon gir ikke noen videre forklaring av de kulturelle forholdene på grunn av at handlingene som gjøres er felles for samtlige klasser. Dette gjør at en forklaring av klasseforskjeller, slik som Bourdieus, ikke blir relevant (Hansen 1986a:74).

Den sekundære effekten bygger på de ulikhetene det er mellom utdanningsvalg og prestasjoner etter hvilken sosial gruppe den enkelte tilhører. Utdanningsvalgene uttrykkes ved at det i de tilfellene der ungdommene fra ulike sosiale lag har like karakterer så velger de ulikt i den videre utdanningen (Hansen 1986b:12). Forklaringen på de ulike valgene gjøres ut i fra to forhold, individuelle valgforskjeller og effektene betydning for disse valgene.

De primære effektene betydning i begynnelsen av utdanningsforløpet er for meg litt uklare. Jeg antar at begynnelsen av utdanningsforløpet har endret seg fra da Boudon skrev sin teori og frem til i dag, både når det gjelder endringer i utdanningssystemet og samfunnsmessige endringer. Med begynnelsen av utdanningsforløpet forstår jeg her overgangen fra grunnskole til videregående skole. Ut i fra en slik forståelse kan de primære effektene uttrykkes gjennom ungdoms grunnskolekarakterer og sosial bakgrunn, som jeg har opplysninger om i materialet. Boudons begrepsapparat synes å være begreper som er anvendbare og som griper fatt i ungdommer som har ulike karakterer og ulike utdanningsaspirasjoner, alt etter sosial bakgrunn. Jeg kan ikke si noe om hva som er motivasjonene bak de ulike utdanningsaspirasjonene, men jeg kan si noe om hvordan ulike forhold som sosial bakgrunn og kjønn henger sammen med de ulike aspirasjonene. Jeg kan altså ikke si noe om den direkte sammenhengen av hvorfor de velger som de gjør.

De individuelle valgforskjellene forklares gjennom en økonomisk kalkulering frembragt av ungdommene og deres familie. Den økonomiske kalkuleringen er en nytte og kostnad tankegang, og er forskjellige alt etter sosial bakgrunn. Valgene gir seg utslag i hvert enkelt valg i utdanningsforløpet, og er den viktigste effekten når det gjelder sosial rekruttering (Boudon 1981; Hansen 1986a). Det tenkes her at ungdommene har like gode karakterer, men ulik sosial bakgrunn. Valgprosessen som ungdommene tar i samråd med sine foreldre berører forholdene sosial mobilitet, sosialt samvær og økonomi (Hansen 1986b:19).

Når det gjelder sosial mobilitet er det sentrale om ungdommene velger utdanning slik at de opprettholder familiens sosiale posisjon, og at det ikke skjer noen sosial degradering. Ungdommer som kommer fra høyere sosiale lag må ta videregående utdanning og ofte utdanning utover dette nivået for å unngå en sosial degradering. De som kommer fra lavere sosiale lag trenger ikke å ta utdanning utover videregående skole nivå. For ungdommene fra høyere sosiale lag er det større gevinst ved å ta videre utdanning utover grunnskolenivå enn for de fra lavere sosiale lag. Foreldrene spiller en viktig rolle når det gjelder påvirkning for å opprettholde familiens sosiale posisjon (Hansen 1986b).

Kontakten med venner er også et viktig element i ungdommenes valgprosess. Ungdommer med høy sosial bakgrunn har venner som i større grad tar videre og høyere utdanning enn de ungdommene som kommer fra lavere lag. For den førstnevnte gruppen er det lettere å holde kontakt med venner som begynner på samme utdanning. Å ta videre utdanning vil da være en gevinst. For de ungdommene fra lavere sosiale lag som begynner på en videre utdanning vil det derimot oppleves som en kostnad å begynne på en videre utdanning på grunn av at mange av vennene ikke tar videre utdanning (Hansen 1986b).

Økonomisk er det også forskjeller mellom de ulike ungdommene og deres valg av utdanning. De økonomiske kostnadene med å la ungdommene ta videre utdanning vurderes til å være større i familier fra lavere sosiale lag enn familier fra høyere sosiale lag (Hansen 1986b).

Årsaken til disse forholdene er at utdanningsvalgene er et resultat av individenes rasjonelle vurderinger. Vurderingene av å ta en videre utdanning går i retning av å se på hvilke fremtidige kostnader og belønninger det medfører, samt nytte og kostnad ved å opprettholde familiens posisjonering. Boudon anser effektene når det gjelder individuelle utdanningsvalg som viktige på grunn av at de gjentas hver gang individene

går gjennom utdanningssystemet og forbereder seg til arbeidsmarkedet (Hansen 1986b:21).

Sosial mobilitet er et anvendbart begrep på grunn av at det i oppgaven er opplysninger om foreldrenes sosiale bakgrunn, dette kan sammenlignes med hvilke aspirasjoner den enkelte har. Jeg har ingen opplysninger om hva som ligger bak de enkelte utdanningsaspirasjonene. Jeg antar at ungdom fra høyere sosiale lag i stor grad har de samme aspirasjonene fordi det viser seg at ungdom i stor grad velger slik som venner gjør (Frønes 1995a). Materialet i oppgaven gir ingen opplysninger om hvilke nytte- og kostnadsvurderinger som de enkelte ungdommene foretar i forbindelse med de valgene de gjør, her kan jeg kun holde meg til de bakgrunnsvariablene det er opplysninger om.

Det er imidlertid et fortidig element som må antas å virke inn på ungdommenes valg av videre utdanning og det er tidligere karakterer. Gode karakterer øker sannsynligheten (hvis alle andre forhold holdes konstante) for å fortsette på en videre utdanning, dårlige karakterer reduserer denne sannsynligheten (Hansen 1986a:65).

Empirisk finner Boudon en korrelasjon mellom forsinkelser i å fullføre utdanning og sosial bakgrunn. Dette mener han kan gi støtte for hypotesen om at sosial bakgrunn har betydning for hvilken kulturell ballast barna får i sitt møte med skolen. Boudon finner også at det er korrelasjon mellom hvilke karakterer ungdommene oppnår i skolen og sosial bakgrunn, dette mener han ikke kan forklares ut i fra ungdommenes kognitive ferdigheter. Det han finner er at selv om ungdommene har like karakterer velges det ulikt i den videre utdanningen. Han mener forholdet kan forklares med en nytte- og kostnadstankegang, det vil si at de fleste valg er nytteorientert fremfor kostnadsorientert (Boudon 1981).

Ved å forklare at de sosiale forskjellene i valg av utdanning skyldes sosial bakgrunn går Boudon også videre og hevder at skjevhetene i utdanningssystemet overføres til arbeidsmarkedet. De med høyere utdanning får også de jobbene som innebærer de høyeste posisjonene. Han hevder at posisjonene tildeles etter et meritokratisk prinsipp (Hansen 1986a:66).

Individ - struktur

Det sentrale spørsmålet er altså i hvilken grad ungdommenes utdanningsaspirasjoner og fritidsvalg er bestemt av strukturelle forhold og/eller individuelle valg. Hvis det er strukturelle forhold som ligger til grunn, i hvilken grad er da ungdommenes handlinger determinert av forhold som er utenfor dem selv? Og i hvilken grad handler

ungdommene fritt, ut i fra seg selv? Boudon (1982)¹⁸, forsøker å forklare disse to spørsmålene ved hjelp av følgende to begreper, "sosial determinisme" og "individuell frihet".

Boudon kritiserer sosiologien for å se på den sosiale aktøren (homo sociologicus) som determinert av "sosiale strukturer" eller som programmert av sosial opprinnelse og den enkeltes sosiale posisjon (Boudon 1982:153). Han mener videre at det må skilles mellom de ulike handlingene den sosiale aktøren gjør. Det er handlinger som en er nødt til å foreta, som å gjennomføre obligatorisk skolegang og handlinger der en står mer fritt i forhold til, for eksempel det å velge ulike retninger på universitetet. Ut i fra dette mener Boudon at handlinger ikke er fullstendig sosialt determinert, men at individene er mer beslutningsdyktige, kreative og innovative enn det som kommer frem i dagens sosiologi (Hansen 1986a:59).

For å overskride forholdet mellom det han betegner som sosial determinisme og individuell frihet stiller Boudon visse krav til den sosiale aktøren, homo sociologicus. Det legges til grunn at aktøren har et sett av preferanser og ønsker å oppnå sine mål på en mest mulig tilfredsstillende måte. Aktøren har ikke fullstendig kjennskap til de ulike måtene å oppnå målet. Den sosial aktøren er i stand til å ta hensyn til andres preferanser i sine ulike handlingsvalg, samt å ta hensyn til verdier, normer og tradisjoner og kan derfor ikke ses på som fullstendig rasjonell aktør, homo oeconomicus. Den sosiale aktøren som Boudon beskriver betegnes som en revidert utgave av den rasjonelle aktør, med målrettede handlinger. Med andre ord en intensjonal aktør (Hansen 1986a).

Forholdet mellom sosial bakgrunn, utdanning og fritid

Tidligere empiriske undersøkelser og ulike teorier om utdanning og fritid viser at sosial bakgrunn legger føringer på ungdommenes utdanningsretning, utdanningslengde og fritidsaktiviteter. Jeg har tidligere i kapittelet gått gjennom ulike forklaringer på utdanningsforskjeller, samt at jeg også har sett på betydningen av sosial bakgrunn i forhold til utdanning og fritid. Sosial bakgrunn vektlegges både av Bourdieu og Boudon. Avslutningsvis i dette kapittelet vil jeg komme tilbake til en del av hovedproblemstillingen som ble stilt innledningsvis, der forholdet mellom sosial bakgrunn, utdanning og fritid problematiseres (se figur 1.3). Jeg vil her vise hvordan dette komplekse forholdet mellom sosial bakgrunn, utdanning og fritid henger sammen.

¹⁸ I fremstillingen av Boudons handlingsteori benyttes, i tillegg til Boudons arbeider, en artikkel av Hansen der hun sammenligner og kritiserer Bourdieu og Boudon (Hansen 1986a).

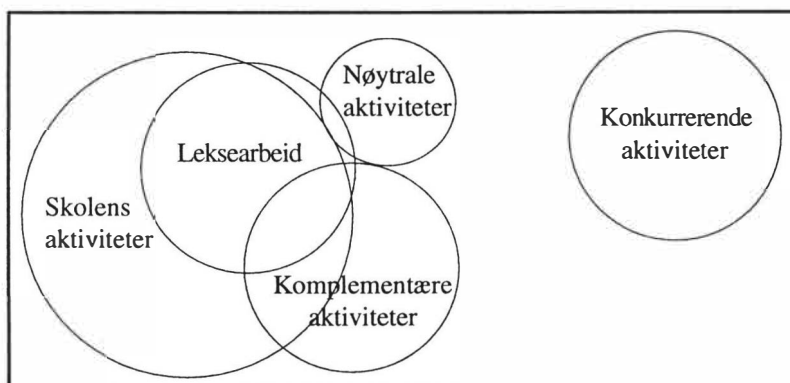
Det viser seg at enkelte fritidsaktiviteter stimulerer ferdighetene som den enkelte prøves i gjennom skolen. Disse aktivitetene gir fordeler i form av bedre prestasjoner i skolesituasjonen og blir av Knud Knudsen betegnet som *komplementære fritidsaktiviteter* (Knudsen 1980:303). De aktivitetene som ikke er med på å fremme den kognitive læringen i skolen og som tenderer til å trekke den enkeltes oppmerksomhet bort fra skolen og dens problemer betegnes som *konkurrerende fritidsaktiviteter* (Knudsen 1980:303).

For å kunne underbygge en slik sammenheng må det forklares hva som fremmer kognitiv læring. Det viktigste når det gjelder den kognitive læringsprosessen er at elevene oppnår innsikt og evne til å overføre den forståelsen de har på et område til et annet¹⁹. Dette gjelder i skolen, men også de aktivitetene ungdommene foretar seg i fritiden. Fritidsaktivitetene kan på denne måten sies å ha en innvirkning på hvilke resultater de unge oppnår i skolen, og har dermed en indirekte innvirkning på deres videre utdanningsaspirasjoner.

Ulike teoretikere hevder at ungdom med ulik sosial bakgrunn har ulik mengde kulturell ballast eller kulturell kapital, når de begynner på skolen. Gjennom skolen tilegner de seg mer eller mindre kulturell kapital, avhengig av den tidligere kulturelle kapitalen ungdommene er i besittelse av. Mengden kapital som den enkelte innehar på et felt kan overføres til et annet felt. Den enkeltes kapitalvolum kan da overføres fra for eksempel utdanningsfeltet til fritidsfeltet (jfr. Bourdieu).

Figur 3.1 illustrerer hvordan de ulike fritidsaktivitetene kan deles inn i ulike kategorier, etter hvilken betydning de har i forhold til skolen.

Figur 3.1: Ungdommenes aktiviteter

Kilde: Knudsen, Ulikhet i grunnskolen, 1980:312.

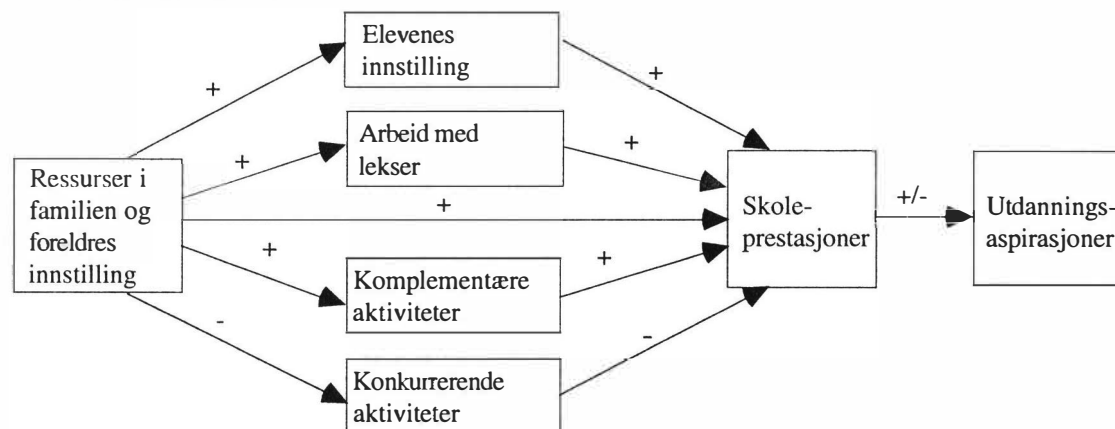
¹⁹ Jeg går ikke grundigere inn på disse temaene som fremmer kognitiv læring, men henviser til Knudsens bok Ulikhet i grunnskolen (Knudsen 1980).

Figur 3.1 illustrerer sammenhengen mellom innholdet i ungdoms ulike typer av aktivitetssett, både når det gjelder skole og fritid. Skoleaktiviteter og leksearbeid er til en stor del overlappende. Videre skilles det mellom tre ulike typer fritidsaktiviteter; Det er komplementære fritidsaktiviteter som gir intellektuell trening og utvikler de unges kognitive ferdigheter. Det er konkurrerende aktiviteter som er sterkt atskilt fra skolens aktiviteter og som trekker oppmerksomheten bort fra skolen. Til slutt er det de nøytrale aktivitetene som hverken har konkurrerende- eller komplementær effekt i forhold til skoleresultater (Knudsen 1980)²⁰. Knudsen understreker at dette er en modellfremstilling og at det i virkeligheten ikke er så skarpe skiller mellom de ulike aktivitetstypene (Knudsen 1980). Bourdieu er i sin teori inne på at enkelte av feltene virker forsterkende på andre felter. I dette tilfellet kan det omtales som at de fritidsaktivitetene som har en komplementerende effekt i forhold til skolen har en forsterkende eller overlappende effekt på utdanningsfeltet.

For å se hvordan fritidsaktivitetene kan virke i forhold til skoleprestasjoner må en ta hensyn til ungdommenes erfaringsbakgrunn og det sosiale miljøet som omgir hver enkelt og ikke bare ungdommens utdannings- og fritidssituasjon. Figur 3.2 illustrerer hvordan en rekke faktorer antas å ha innvirkning på den enkeltes skoleprestasjoner. Ved at sosial bakgrunn uttrykker et bestemt verdisyn og livsstil, påvirkes barna til bestemte typer aktiviteter. Foreldrene vil ofte ha sterke forventninger til barna, og dette påvirker trolig hvilke typer aktiviteter som barna skal være med på (Knudsen 1980:314). Boudon tar opp nettopp dette med foreldres forventninger som virker inn på ungdommenes valgsituasjon. Knudsen viser at sosial bakgrunn eller familieressurser har sammenheng med fritidsaktiviteter. En må regne med at de fleste ungdommer har et innslag av både komplementære- og konkurrerende fritidsaktiviteter, men det er når den ene typen fritidsaktivitet blir dominerende at det får innvirkning på skoleprestasjonene. Lekselesing og komplementære aktiviteter står ikke i noe konkurranseforhold til hverandre, det ene drar det andre med seg. Komplementære og konkurrerende aktiviteter skjer så godt som uavhengig av hverandre (Knudsen 1980:322).

²⁰ *Komplementære fritidsaktiviteter* kan være medlemskap i en miljøvernorganisasjon, der kunnskap om samfunn og miljø læres. I tillegg kan individer få erfaring i å blant annet holde innlegg, og argumentering som anses å være nyttig både i videre utdanning og senere på arbeidsmarkedet. *Konkurrerende fritidsaktiviteter* kan for eksempel være å gå på diskotek, noe som har lite til felles med skolens verdier.

Figur 3.2: Ressurser, familiemiljø, elevens ulike aktiviteter, skoleprestasjoner og utdanningsaspirasjoner

Kilde: Knudsen, Ulikhet i grunnskolen, 1980:315²¹.

Figur 3.2 viser at det er en rekke forhold som virker inn på ungdommenes skoleprestasjoner og utdanningsaspirasjoner. Sosial bakgrunn er en bakenforliggende forklaringsvariabel som ligger forut i tid for de øvrige variablene. Dette er en forklaringsvariabel som både Bourdieu og Boudon vektlegger. Figuren visualiserer kompleksiteten i forholdet mellom sosial bakgrunn, fritid og utdanningsaspirasjoner, men viser samtidig at det er en sammenheng mellom disse 3 variablene.

²¹ Jeg gjør oppmerksom på at figurens boks med utdanningsaspirasjoner er min tilføyning.

Kapittel 4

Datamateriale

Data

På oppdrag fra Sosialdepartementet og Universitetsrådet foretok Norsk institutt for forskning og høyere utdanning (NIFU)²² en spørreskjemaundersøkelse blant 16- og 18-åringer våren 1991. I 1993 ble det foretatt en oppfølgingsundersøkelse der man henvendte seg til respondentene som svarte på undersøkelsen i 1991, ungdommene var da 18 og 20 år gamle. På begge tidspunktene ble det gjennomført postenqueter²³. Formålet med undersøkelsene var å kartlegge de unges utdannings- og yrkesplaner, og for å danne seg et bilde av interessen for å søke høyere utdanning.

Undersøkelsen i 1991 bygger på et tilfeldig bruttoutvalg på 6000 ungdommer, som tilsvarer omtrent fem prosent av ungdomskullene fra 1972 og 1974. Svarprosenten i den første undersøkelsen var 69 prosent og det tilsvarer et nettoutvalg på 4132 ungdommer (Edvardsen 1993). I oppfølgingsundersøkelsen i 1993 var svarprosenten på 71 prosent, 2917 ungdommer besvarte undersøkelsen. Nettoutvalget i den siste undersøkelsen utgjør da 49 prosent i forhold til det opprinnelige utvalget. I denne oppgaven benyttes hovedsaklig datamateriale fra oppfølgingsundersøkelsen. Årsaken til dette er at oppfølgingsundersøkelsen har, i tillegg til spørsmål om utdanningsaspirasjoner, spørsmål om ungdommenes fritidsaktiviteter. Fra undersøkelsen i 1991 er det kun benyttet bakgrunnsopplysninger om individene som omfatter kjønn, foreldrenes utdanning og -yrke, karakterer og bosted.

²² Tidligere het Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU) Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning. Navneendringen trådte i kraft i begynnelsen av 1996.

²³ Postenquete er en innsamlingsmetode som baserer seg på intervju av respondentene ved hjelp av spørreskjemaer som blir sendt via post. Dette er en gunstig innsamlingsmetode når det gjelder å nå ut til et stort antall personer som bor spredt (Hellevik 1991:111).

Variabler som benyttes i analysen

Jeg vil her gjennomgå variablene som benyttes i analysen og forklare hvordan de er operasjonalisert. For å holde leseren orientert på enklest mulig måte vil enkelte detaljer knyttet til variablene bli belyst underveis i oppgaven.

Utdanningsaspirasjoner

Det finnes flere spørsmål om utdannings- og yrkesplaner i spørreskjemaet²⁴. I oppgaven har jeg kun valgt å ta for meg spørsmålet om hvor langvarig utdanning ungdommene ønsker å ta, og utelatt de øvrige spørsmålene om utdanningsplaner. Denne prioriteringen er gjort ut i fra problemstillingen og tema for oppgaven.

Spørsmålet om ungdommenes utdanningsaspirasjoner retter seg mot planer og mål den enkelte har for fremtiden. Det kan knyttes usikkerhet til spørsmål som omhandler fremtidsplaner, spørsmålene kan for eksempel oppfattes ulikt av respondentene. Imidlertid vil utdanningsaspirasjoner bli sett i forhold til en rekke andre forhold, slik at det vil fremgå om det er noen innbyrdes sammenheng med det ungdommene har svart på de ulike spørsmålene. For eksempel hvis ungdommene ønsker å ta en utdanning på universitetsnivå vil denne aspirasjonen ses i forhold til hvilke karakterer den enkelte har. Det forventes at de som har de høyeste aspirasjonene også er de som har gode karakterer. På samme måte vil utdanningsaspirasjoner ses i forhold til hvilke fritidsvaner den enkelte har. Også her forventes det at de som har høye aspirasjoner versus lave aspirasjoner har ulike fritidsvaner.

Rolf Edvardsen har i sin undersøkelse fra 1991 vist at det er en skjevhet i hvem som har svart på spørreskjemaene. Flesteparten av de som svarte i den første undersøkelsen var under utdanning, de som jobbet eller var arbeidsledige har i mindre grad svart. Denne skjevheten økte i oppfølgingsundersøkelsen. På samme måte har det også vært en skjevhet i hvilke skoletyper de som har besvart spørreskjemaet går på. Ungdommer som går på skoler som gir generell studiekompetanse har i større grad svart på spørreskjemaet enn ungdom fra de øvrige skoletypene (Edvardsen 1993:22). Denne skjevheten må antas å ha blitt forsterket i oppfølgingsundersøkelsen. Det vil si at vi overvurderer de unges utdanningsaspirasjoner. De med høye utdanningsaspirasjoner er overrepresentert. Det finnes imidlertid ikke noe statistikk på utdanningsønsker, slik at ungdommenes ulike utdanningsaspirasjoner ikke kan sammenlignes med populasjonen forøvrig.

²⁴ Spørreskjemaet finnes i appendiks, se vedlegg IV.

Hvilke *utdanningsaspirasjoner* de unge har er et viktig spørsmål i denne analysen. Det ble stilt spørsmål om hvor langvarig utdanning respondentene ønsker å ta og svaralternativene som ble gitt er følgende:

1. Ingen utdanning utover grunnskolen.
2. Folkehøgskole (ettårig).
3. Videregående skole (ett- og toårig grunnkurs).
4. Videregående skole (videregående kurs).
5. Lærlingutdanning (4 år etter grunnskole).
6. Høgskoleutdanning som for eksempel ingeniørhøgskole/ sykepleierhøgskole/ pedagogisk høgskole/ distriktshøgskole med flere (2-3 år etter videregående skole).
7. Universitetsutdanning (4-7 år etter videregående skole).
8. Doktorgradsstudier (forskerutdanning 2-4 år etter universitetsutdanning).

Det å skulle operere med åtte svaralternativer for utdanningsaspirasjoner blir for omfattende i denne oppgaven og det synes mer hensiktsmessig å redusere antall verdier. Variabelen utdanningsaspirasjoner er derfor omkodet og har fått følgende tre verdier:

1. Universitetsaspirasjoner (universitetsutdanning og doktorgradsstudier).
2. Høgskoleaspirasjoner (høgskoler).
3. Videregående skole aspirasjoner (folkehøgskole, videregående skole og lærlingutdanning).

En oversikt over denne tredelingen av ungdommenes utdanningsaspirasjoner er som følger:

Tabell 4.1: Oversikt over fordelingen av de tre utdanningsaspirasjonene. Absolutte tall og prosent

<i>Utdanningsaspirasjoner</i>	<i>Absolutte tall</i>	<i>Prosent</i>
Universitetsaspirasjoner	831	30.5
Høgskoleaspirasjoner	1131	41.5
Videregående aspirasjoner	764	28.0
Sum	2726	100

Uoppgitt: 191

Når det i analysen benyttes logistisk regresjon skiller det i tillegg til dette mellom høye og lave utdanningsaspirasjoner, der høye utdanningsaspirasjoner går fra høgskolenivå til doktorgradsnivå og lave utdanningsaspirasjoner går fra folkehøgskole til lærlingutdanning.

Sosial bakgrunn

Sosial bakgrunn er en viktig forklaringsvariabel når forskjellene i ungdommenes utdannings- og yrkesvalg skal forklares. Jeg har tidligere vist at utdanningsteoriene

legger stor vekt på denne variabelens innvirkning. I tillegg har også sosial bakgrunn vist seg å ha betydning for ungdommenes fritidsaktiviteter.

Hvorvidt en skal benytte fars- eller mors- eller begge foreldrenes utdanning og yrke som indikator på sosial bakgrunn er det delte meninger om. Mødrene til de ungdommene som er med i undersøkelsen har i mer eller mindre grad opplevd begynnelsen av, den fortsatt pågående, utdanningsrevolusjonen for kvinner. Det har vist seg at hvorvidt mødre har høyere eller lavere utdanning har betydning for jenters yrkesaspirasjoner. Jenter har i større grad høyere yrkesaspirasjoner dersom mødre har høy utdanning enn om fedrene har høy utdanning (Roalsø 1993).

Det er vanlig å bruke fars yrke som mål på sosial bakgrunn. Edvardsen hevder at bildet blir mer nyansert om en bruker både fars- og mors yrke og utdanning (Edvardsen 1995). Jo mer detaljert fremstillingen av sosial bakgrunn er jo mer nyanserte bilder fremkommer, men dette er også et spørsmål om hvor omfattende fremstillingen skal være. I denne oppgaven vil det ikke være rom for å trekke inn både fars/mors yrke og utdanning. Edvardsen sier følgende når det gjelder sosial bakgrunn; *"I de fleste tilfeller vil de konklusjoner som kan trekkes (ut i fra fars yrke) bli de samme som når mors utdanning og -yrke og fars utdanning danner grunnlag"* (Edvardsen 1993:19).

I de ulike analysedelene har jeg valgt å ta for meg både fars yrke og -utdanning, men for at det ikke skal bli for omfattende har jeg dikotomisert disse variablene. Det viktigste i denne analysen har vært å få frem de forskjellene som eksisterer når vi ser på fars yrke og utdanning, variablene indikerer henholdsvis økonomisk- og kulturell kapital (jfr. Bourdieu). Fars yrke og -utdanning antas å korrelere med hverandre, og dette vil det bli tatt hensyn til i analysen. Det hevdes at foreldrenes utdanning er en bedre determinant for den utdanningen barn velger, enn det foreldrenes yrke er (Knudsen et al. 1993). Dette undersøkes i oppgaven ved å se på både yrke og utdanning. Jeg har valgt fars utdanning og -yrke og ikke mors utdanning og -yrke, fordi de fleste undersøkelsene benytter fars yrke og/eller utdanning. Dette gjør det lettere å sammenligne resultatene med andre undersøkelser. Når det gjelder sosial bakgrunn i forhold til ungdommenes fritidsvalg viser det seg at både inntekt, yrke og utdanning spiller inn, men at det er foreldrenes utdanning som er viktigst (Werner 1994:42).

For inndelingen av fars yrkesstatus, har NIFU benyttet Statistisk sentralbyrås standard for inndeling etter sosioøkonomisk status (Statistisk sentralbyrå 1994b). Yrkesgruppens fordeling etter art og kompetansenivå er delt inn i følgende 6 sosioøkonomiske kategorier: Ufaglært arbeider, faglært arbeider, funksjonær på laveste kompetansenivå, funksjonær på nest laveste kompetansenivå, funksjonær på nest

høyeste kompetansenivå og til slutt funksjonær på høyeste kompetansenivå. I tillegg til disse 6 kategoriene har NIFU tilføyd to kategorier, den første kategorien omfatter de som ikke er yrkesaktive og de hvor yrke ikke er oppgitt. Denne kategorien kommer før kategorien med ufaglærte arbeidere. Den andre kategorien som er lagt til er selvstendige bønder og fiskere og den plasseres mellom kategoriene faglært arbeider og funksjonær på laveste kompetansenivå.

Jeg har foretatt en omkodning av variabelen *fars yrke* og den nye variabelen inneholder følgende fem kategorier: Sosialgruppe 1 som består av høyere funksjonærer, høyeste- og nest høyeste kompetansenivå. Utdanning på universitetsnivå kreves i disse yrkene. Eksempler på disse yrkene er arkitekter, leger, bedriftsledere og lignende. I sosialgruppe 2 finner vi lavere- og middels funksjonærer, yrker i denne kategorien er bank- og forsikringsfunksjonærer, politi- og tolltjenestemenn. I yrker innenfor sosialgruppe 3 er det selvstendig næringsdrivende som for eksempel gård- og skogbrukere, fiskeoppdrettere og fiskere. Innenfor sosialgruppe 4 er det faglærte som trykkere, murere og maskinmontører. Sosialgruppe 5 består hovedsakelig av ufaglærte, som for eksempel drosjesjåfører, postbud, lastebilsjåfører med mere. Da det er de yrkesaktive som er interessante, er kategorien arbeidsledige og uoppgitte utelatt i analysen (dette gjelder for et antall N= 247). Disse 5 grupperingene har blitt brukt i de utallige kjøringene som har blitt gjort for å bli kjent med, og for å få en oversikt over datamaterialet. En oversikt for de 5 grupperingene finnes i tabell 4.2 under.

Tabell 4.2: Oversikt over fordelingen av fars yrke. Absolutte tall og prosent

<i>Fars yrke</i>	<i>Absolutte tall</i>	<i>Prosent</i>
Ufaglært	535	20.0
Faglært	387	14.5
Selvstendig	202	7.6
Lavere/middels funksjonærer	293	11.0
Høyere funksjonærer	1253	46.9
Sum	2670	100

Uoppgitt: 247

Jeg har senere funnet det hensiktsmessig å dikotomisere variabelen fars yrkesstatus, med verdiene høy og lav. Høy yrkesstatus består av sosialgruppe 1 og 2, og lav yrkesstatus består av de resterende sosialgruppene. Når vi ser på fars yrke er det hele 58 prosent av fedrene som befinner seg i kategorien høy og 42 prosent som er i kategorien lav. Noe som tyder på at det er skjevheter i sosial bakgrunn til de som har besvart spørreskjemaene. Det har ikke vært mulig å finne statistikk som går på dette forholdet, slik at sosial bakgrunn ikke kan sammenlignes med populasjonen.

Ved inndelingen etter *fars utdanning* har NIFU benyttet Statistisk sentralbyrås standard for utdanningsgruppering (Statistisk sentralbyrå 1970). De 9 utdanningsnivåene som standarden er delt inn i er av NIFU omkodet til følgende kategorier:

1. Folkeskole, grunnskole (7 årig skole, tilsvarer utdanning på ungdomsskolenivå).
2. Framhaldsskole og folkehøgskole (ettårig kurs).
3. Yrkesskole (ett- til toårig utdanning).
4. Realskole (treårig utdanning utover grunnskole).
5. Gymnas (treårig utdanning, utover grunnskole).
6. Høgskole (lærerskole, sykepleieskole, ingeniørskole osv).
7. Universitet.

En oversikt over inndelingen av fedres utdanning er som følger:

Tabell 4.3: Oversikt over fordelingen av fars utdanning. Absolutte tall og prosent

<i>Fars utdanning</i>	<i>Absolutte tall</i>	<i>Prosent</i>
Folkeskole	351	12.8
Framhaldsskole/folkehøgskole	244	8.9
Yrkesskole	716	26.2
Realskole	318	11.6
Gymnas	115	4.2
Høgskole	503	18.4
Universitet	490	17.9
Sum	2737	100

Uoppgitt: 180

I analysen er variabelen *fars utdanning* også funnet hensiktsmessig å dikotomisere med verdiene høy- og lav utdanning. Kategoriene lav utdanning går fra kategoriene 1 til 5 og høy utdanning omfatter kategoriene 6 og 7. Her ser vi at størstedelen av fedrene har lavere utdanning hele 64 prosent. Og at 36 prosent av fedrene har høyere utdanning, også her har det vært vanskelig å finne tall for sammenligning med den øvrige populasjonen.

Karakterer

I undersøkelsen ble det stilt spørsmål ved hvilke *karakterer* ungdommene fikk i fagene: Norsk, engelsk og matematikk i grunnskolen. Karakterer er et mål på de faglige prestasjonene som ungdommene har oppnådd og benyttes som en indikator for den enkeltes ønske om videre utdanning etter obligatorisk grunnskole. Variablene vil i analysen brukes til å se på sammenhengen mellom karakterer og hva ungdommene ønsker å ta av videre utdanning. Det er viktig å være oppmerksom på at karakterer kan være et usikkert mål på den enkeltes ressurser, evner og videre motivasjon. På tross av dårlige karakterer kan en person både være i stand til og være motivert til å ta høyere

utdanning. Fordi ulike tilfeldigheter kan spille inn ved karaktersettingen er det viktig å ta et gjennomsnitt av alle karakterene som er oppgitt for respondenten, og dermed redusere sjansen for at disse tilfeldighetene har altfor stor innvirkning på karakterene som brukes i analysen. En annen faktor som er viktig i vurderingen av karakterene er at de med svakest karakterer er underrepresentert i undersøkelsen. Frafallet for de som ikke oppgir karakterene sine, er i dette tilfellet 235 ungdommer (av i alt 2917). Jeg antar at en overvekt av de som ikke har svart er de som har de svakeste karakterene. Det er også mulighet for at de unge ikke oppgir sine karakterer korrekt.

Karakterene i spørreskjemaet er delt inn i fem nivåer: Sg, Mg, G, Ng og Lg. I analysen har karakterene fått tallverdier slik at Sg tilsvarer 5, Mg tilsvarer 4 og så videre til Lg som tilsvarer 1. Deretter er det tatt gjennomsnittet av karakterene i norsk, engelsk og matematikk. Karakterpoengene etter denne beregningen går fra 2 poeng, om en bare har karakteren Lg i to av fagene (det vil si at ett fag er uoppgitt eller at ingen i undersøkelsen har Lg i alle tre fagene) til 15 poeng om en har Sg i alle fagene. Om vi ser på normalfordelingen i forhold til denne inndelingen av karakterene, viser det seg at karakterene stort sett følger normalfordelingskurven, unntatt for de med de høyeste poengsummene. Det er noe flere ungdommer i materialet med høye karakterer enn det normalfordelingen skulle tilsi.

En ny inndeling ble foretatt og de nye verdiene er som følger²⁵: Gode karakterer inneholder de som har fått poengsummen fra 12 til 15, middels karakterer tilsvarer poengsummen 10 og 11 og svake karakterer tilsvarer poengsummen fra 2-9. En oversikt over summen av gjennomsnittskarakterene i de tre fagene ser slik ut²⁶:

Tabell 4.4: Oversikt over summen av gjennomsnittet av de tre karakterene norsk, engelsk og matematikk. Absolutte tall og prosent

<i>Karakterer</i>	<i>Absolutte tall</i>	<i>Prosent</i>
God	956	35.6
Middels	981	36.6
Svak	745	27.8
Sum	2682	100

Uoppgitt: 235

I den logistiske regresjonen skilles det mellom gode og svake karakterer, der svake karakterer er gjennomsnittet (av poengsummen av alle tre fagene) med poengsummen fra 2-11 og der gode karakterer har poengsummen fra 12-15.

²⁵ En oversikt for fordelingen av summen av karakterpoengene for karakterene norsk, engelsk og matematikk finnes bak i appendiks i vedlegg I, tabell v.4.1.

²⁶ En mer inngående begrunnelse for å bruke gjennomsnittet av de tre karakterene finnes bak i appendiks i vedlegg III, tabellene v.6.4, v.6.5 og v.6.6.

Bosted

Variabelen *bosted* er delt i kategoriene spredtbygd strøk, tettsted, mindre by og storby. Denne inndelingen er gjort av NIFU. Variabelen *bosted* vil ikke bli benyttet før i den siste analysen, jeg kommer derfor tilbake til denne variabelen i kapittel 6.

Tabell 4.5: Oversikt over bosted. Absolutte tall og prosent

<i>Bosted</i>	<i>Absoluttetall</i>	<i>Prosent</i>
Spredtbygd strøk	615	21.1
Tettsted	232	8.0
Mindre by	894	30.6
Storby	1176	40.3
Sum	2917	100

Bosted er en vanskelig variabel å si noe konkret om på grunn av at mange faktorer må være like for å kunne sammenligne ulike bosteder. Selv om det er beregnet hvor mange innbyggere det må være et sted for å få status som tettsted, er det stor forskjell på de ulike tettstedene alt etter hvor i landet det er. På tross av like innbyggertall er ikke et tettsted like utenfor Oslo det samme som et tettsted på Nordvestlandet. Dette gjør det vanskelig å gi en tolkning av bosteds betydning.

Variabler som blir tatt opp underveis i analysen

Alle *fritidsvariablene* som benyttes i oppgaven blir operasjonalisert underveis i forbindelse med de ulike analysene. Variablene *kjønn* og *alder* blir også tatt opp og presentert underveis i oppgaven. En oversikt over antall ungdom etter kjønn vises i vedleggstabell 6.8. Nye omkodinger og etablering av ny variabler blir også forklart underveis i oppgaven.

Metodisk verktøy

Det er i oppgaven benyttet tabellanalyse, faktoranalyse og logistisk regresjon. Nedenfor følger en kort gjennomgang av de ulike metodene, samt en begrunnelse for hvorfor jeg har valgt disse.

Tabellanalyse

I store deler av analysen som gjøres i denne oppgaven benyttes det bivariat- og multivariat *tabellanalyse*. Dette gjøres for å kunne fremstille analysene og resultatene på en enkel og forståelig måte, og på den måten gjøre oppgaven mer tilgjengelig for lesere uten inngående kjennskap til statistikk. De statistiske sammenhengene blir testet ved hjelp av kji-kvadrat-tester.

Tabellanalyse benyttes til tross for at det knyttes visse svakheter ved bruk av denne metoden. Ved bruk av flere uavhengige variabler i tabellanalysen er det lett å miste oversikten, og dette begrenser antall variabler som kan tas med i analysen. Av samme årsak må antall verdier ikke bli for høyt og sammenslåinger av verdier medfører at en del av opplysningene ved variablene går tapt. Resultatet av å benytte tabellanalyse er altså at en del av informasjonen til variablene mistes. Det positive er at bruk av tabellanalyse i oppgaven gir en god oversikt over materialet som skal presenteres.

Faktoranalyse

Faktoranalyse (varimax rotation) har blitt benyttet på samtlige av fritidsspørsmålene. Denne metoden blir benyttet for å forenkle et komplekst fenomen, ved at man finner frem til de variablene som har høy korrelasjon med de faktorene som fremkommer i analysen. Målet med å bruke faktoranalyse er å forenkle antall fritidsspørsmål i undersøkelsen og for å få frem eventuelt underliggende dimensjoner.

For å gjøre en faktoranalyse kreves det at dataene som benyttes er på intervall- eller forholdstallsnivå (Hellevik 1991). Det er imidlertid mer og mer vanlig i samfunnsvitenskapen å gå bort i fra disse kriteriene på grunn av at variablene som brukes ofte ikke er på intervall- eller forholdstallsnivå, men på ordinalnivå (Eikeland 1987, Duncan m.fl 1972 i Berg 1988).

Når det gjelder tolkningen av faktoranalysen må det, hvis det er brukt dikotome variabler, tas hensyn til at variablene er dikotome og ikke er på et høyere målenivå (Brusdal & Larvik 1991). Analysen resulterte i at de 51 fritidsspørsmålene²⁷ ble omgjort til 17 forskjellige dimensjoner. Ved å beskrive ungdommenes fritidsvalg i så mange kategorier ville det ikke ha bidratt til å gi noe klarere bilde av hvem de unge er og hva de gjør, derfor var ikke faktoranalyse noen aktuell metode for å få frem de forskjellige mønstrene i fritidsaktivitetene sett under ett. Faktoranalyse ble derfor brukt til ett og ett temaspørsmål, som kultur-, media-, musikk- og lesevalg. Ved at faktoranalysen finner underliggende dimensjoner i datamaterialet er dette en gunstig metode å benytte for å "rydde opp" i mange variabler og for å forenkle den videre presentasjonen av de ulike fritidsaktivitetene.

²⁷ Noen av spørsmålene har blitt utelatt på grunn av at de ikke hadde noen relevans for analysen. Disse spørsmålene har blitt "prøvd ut", men senere utelatt på grunn av liten relevans for oppgaven. Spørsmålene som ble utelatt i faktoranalysen dreier seg om: Noe annet ble lest, vet ikke hva en ville ha sett på fjernsyn, annen type musikk en liker og annen forening (disse spørsmålene står oppført i spørreskjemaet).

Logistisk regresjon

Flere andre metoder har vært aktuelle i analysen av materialet. *Lineær regresjonsanalyse* er en mye brukt analysemetode, og den gir i forhold til tabellanalyse en bedre oversikt over materialet når det er med mange variabler. Resultatene er i tillegg lettere å tolke enn det som er tilfelle i tabellanalysen. I den lineære regresjonen er den avhengige variabelen på intervall eller forholdstallsnivå. I denne oppgaven har det likevel vist seg å være lite hensiktsmessig med lineær regresjon fordi jeg ikke kan anta en lineær sammenheng mellom den avhengige variabelen (utdanningsaspirasjoner) og de uavhengige variablene.

Når den avhengige variabelen er utdanningsaspirasjoner synes det mest aktuelt å benytte *logistisk regresjon*. Ved bruk av utdanningsaspirasjoner som avhengig variabel antas det en ikke-lineær sammenheng mellom den avhengige variabelen og de uavhengige variablene. Logistisk regresjon er en statistisk metode som kan gjøre analyser når den avhengige variabelen er på nominalt målenivå og med forklaringsvariable som er på ulike målenivå. I slike analyser studerer man sannsynligheten for et bestemt resultat på den avhengige variabelen, sett i forhold til de ulike forklaringsvariablene. Den avhengige variabelen består av et visst antall diskrete verdier. Det som kanskje er mest vanlig i logistisk regresjon er at den avhengige variabelen er dikotom, men den kan også ha flere diskrete verdier, kalt polytom responsvariabel (Sørensen 1989). I denne oppgaven vil den avhengige variabelen både være dikotom og polytom.

Signifikanstesting

For å teste signifikansen benyttes det i de fleste analysene *kji-kvadrat-test*. Kji-kvadrat-testen ser på forskjellen mellom en faktisk fordeling og den fordelingen som ville ha gitt statistisk uavhengighet mellom variablene (Hellevik 1991). I logistisk regresjon benyttes t-test for å teste signifikansen. Er sammenhengen signifikant på et bestemt nivå vises dette ved følgende henvisninger: * signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå og *** signifikant på 0.001-nivå. Statistisk signifikans kan forstås som at det resultatet vi har fått faller utenfor det intervallet som betegnes som normal variasjon, det indikerer at det trolig er en generell forskjell mellom grupper av individer eller et generelt samsvar mellom ulike forhold (Undheim 1985:146).

Styrke og begrensninger i datamaterialet

Det kan stilles spørsmålsteget ved hvilke typer av fritidsaktiviteter som er tatt med i undersøkelsen. Jeg antar at det eksisterer en skjevhet i hvem som deltar på disse

aktivitetene av de som har svart. Mange av spørsmålene dreier seg da også om aktiviteter som vi på forhånd vet domineres av de som har høy sosial bakgrunn, slik som "finkulturelle" aktiviteter som for eksempel teater og opera. Det positive er at en ut i fra disse spørsmålene kan si en god del om denne gruppen av ungdommer og det negative vil være at de ungdommene som kommer fra lavere sosiale lag ikke blir fokusert på i tilsvarende grad.

Det er også skjevhet i typer av fritidsaktiviteter som er tatt med i forhold til geografisk bakgrunn. Det dreier seg om ulike tilbud av aktiviteter alt etter om en befinner seg i by eller land. En del av fritidsaktivitetene som er tatt med i spørreskjemaet, er stort sett tilbud til de unge som bor i storbyene, slik som teater og opera. En svakhet ved spørreskjemaet når det gjelder noen av fritidsspørsmålene er at det er for "urbant" dominert. Det er imidlertid verdt å merke seg at disse såkalte urbane aktivitetene utgjøre en forholdsvis lav andel av de fritidsaktivitetene det spørres om, slik at dette ikke kan anses som en alvorlig svakhet.

Det er verdt å merke seg at fritidsaktiviteter er noe ungdommene allerede er med på eller har gjort, mens utdanningsaspirasjonene er et ønske om hva de vil gjøre i fremtiden. I undersøkelsen finnes det flere spørsmål om utdannings- og yrkesplaner enn de jeg har valgt å ta for meg. Jeg har utelatt de spørsmålene som dreier seg om hvilke yrker de unge kunne tenke seg. Prioriteringen er gjort ut i fra en antagelse om at ungdommenes ønsker i forhold til utdanning er det som gir best uttrykk for hva de vil gjøre i yrkeslivet. Prioriteringen er som nevnt gjort ut i fra oppgavens problemstilling, men også ut i fra plasshensyn.

Årstiden spørreundersøkelsen er utført på kan også antas å ha innvirkning på hvilke typer av aktiviteter ungdommene oppgir at de har vært med på. Det kan også tenkes at mengden av aktiviteter de har deltatt på også er påvirket av hvilken årstid undersøkelsen ble utført på.

Kapittel 5

Ungdommenes fritidsvaner

Innledning

Målsettingen i dette kapittelet er å besvare første del av problemstillingen, altså hvilke faktorer som influerer ungdommenes fritidsvaner og spesielt om de enkelte fritidsaktivitetene er betinget av sosial bakgrunn.

Aller først velger jeg å lage noen grove kategoriseringer av fritidsvariablene som er med i spørreundersøkelsen²⁸. Fordi fritidsspørsmålene er av så forskjellig karakter vil denne inndelingen bidra til å få en bedre oversikt over fritidsvariablene når resultatene fra analysene presenteres.

Bakgrunnsvariablene sosial bakgrunn, kjønn og alder er benyttet for å gi et bilde av *hvem* og *hvor mange* av ungdommene som bedriver de forskjellige fritidsaktivitetene. Tabellanalyse og faktoranalyse er benyttet i dette arbeidet.

Inndeling av fritidsaktiviteter

Under oppveksten får barn og unge tidlig tilhørighet til flere arenaer, slik som: Hjemmearena, vennekretsarena/gjengarena, skolearena, frivillige organisasjoner- og arbeidslivsarena (Wadel 1990). Disse arenaene er viktige for den sosialiseringprosessen som skal til for at et individ skal bli et fullstendig samfunnsmedlem. De forskjellige arenaene representerer et mangfold av interesser hos den enkelte og de forskjellige arenaene kan i liten grad erstatte hverandre.

Den arenaen som Wadel betegner som frivillige organisasjoner velger jeg å utvide og betegne som en fritidsarena. Denne arenaen består i tillegg til frivillige organisasjoner

²⁸ Spørreskjemaet finnes bak i appendiks under vedlegg IV.

av aktiviteter som ikke utøves i en "fast" organisasjon, slik som for eksempel museumsbesøk, diskotek og kino. Fritidsaktiviteter kan deles opp i tre kategorier, som vist i figur 5.1.

Figur 5.1: Inndeling av fritidsaktiviteter

Organisasjonsaktiviteter; Innebærer forskjellige former for idrett/mosjon, samt medlemskap i forening/klubb/organisasjon eller lignende.
Kulturvaner; Består av teater, opera/ballett, diskotek, kafé/bar/restaurant, kino, kunstutstilling, museum og konserter som klassisk-, jazz- og rocke musikk..
Medievaner; Inneholder forskjellige fjernsynsprogrammer, musikksmak, aviser, ukeblader, tegneserier, foreningsblader, fagbøker, skjønnlitteratur med mere.

Organisasjonsaktiviteter er av en forholdsvis "fast" karakter der deltakerne ofte er forpliktet til å møte opp på trening, møte eller lignende. Noen av de kulturelle aktivitetene må planlegges en tid i forveien, slik som teater, opera og konserter av forskjellige slag. Andre kulturelle aktiviteter kan gjøres mer "impulsivt" slik som å gå på kino, lese aviser eller se på fjernsyn.

Ifølge Helene Roshauw kan organisasjonsaktiviteter og kulturbruk gå inn under betegnelsen kollektive kulturaktiviteter (Roshauw 1983:293). Begrepet omfatter aktiviteter som innebærer deltakelse sammen med andre og som krever en form for kollektiv tilrettelegging²⁹. Kollektive aktiviteter foregår som regel på den offentlige arenaen.

Når det gjelder bruk av medietilbud kan det ha et mer "individuellt preg" og må ikke nødvendigvis gjøres sammen med andre, slik som å lytte til musikk, lese og se på fjernsyn. Roshauw betegner denne typen aktiviteter som individuelle kulturaktiviteter (Roshauw 1983:291). Dette er fritidsaktiviteter som bærer preg av å være underholdende, tidsfordriv eller ren avslapning.

Skolegang er den mest fremtredende og sentrale delen i ungdommenes hverdag. For å kunne si noe om ungdomskulturen i sin helhet bør det tas hensyn til at den består av flere deler eller arenaene som bør ses i forhold til hverandre.

²⁹ Eksempler på kollektiv tilrettelegging er, ifølge Roshauw, adgang til institusjoner, bygninger, materielt utstyr eller instruksjon av en eller annen form (Roshauw 1983:293).

Organisasjonsaktiviteter

Organisasjoner gir et speilbilde av individenes interesser og mangfoldighet. Når ungdom tar del i organisasjonslivet vil de også ta del i den folkelige kulturen og det engasjement som eksisterer der.

69 prosent av alle ungdommene i undersøkelsen sier at de er aktivt med i en eller flere organisasjoner uavhengig av kjønn og alder. I tillegg er omtrent hver fjerde ungdom medlem i minst to organisasjoner i dette materialet³⁰.

Organisasjoner fungerer sosialt integrerende og muliggjør tilegnelse av kulturell kapital. Det er av stor betydning at organisasjonene kan tilby de unge et sted å være på fritiden, og på den måten gi de unge faste holdepunkter i tilværelsen. Gjennom aktiv deltakelse i forskjellige organisasjoner får de unge følelsen av at de er samfunnsnyttige. Ved deltakelse i organisasjoner kan de unge konkret være med å gjøre noe med de samfunnsmessige problemene. De gjør dermed nytte for seg og oppfattes ikke bare som passive mottakere, gjennom en slik deltakelse viser ungdommen de voksne at de har en viktig funksjon. Miljøvernorganisasjoner er et eksempel på dette. Tormod Øia mener organisasjonene er ...*"et viktig element i voksensamfunnets store oppdragsprosjekt overfor ungdommen. Aktivitetene blir sett på som uttrykk for moralske og kulturelle grunnverdier i det norske samfunn"* (Øia 1994:41).

Organisasjonene representerer en arena der de unge utvikler både fysiske og sosiale ferdigheter. Organisasjonene har en verdiformidlende funksjon som kommer både ungdommene og samfunnet forøvrig tilgode (Wærdahl 1993). Likevel kan aldri organisasjonene sidestilles eller ta over de funksjonene som skolen representerer, men organisasjonene utgjør et kunnskapssupplement til skole og utdanning. Organisasjonsdeltakelse kan danne grunnlaget for ungdoms kulturutfoldelse, og dermed bidra til at den enkelte blir noe mer enn en passiv mottaker (Øia 1994).

Venner har stor betydning når ungdom velger å delta i de ulike organisasjonene. Å gå inn i en organisasjon begrunnes ofte med at venner allerede var medlemmer eller meldte seg inn samtidig, eller at det er et mål å treffe jevnaldrende. Den sistnevnte begrunnelsen til deltakelse i organisasjoner har i tidligere undersøkelser vist seg å ha mindre betydning (Grue 1985). Deltakelse kan ses på som en måte å vedlikeholde et nettverk av venner, heller enn å utvide nettverket. Deltakelse i organisasjoner kan også påvirkes av foreldre, sosialt press, eller ut i fra eget ønske om å lære noe konkret.

³⁰ Oversikt over antall medlemskap ungdommene har deltatt aktivt på den siste måneden i absolutte tall og prosent, se appendiks, vedlegg II, tabell v.5.1.

Jeg ønsker å få svar på hvilke organisasjoner ungdommene er aktive medlemmer av og om det er kjønnsforskjeller og aldersforskjeller. Jeg ønsker også å finne ut om sosial bakgrunn påvirker aktivt medlemskap i de ulike organisasjonene.

Tabellen under gir en oversikt over organisasjonsvirksomhet for ungdom etter kjønn og alder.

Tabell 5.1: Aktiviteter i ulike organisasjoner og idrett/mosjon etter kjønn og alder. Prosent

<i>Organisasjonsdetakelse</i>	<i>Kjønn</i>		<i>Alder</i>	
	<i>Gutt</i>	<i>Jente</i>	<i>18 år</i>	<i>20 år</i>
Idrettsforening (N=647)	25	20 **	24	21 *
Politisk organisasjon (N=51)	2	1 *	2	2
Religiøs organisasjon (N=170)	5	6	6	6
Røde kors ol (N=40)	1	2	1	1
Sangkor/korps (N=188)	5	8 ***	8	5 ***
Motorklubb (N=34)	2	1 *	1	1
Miljøvernorganisasjon (N=22)	1	1	1	1
<i>Idrett/mosjon</i>				
Lagidrett (N=861)	36	24 ***	32	27 **
Individuell idrett (N=450)	18	14 **	15	16
Mosjon (N=1124)	30	47 ***	37	41 *
Driver ikke idrett (N=459)	16	15	16	16

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har deltatt aktivt på denne aktiviteten.

I overkant av hver fjerde ungdom har den siste måneden deltatt aktivt i idrettsforeninger, dette innebærer møter, øvelser, trening med mere. Idrettsforeninger er helt klart den største og mest populære organisasjonstypen, etterfulgt av sangkor/korps og religiøse organisasjoner som har en langt lavere andel aktiv ungdom. Ifølge Frønes er idrettsorganisasjonene den typen av fritidsaktiviteter som illustrerer at barn organiseres med tanke på fremtidig kvalifisering (Frønes 1993).

Guttene er de mest aktive i idrettsforeninger, politiske organisasjoner og motorklubber, mens jentene på sin side er mest aktive i sangkor og korps. Dette gjenspeiler de tradisjonelle kjønnsforskjellene mellom gutter og jenter når det gjelder aktiv medlemskapstilhørighet. Det er ingen signifikante forskjeller på organisasjonstypene religiøse organisasjoner, røde kors og miljøvernorganisasjoner når det gjelder kjønn. Også i andre undersøkelser er idrettsforeninger den organisasjonstypen som har størst antall medlemmer, og gutter som er de mest aktive (Vaage 1992a; Øia 1994).

Ungdommene er i stor grad med på aktiviteter som lagidrett og mosjon. Det er til sammen 66 prosent av guttene og 71 prosent av jentene som driver med disse aktivitetene. Guttene er de mest aktive både i lagidrett og i individuell idrett, mens jentene derimot i større grad driver med mosjonering. For de som ikke driver med idrett i det hele tatt er det ingen signifikante forskjeller mellom kjønn, se tabell 5.1.

Alder har en negativ sammenheng med lagidrett. For de som er aktive medlemmer i idrettsforeninger og sangkor/korps er det færre 20-åringer som deltar i disse aktivitetene enn det er 18-åringer. Det motsatte er tilfelle for mosjon. For de øvrige aktivitetene som politiske organisasjoner, religiøse organisasjoner, miljøvernorganisasjoner, røde kors, motorklubb, individuell idrett og de som ikke driver idrett er det ingen signifikante forskjeller når det gjelder alder.

Når det gjelder økonomisk- og kulturell bakgrunn i forhold til organisasjonsdeltakelse og/eller idretts- og mosjonsdeltakelse viser tabell 5.2 at det er en rekke forskjeller mellom ungdommene.

Tabell 5.2: Aktiviteter i ulike organisasjoner og idrett/mosjon etter fars yrke og fars utdanning. Prosent

<i>Type medlemskap</i>	<i>Fars yrke</i>	
	<i>Arbeider</i>	<i>Funksjonær</i>
<i>Organisasjoner</i>		
Idrettsforening (N=615)	19	26 ***
Politisk organisasjon (N=48)	2	2
Religiøs organisasjon (N=163)	5	7 *
Røde kors ol (N=38)	1	1
Sangkor/korps (N=182)	5	8 **
Motorklubb (N=29)	1	1
Miljøvernorganisasjon (N=22)	0	1
<i>Idrett/mosjon</i>		
Lagidrett (N=795)	30	30
Individuell idrett (N=421)	11	19 ***
Mosjon (N=1029)	40	38
Driver ikke idrett (N=404)	18	13 ***
	<i>Fars utdanning</i>	
<i>Organisasjoner</i>	<i>Lav</i>	<i>Høy</i>
Idrettsforening (N=631)	21	27 ***
Politisk organisasjon (N=51)	1	3 **
Religiøs organisasjon (N=169)	5	9 ***
Røde kors ol (N=39)	1	1
Sangkor/korps (N=183)	5	10 ***
Motorklubb (N=33)	1	1
Miljøvernorganisasjon (N=21)	0	1 **
<i>Idrett/mosjon</i>		
Lagidrett (N=820)	30	29
Individuell idrett (N=422)	13	21 ***
Mosjon (N=1051)	39	39
Driver ikke idrett (N=424)	18	11 ***

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har deltatt aktivt på denne aktiviteten.

I idrettsforeninger, individuell idrett, sangkor/korps og religiøse organisasjoner er det funksjonærungdommen som er de mest aktive. Flertallet av de som ikke driver idrett i det hele tatt, er ungdommer med bakgrunn i arbeiderklassen. Det er ingen signifikante forskjeller mellom fars yrke og de resterende organisasjonene, politiske organisasjoner, røde kors, motorklubb, miljøvernorganisasjoner, lagidrett og mosjon. Noe merkelig er det at det ikke er forskjell i politiske organisasjoner etter fars yrke, jeg hadde forventet at funksjonærungdommene i større grad enn arbeiderungdommene var aktivt medlem i politiske organisasjoner. Forklaringen på dette ligger kanskje i at mange

ungdommer med arbeiderbakgrunn er medlemmer i flere av de store politiske ungdomsorganisasjonene som for eksempel AUF.

Når det gjelder effekten av fars utdanning på organisasjonsdeltakelse og deltakelse i idrett er mønsteret i noen grad klarere enn for fars yrke³¹. Dette gjelder for de unges deltakelse i religiøse organisasjoner, sangkor/korps og individuell idrett.

I motsetning til fars yrke er det for fars utdanning signifikante forskjeller mellom ungdommer med ulik sosial bakgrunn når det gjelder deltakelse i politiske organisasjoner og miljøvernorganisasjoner. Forskjellene gir seg uttrykk i at ungdommer med høyt utdannede fedre i større grad er medlemmer i politiske organisasjoner og miljøvernorganisasjoner, enn ungdommer med lavere utdannede fedre. Heller ikke her er det signifikante resultater for røde kors, motorklubb, lagidrett og mosjon.

Kulturvaner

Det viser seg at 12 prosent³² av ungdommene i undersøkelsen har deltatt på minst ett av kulturtilbudene sist måned. Vedleggstabell v.5.3 viser at jentene benytter seg mest av kulturtilbudene som å gå i teater, opera, på klassisk konsert, kafé/bar/restaurant, museum og kunstutstillinger, mens guttene på sin side går mer på rockekonsserter og idrettsarrangementer. Det vanligste er at ungdommene går på kafé/bar/restaurant, kino og diskotek. Det minst vanlige er at de går i opera og på jazzkonsert. Videre er det interessant å avdekke hvorvidt ungdom kombinerer bestemte kulturtilbud mer enn andre. For å få svar på dette benyttes eksplorerende faktoranalyse.

Faktoranalyse er et redskap som brukes til å forenkle kompliserte fenomener. Hovedformålet er å redusere et større antall variabler til et mindre antall faktorer eller dimensjoner. Ved hjelp av faktoranalysen får vi frem de variablene som har høy korrelasjon med de underliggende dimensjonene, også kalt faktorer. Dette er et resultat av den korrelasjonen som finnes mellom variabelen og den bakenforliggende dimensjonen. Når så analysen er kjørt gis dimensjonene et betegnende begrep. Hver enkelt faktorladning gir uttrykk for hvor gode mål de enkelte indikatorene er for den underliggende dimensjonen.

³¹ Noe av grunnen til et forsterket mønster når vi ser på fars utdanning i forhold til fars yrke skyldes at det er sammenheng mellom fars yrke og -utdanning. I og med at tallene ikke er identiske tyder det på at yrke og utdanning ikke er fullstendig korrelert.

³² Oversikt over antall kulturaktiviteter ungdommene har deltatt på den siste måneden, i absolutte tall og prosent, se appendiks, vedlegg II, tabell v.5.2.

Gjennom faktoranalyse fremkommer det en korrelasjonsmatrise for alle variablene i analysen, dette er det første av tre trinn i denne analysemetoden. Ved hjelp av matrisen kan sannsynligheten for at det finnes en bakenforliggende dimensjon vurderes (SPSS Base System User's Guide 1990; SPSS-X User's guide 1988).

I analysens neste trinn foretas det en utdraging av faktorer, en såkalt ekstraksjon. Disse faktorene korrelerer teoretisk sett ikke med hverandre og variansen til hver enkelt faktor fra matrisen kommer i synkende rekkefølge. Faktoren med størst varians kommer først og den med minst varians kommer sist (SPSS Base System User's Guide 1990; SPSS-X User's guide 1988). I tillegg oppgis eigenverdien. *"The eigenvalue equals the sum of the squared factor loadings for a factor over all items"* (Zeller & Carmines 1980:32). Eigenverdien gir opplysninger om hvor mye variansen forklarer for hver enkelt faktor, denne opplysningen er med på å bestemme hvor mange av faktorene en skal ta med i analysen. Faktorer som har en eigenverdi under 1 har liten forklaringskraft. Et kriterium går ut på at når variansen er under 1 utgjør det ingen forenkling, og den enkelte variabelen forklarer bedre eller like bra som selve faktoren (SPSS Base System User's Guide 1990). I analysen av kulturbruk fremkom det tre faktorer, alle tre faktorene har en eigenverdi større enn 1. Tabellen nedenfor oppgir størrelsen til eigenverdien og variansen til den enkelte faktor.

Tabell 5.3: Eigenverdi og forklart varians for kulturbruk

<i>Faktor</i>	<i>Eigenverdi</i>	<i>Varians (prosent)</i>	<i>Kumulativt</i>
1	1.89894	17.3	17.3
2	1.38922	12.6	29.9
3	1.02305	9.3	39.2

Forskjellene mellom eigenverdiene er ikke markerte, noe som taler for å benytte alle tre faktorene. Disse tre faktorene forklarer tilsammen 39 prosent av variansen i variablene. For å få litt mer meningsfulle faktorer og for å klargjøre fortolkningen fortsetter vi analysen ved å foreta en rotasjon, dette er siste ledd i analyseprosessen. Hensikten med rotasjonen er å tydeliggjøre faktorene slik at de korresponderer med gruppen av innbyrdes relaterte variabler, det vil si at faktorene er rotert på en slik måte at hver faktor er definert som en separat dimensjon ut fra variabelen kulturbruk (Zeller & Carmines 1980:37).

Det finnes flere typer av rotasjoner. I denne analysen er det benyttet varimax. Dette er en matematisk prosedyre som har til hensikt å rotere de beregnede faktorene slik at faktorladningene på enhver faktor er så høy eller så lav som mulig (Kim & Mueller 1978). Faktorladningene som fremkommer gir uttrykk for hvor sterk forbindelse det er

mellom den enkelte variabel og faktoren (SPSS-X User's guide 1988; Zeller & Carmines 1980). Varimax prosedyren er også den mest brukte i faktoranalyse.

Kriteriet for å ta med den enkelte variabelens faktorladning i tolkningen av faktorene er her satt til 0.3, ladninger som er mindre enn dette blir utelatt. Dette kriteriet settes som et mål på den underliggende faktor.

Tabell 5.4: Faktoranalyse basert på kulturdeltakelse (varimax rotation)

	<i>Faktor 1</i>	<i>Faktor 2</i>	<i>Faktor 3</i>
Teater	.18580	.37492	.19396
Opera	.01170	.45922	.00187
Jazz, blueskonsert	-.06254	.67195	.05804
Rockekonsert	.26183	.29044	.17135
Klassisk konsert	-.02321	.63855	.09303
Kino	.59421	.15802	.01394
Tilskuer på sports- eller idrettsstevne	.42875	-.22482	.07360
Kafé, bar eller restaurant	.57756	.17231	.02930
Museum	-.00312	.03227	.83886
Kunstutstilling	.05414	.19385	.77226
Diskotek	.70206	-.10607	-.03954

De 11 indikatorene for kulturaktiviteter er redusert til tre faktorer. Disse faktorene har fått følgende betegnelser: Faktor 1 betegnes som *folkelig kultur*. Faktor 2 som *auditiv finkultur* og faktor 3 som *visuell finkultur*. Folkelig kultur inneholder kulturaktiviteter som alle lag av befolkningen har mulighet til å benytte seg av, slik som kino- og kafébesøk. 15 prosent av ungdommene har krysset av på at de har deltatt på minst én av disse 4 kulturaktivitetene og 14 prosent oppgir at de har deltatt på alle 4 aktivitetene³³. Denne faktoren forklarer 17 prosent av variansen.

Den andre faktoren har fått betegnelsen auditiv finkultur, det er kulturtilbud som for det meste vektlegger hørselsopplevelser eller hørselsforestillinger. Auditiv finkultur omfatter teater, opera/ballett, jazz- og klassiske konserter, og som i tillegg til interesse forutsetter at deltakerne har råd til å benytte seg av tilbudet. I pris ligger disse finkulturelle aktivitetene høyere enn de aktivitetene som inngår i den folkelige kulturen, skoleelever/studenter får rabatter på noen av disse kulturaktivitetene. Faktoren forklarer omtrent 13 prosent av variansen.

Den tredje faktoren betegnes som visuell finkultur, og består av de som velger å gå på museum og kunstutstillinger. Det er verdt å merke seg at disse to aktivitetstypene dreier

³³ Oversikt over antall folkelige kulturaktiviteter ungdommene har deltatt på den siste måneden, i absolutte tall og prosent, se appendiks, vedlegg II, tabell v.5.4.

seg om visuell kunst, og skiller seg dermed ut fra den auditive finkulturen. Faktoren forklarer 9 prosent av variansen.

Det er verdt å merke seg at rockekonsert ikke kom inn under noen av de tre faktorene, grunnen til dette er at rockekonsert ikke oppfylte kravet som er satt til ladningens størrelse. Rockekonsert er en aktivitet som favner mange ulike grupper av unge, og rockekonsert er antakelig derfor en aktivitet som ikke er med på å danne et markert mønster blant de unge.

Ut i fra de tre faktorene som kom frem i faktoranalysen konstrueres det nye variabler som skal være indikatorer på ungdommenes kulturbruk. Jeg benytter da variablene som hører inn under de ulike faktorene. De nye variablene vil se ut som følgende;

Folkelig kultur består av de som **både** går på kino, er tilskuere på sports- og idrettsstevne, går på kafé/bar/restaurant og de som går på diskotek.

Auditiv finkultur består av de som **enten** går i teater/opera, jazz-/blueskonsert eller klassisk konsert.

Visuell finkultur er de som **enten** går på museum eller kunstutstillinger.

Grunnen til at det er et strengere utvelgelseskriterium for den folkelige kulturen i forhold til de to øvrige kategoriene er følgende; hvis en velger ut de som gjør en av disse aktivitetene, så vil dette favne nær alle som er med i undersøkelsen. Som et eksempel viser tabell v.5.3 at det er hele 2451 av ungdommene som oppgir at de har vært på kafé/bar/restaurant den siste måneden. En kategori der alle respondentene er med gir ingen opplysninger av verdi³⁴. Ved å ha et utvelgelseskriterium som omfatter de som deltar på alle disse aktivitetene som går inn under kategorien folkelig kultur, siles det bort de som for eksempel kun benytter seg av kino. Den folkelige kulturen er tatt med i den videre analysen for å se denne i forhold til de to andre kategoriene visuell og auditiv finkultur som inneholder færre individer enn det som er tilfelle for den folkelige kategorien.

I tabell 5.5 og 5.6 tar jeg for meg de bivariate sammenhengene mellom de nye kulturvariablene og bakgrunnsvariablene kjønn, alder og sosial bakgrunn på en tilsvarende måte som er gjort for organisasjonsaktiviteter.

³⁴ Hvis kategorien folkelig kultur hadde fulgt de samme utvelgelseskriteriene som for auditiv finkultur og visuell finkultur ville N vært på hele 2785 av totalt 2917.

Tabell 5.5: Kulturtype etter kjønn og kull. Prosent³⁵

Kulturtype	Kjønn		Alder	
	Gutt	Jente	18 år	20 år
Folkelig kultur (N=393)	15	12 *	14	13
Auditiv finkultur (N=533)	15	21 ***	20	17 *
Visuell finkultur (N=343)	8	15 ***	11	13

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har deltatt på denne aktiviteten.

Guttene benytter seg i større grad enn jentene av alle de tilbudene som kategorien folkelig kultur byr på. Jentene derimot benytter seg i større grad av det auditive finkulturelle og visuelle finkulturelle tilbudet enn guttene.

Alder gir utslag for de auditive finkulturelle aktivitetene, de yngste ungdommene er i større grad aktive i disse aktivitetene enn de eldste. Jeg antar at det kan ha sammenheng med at skolen benytter seg av disse aktivitetene som en del av undervisningen. For folkelig kultur og visuell finkultur er det ingen signifikante forskjeller når det gjelder alder.

Odd Frank Vaage hevder at når det gjelder kulturbruk hos voksne er det registrert betydelige forskjeller alt etter hvilken utdanning de forskjellige kulturbrukerne har (Vaage 1992b). Høy utdanning gir hyppigere bruk av kulturtilbudene enn for de med lavere utdanning. Vi vet fra tidligere empiri at de kulturelle vanene som foreldrene har gjenspeiles i ungdommenes kulturbruk. I tabellen under vises en oversikt over ungdommenes deltakelse i de forskjellige kulturtypene etter sosial bakgrunn.

Tabell 5.6: Kulturtyper etter fars yrke og fars utdanning. Prosent³⁶

Kulturtype	Fars yrke	
	Arbeider	Funksjonær
Folkelig kultur (N=368)	12	15
Auditiv finkultur (N=495)	14	22 ***
Visuell finkultur (N=314)	9	14 ***
Kulturtype	Fars utdanning	
	Lav	Høy
Folkelig kultur (N=377)	13	15
Auditiv finkultur (N=512)	15	25 ***
Visuell finkultur (N=328)	10	16 ***

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har deltatt på denne aktiviteten.

³⁵ For fullstendige tabeller av kulturbruk, før kategoriseringen, se appendiks vedlegg II, tabell v.5.3.

³⁶ For fullstendige tabeller av kulturbruk, før kategoriseringen, se appendiks vedlegg II, tabell v.5.5.

Vi ser at det er klare signifikante sosioøkonomiske forskjeller både for den auditive finkulturen og den visuelle finkulturen. Funksjonærungdommene benytter seg i større grad enn arbeiderungdommen av disse tilbudene. Når det gjelder folkelig kultur er det ingen signifikante forskjeller. Det er her en tendens til at funksjonærungdommene generelt sett er mer aktive enn arbeiderungdommene i disse kulturaktivitetene.

Ser vi på fars utdanning er mønsteret det samme, men tendensene er forsterket for auditiv finkultur og visuell finkultur. Når det gjelder folkelig kultur er det ingen signifikante forskjeller på bruk av denne type kulturtilbud og fars utdanning. Dette kan bety at det er kulturelt betingede forskjeller i holdninger hos de unge overfor de ulike finkulturelle kulturtypene. Når det gjelder folkelig kultur er det ikke så merkelig at det *ikke* er sosiale forskjeller på grunn av at alle lag av befolkningen benytter seg av denne kulturtypen.

Medievaner

I denne oppgaven omfatter mediebruk en rekke forskjellige fjernsynsprogrammer, musikktyper og forskjellig typer av lesestoff. Materialet kan vise hvilke av medietilbudene ungdommene benytter seg av i forhold til de samme faktavariablene som jeg har benyttet tidligere for organisasjonsaktiviteter og kulturbruk. Et spørsmål som skal besvares her er om faktorene sosial bakgrunn, kjønn og alder har betydning for ungdommenes medievaner, samt om vi her kan se de samme mønstrene eller vanene som vi så var gjeldende for de kulturelle forholdene?

Mediebruk dekkes av tre spørsmål fra spørreskjemaet. Det første spørsmålet dreier seg om hva ungdommene har lest den siste uken. Det neste om hvilket fjernsynsprogram de unge ser på en kveld hvis de kun kan velge *ett* program. Det siste spørsmålet dreier seg om hvilken musikksmak de har. Jeg har forsøkt å kjøre en faktoranalyse på spørsmålene hver for seg. Dette viste seg å være hensiktsmessig for litteraturspørsmålet. Derimot var analysen for valg av fjernsynsprogram ikke vellykket. Dette kan skyldes at de ulike fjernsynsprogrammene er vanskelige å dele inn i få kategorier. Det ser imidlertid ut som om en inndeling ut i fra tabellanalyse passer bedre. Musikksmak er en egenskap som egner seg godt til faktoranalyse. Under følger en analyse av alle de tre typene av mediespørsmål.

Lesevalg

Ut i fra vedleggstabell 5.6 viser det seg at hele 93 prosent av ungdommene leser aviser, rundt 66 prosent leser fagbøker og like mange leser ukeblader. Det ungdommene leser

minst er foreningsblader og fagtidsskrifter, henholdsvis 11 og 21 prosent av ungdommene leser disse bladene. Jentene leser mest skjønnlitteratur, fagbøker/skolebøker og ukeblader, mens guttene leser mest aviser, tegneserier, fagtidsskrifter og foreningsblad (se vedleggstabell 5.7).

Under følger resultatene fra en faktoranalyse som tar for seg spørsmålet om ungdoms lesevalg sist uke, for å belyse om hvilke ulike lesevalg som kombineres hos ungdommene.

Tabell 5.7: Eigenverdi og forklart varians for lesevalg

<i>Faktor</i>	<i>Eigenverdi</i>	<i>Varians (prosent)</i>	<i>Kumulativt</i>
1	1.53302	21.9	21.9
2	1.16916	16.7	38.6
3	1.05726	15.1	53.7

Resultatet av faktoranalysen ble tre faktorer og disse forklarer til sammen omtrent 54 prosent av variansen i variablene. Alle tre faktorene har eigenverdier på over en og det er derfor ikke noe behov for å utelate noen av de tre faktorene. Etter å ha gjennomført neste trinn i analysen og kjørt en varimax rotasjon, får vi følgende inndeling av faktorene.

Tabell 5.8: Faktoranalyse basert på lesevalg (varimax rotation)

	<i>Faktor 1</i>	<i>Faktor 2</i>	<i>Faktor 3</i>
Aviser	.65402	.03393	.10279
Ukeblad, magasiner	.70079	-.06505	.12800
Tegneseriehefter	.62422	.17651	-.20309
Fagtidsskrift	.12417	.74788	.10832
Foreningsblad	-.02703	.79093	.02250
Fagbøker, skolebøker	.01050	-.00627	.78738
Skjønnlitteratur	.05499	.13400	.70131

For å få klarere faktorer heves kriteriet for faktorladningene til 0.5. Som vi ser ut fra tabell 5.8 er samtlige faktorladninger med god margin over dette kravet. Vi ser også at de enkelte variablene har en entydig tilknytning til faktorene, noe som skyldes rotasjonen som tydeliggjør faktorene.

De 7 indikatorene på lesevalg har blitt redusert til tre faktorer, samtidig som det er markerte og gode inndelinger når vi ser på innholdet til hver av de tre faktorene. Betegnelse for faktor 1 er *avis- og underholdningslitteratur*, faktor 2 betegnes som *interesselitteratur* og den siste kategorien er *skoleringslitteratur*. Begrunnelsen for betegnelsen av den første faktoren er at den i tillegg til aviser inneholder litteratur som

forbindes med avslapning og underholdning. Denne faktoren forklarer 22 prosent av variansen.

Faktoren som omfatter interesselitteratur favner lesere som har spesielle interesser når det gjelder ulike typer av foreningsblader og fagtidsskrifter og her forklarer faktoren omtrent 17 prosent av variansen.

Den tredje faktoren betegnes som skoleringslitteratur, og forklarer 9 prosent av variansen. Selve "skoleringen" skjer gjennom lesing av fagbøker og skolebøker. Skjønnlitteratur antas å ha en positiv innvirkning på leseferdigheter, samtidig som det her tilegnes kunnskaper av den typen som skolen verdsetter.

Ut i fra de tre faktorene som kom frem i faktoranalysen konstrueres det tre nye variabler som indikerer ungdommenes lesevalg. De nye variablene settes sammen på grunnlag av de tre faktorene, på følgende måte;

Avis- og underholdningslitteratur består av de ungdommene som **både** har lest aviser, ukeblader/magasiner og tegneseriehefter.

Interesselitteratur består av de som **enten** har lest fagtidsskrift eller foreningsblad.

Skoleringslitteratur består av de som **enten** har lest fagbøker/skolebøker eller skjønnlitteratur.

Årsaken til å ha et strengere utvelgelseskriterium for avis- og underholdningslitteratur er at ungdommene i stor grad leser aviser, ukeblader og tegneserier er lesevalg (se vedleggstabell 5.7).

Disse tre lesevalgene vil senere i dette kapittelet bli sett i forhold til kjønn, alder og sosial bakgrunn, dette gjøres ved hjelp av tabellanalyse og fremstilles i tabellene 5.11 og 5.12.

Programtype

Det er en klar kjønnsfordeling i valg av type fjernsynsprogram³⁷. Omtrent tre ganger så mange gutter som jenter foretrekker å se sportssendinger, og nesten dobbelt så mange gutter som jenter ser på naturprogram. Videre er det over dobbelt så mange jenter som gutter som ser på underholdningsprogram, og det er en overvekt av jenter som ser på filmprogrammer. Når det gjelder nyhetssendinger er det flere gutter enn jenter som ser

³⁷ Fullstendige tabeller for fjernsynsvalg, se appendiks vedlegg II, tabell v.5.7.

på. Samme tendenser kan også ses i annen forskning (Vaage 1992b; Werner 1994; Øia 1994).

Ut i fra de forskjellige programkategoriene ble ungdommene oppfordret til å kun velge ett program de gjerne ville se på fjernsyn en tilfeldig valgt kveld. De hadde disse ulike programtypene å velge mellom³⁸: Nyhetssending, sportssending, naturprogram, underholdningsprogram, film og musikkprogram. På grunnlag av tabellanalyse av spørsmålet om programvalg kan vi dele alternativene i to typer programkategorier: *Informasjonsprogrammer og underholdningsprogrammer*. Den første kategorien informasjonsprogrammer består av nyhetssending, sportssending og naturprogram, altså kunnskapsprogrammer. Kategorien underholdningsprogrammer består, foruten underholdningsprogram, av film og musikkprogram. Disse to programalternativene vil bli sett i forhold til variablene kjønn, alder og sosial bakgrunn senere i dette kapittelet i tabellene 5.10 og 5.11.

Musikkvalg

Det er også foretatt faktoranalyse av musikkinteresse. Ungdommene ble spurt om de likte 13 forskjellige musikktyper: Rock, heavy metal, punk, pop, hip hop/rap, jazz/blues, house/techno, reggae, country & western, klassisk, folkemusikk, visesang og gospel. Ungdommene har oppgitt hvilken musikktype de liker best, nest best, tredje best og blant de tre beste. Musikk kategoriene er ikke gjensidig utelukkende.

Tabell 5.9: Eigenverdi og forklart varians for musikksmak

<i>Faktor</i>	<i>Eigenverdi</i>	<i>Varians (prosent)</i>	<i>Kumulativt</i>
1	1.44616	11.1	11.1
2	1.41516	10.9	22.0
3	1.14543	8.8	30.8
4	1.12234	8.6	39.5
5	1.09048	8.4	47.8

Resultatet av faktoranalysen ble 5 faktorer og disse forklarer til sammen rundt 48 prosent av variansen i variablene. Alle faktorene har eigenverdier på over en og det er derfor ikke noe behov for å utelate noen av de fem faktorene. Etter å ha gjennomført neste trinn i analysen og kjørt en varimax rotasjon, får vi følgende inndeling av faktorene.

³⁸ Spørsmålet om valg av programtype har blitt kjørt i en faktoranalyse, resultatet av analysen medførte ingen forenkling av variablene. Tabellanalyse ble derfor benyttet.

Tabell 5.10: Faktoranalyse basert på lesevalg (varimax rotation)

	<i>Faktor 1</i>	<i>Faktor 2</i>	<i>Faktor 3</i>	<i>Faktor 4</i>	<i>Faktor 5</i>
Rock	.74345	-.06954	-.16892	.15651	-.04387
Heavy metal	.33315	-.05535	-.56012	.17785	-.28850
Punk	-.06159	-.29058	-.38026	-.11725	-.39118
Pop	.71933	.03876	.15302	-.23145	.11476
Hip hop/rap	-.01587	.64561	-.03679	-.13507	-.04185
Jazz/Blues	.01246	-.22109	.13079	.53745	-.10959
House/Techno	-.02392	.72345	.00659	.04958	-.08345
Reggae	.08304	-.16772	.08227	-.79436	-.13255
Country & Western	.27939	-.00908	-.13830	-.00349	.64006
Klassisk	-.00422	-.25916	.62007	.05975	-.16715
Folkemusikk	-.00614	.13624	.36052	.01894	-.17012
Visesang	.18351	-.18313	.40265	.34000	.06726
Gospel	-.24189	-.23152	-.06533	.00946	.62656

Utvelgelseskriteriet for å ta med den enkelte variabelens faktorladning i tolkningen av faktorene er også her satt til 0.5, dette for å få klarere og mer entydige faktorer. De verdiene som er mindre enn kriteriet på 0.5 er utelatt.

De 13 indikatorene på musikksmak har blitt redusert til 5 faktorer. Betegnelsene for; faktor 1 er *pop- og rock musikk*, faktor 2 *hip hop og house*, faktor 3 *finkulturell musikk*, faktor 4 *jazz og blues musikk* og den siste kategorien *roots musikk*. Den første faktoren inneholder de to musikktypene pop og rock. Den andre faktoren, hip hop og house, består av musikktypene hip hop, rap, house og techno musikk. Den tredje faktoren består av klassisk musikk, visesang er også tatt med. Begge musikktypene betegnes som finkulturell musikk. Fjerde faktor inneholder musikktypene jazz og blues. Den siste kategorien har jeg gitt betegnelsen roots musikk. Grunnen til det er at country & western musikk i de siste par årene mer og mer har gått over til å benytte betegnelsen roots om denne musikkformen. En del av denne musikken har både et folkelig og religiøst budskap, og her kommer gospelmusikken inn.

Musikktypene punk, reggae, heavy metal og folkemusikk kom ikke inn under noen av de 5 faktorene som fremkom, grunnen til dette er at disse musikktypene ikke oppfylte kravet som er satt til faktorenes størrelse. Det har imidlertid vist seg ut i fra tabell 5.10 at musikktypene reggae og heavy metal slo ut i negativ retning i to av faktorene som har fremkommet, slik at det opptrer både negative og positive ladninger i en og samme faktor. Faktor 3 viser at heavy metal går dårlig sammen med klassisk og visesang. I faktor 4 ser vi at musikktypen reggae går dårlig sammen med jazz og blues. Siden faktorenes retning ikke er entydig, betyr dette at de som liker klassisk musikk og

visesang ikke liker heavy metal, og at de som liker heavy metal ikke liker klassisk musikk og visesang. På samme måte vil dette bety at de som liker reggae ikke liker jazz/blues, mens de som liker jazz- og blues musikk ikke liker reggae. Disse resultatene viser at musikksmak er sammensatt og at begge ytterlighetene avspeiler seg i faktorene, ungdommene liker og liker ikke de ulike musikktypene.

Kulturell kapital kan uttrykkes gjennom musikk, men det er usikkert hvilke musikktyper som er gode indikatorer på kulturell kapital. Musikk skårer høyt som indikator på subkulturell tilhørighet når det gjelder klassisk musikk og visesang, men for de andre musikktypene anses ikke musikk for å være noen god indikator på subkulturer (Frønes 1979). Musikkpreferanser anses ikke bare for å være smak og behag, men også å være relatert til roller, identitet og selvbilde (Frønes 1979:75).

Ved hjelp av de fem faktorene som kom frem i faktoranalysen har jeg konstruert nye variabler som skal indikere ungdommenes musikksmak. Variablene som inngår i de ulike faktorene blir benyttet for å lage de nye variablene;

Finkulturell musikk inneholder de som **enten** liker klassisk musikk eller visesang.

Jazz og blues musikk består av de som liker jazz og blues.

Rootsmusikk inneholder de ungdommene som liker **enten** country & western eller gospel musikk.

Hip hop og house musikk består av de som **enten** liker hip hop, rap eller house og techno musikk.

Pop og rock musikk består av de som **både** liker pop og rock.

Grunnen til at kategorien pop og rock musikk har strengere utvelgelseskriterier enn de øvrige kategorien er at disse to musikkgrupperingene er de mest populære (se vedleggstabell 5.7).

Tabellanalyse for ungdommenes mediebruk

Jeg har her benyttet samme prosedyre som tidligere når jeg ser på de bivarierte sammenhengene mellom variabelen mediebruk (som inneholder lesevalg, programtype og musikkgrupperinger) og bakgrunnsvariablene kjønn, alder og sosial bakgrunn³⁹.

³⁹ Fullstendige tabeller for mediebruk før kategoriseringen, se appendiks i tabellvedlegg II, tabell v.5.7.

Tabell 5.11: Mediebruk etter kjønn og alder. Prosent

<i>Mediebruk</i>	<i>Kjønn</i>		<i>Alder</i>	
	<i>Gutt</i>	<i>Jente</i>	<i>18 år</i>	<i>20 år</i>
<i>Lesevalg</i>				
Avis- og underholdningslitteratur (N=994)	42	28 ***	37	31 ***
Interesselitteratur (N=775)	35	20 ***	23	30 ***
Skoleringslitteratur (N=2222)	69	82 ***	84	67 ***
<i>Programvalg</i>				
Underholdnings TV (N=1430)	40	57 ***	53	44 ***
Informasjons TV (N=1138)	49	31 ***	35	44 ***
<i>Musikksmak</i>				
Finkulturell musikk (N=811)	21	34 ***	25	30 **
Jazz- og blues musikk (N=147)	6	5	4	6 *
Roots musikk (N=628)	14	28 ***	21	23
Pop og rock musikk (N= 1233)	44	41	42	42
Hip hop og house musikk (N= 654)	25	20 **	27	18 ***

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har deltatt på denne aktiviteten.

Lesevalg preges av kjønnsforskjeller, og dette gir seg uttrykk i at jentene leser skoleringslitteratur og guttene leser interesselitteratur. I tillegg leser gutter i langt større grad avis- og underholdningslitteratur enn jentene.

Alder har også betydning når det gjelder lesevalg. De eldste leser mer interesselitteratur enn de yngste. Det er imidlertid flere av 18-åringene som leser skoleringslitteratur, avis og underholdningslitteratur enn av 20-åringene. Dette er rimelig når vi vet at omkring 75 prosent av 18-åringene i dette materialet var i videregående skole på dette tidspunktet. Når det gjelder 20-åringene er det over halvparten som er under utdanning (Vibe 1994).

Ut i fra den todelte inndelingen av fjernsynsprogram er det fortsatt klare kjønnsforskjeller i valg av programtyper. Jentene ser på underholdningsprogram og guttene ser på de typiske informasjonsprogrammene. Det er sportsprogrammer som antas å slå ut slik at guttene får en slik høy prosentandel (se vedleggstabell 5.7). Werner hevder at gutter ser mer på sport, og er mer opptatt av programmer som har spenning og vold i seg enn jentene. Jentene på sin side er mer opptatt av programmer som tar opp følelser og forholdet mellom mennesker. Generelt sett ser gutter mer på fjernsyn enn jentene (Werner 1994).

Det er også helt klare aldersforskjeller når det gjelder de unges programvalg. De yngste ungdommene velger i større grad enn de eldste underholdningsprogrammer, og vise versa når det gjelder informasjonsprogrammene.

For musikkgrupperingene finkulturell musikk, roots musikk, hip hop og house musikk er det signifikante kjønnsforskjeller⁴⁰. Når det gjelder jazz, blues, pop og rock musikk er det ingen signifikante forskjeller mellom jenter og gutter. Tendensene går imidlertid i retning av at jenter i større grad enn gutter liker finkulturell musikk og roots musikk. Det er gospel og ikke country & western som antas å slå ut for jentene som liker roots musikk (se vedleggstabell 5.7). Guttene derimot liker i større grad musikktypene hip hop og house musikk enn jentene.

Når det gjelder alder, er det flere 20-åringer som hører på jazz, blues og finkulturell musikk enn 18-åringer. Det motsatte er tilfelle for hip hop og house, der er det i større grad 18-åringene som lytter til denne musikktypen enn 20-åringene. Det er ingen signifikante forskjeller når det gjelder alder og musikkgrupperingene roots og pop/rock musikk.

En oversikt av ungdommenes mediebruk etter sosial bakgrunn vises i tabell 5.12.

⁴⁰ Fordelingen av de som liker de ulike musikkgrupperingene er ikke gjensidig utelukkende. Ungdommene kan ha krysset av på at de liker flere av musikkgrupperingene. Slik at den samme personen kan ha krysset av på å like både jazz- og blues musikk og finkulturell musikk.

Tabell 5.12: Mediebruk etter fars yrke og utdanning. Prosent⁴¹

<i>Mediebruk</i>	<i>Fars yrke</i>	
	<i>Arbeider</i>	<i>Funksjonær</i>
<i>Lesevalg</i>		
Avis- og underholdningslitteratur (N=912)	35	34
Interesselitteratur (N=722)	24	30 ***
Skoleringslitteratur (N=2060)	70	82 ***
<i>Programvalg</i>		
Underholdnings TV (N=1294)	49	48
Informasjons TV (N=1050)	39	40
<i>Musikksmak</i>		
Finkulturell musikk (N=759)	23	33 ***
Jazz og blues musikk (N=138)	4	6 ***
Roots musikk (N=577)	25	19 ***
Pop og rock musikk (N=1133)	44	41
Hip hop og house musikk (N=587)	23	22
	<i>Fars utdanning</i>	
<i>Lesevalg</i>	<i>Lav</i>	<i>Høy</i>
Avis- og underholdningslitteratur (N=935)	35	33
Interesselitteratur (N=746)	24	33 ***
Skoleringslitteratur (N=2100)	71	87 ***
<i>Programvalg</i>		
Underholdnings TV (N=1338)	51	46 *
Informasjons TV (N=1068)	38	42 *
<i>Musikksmak</i>		
Finkulturell musikk (N=780)	23	39 ***
Jazz og blues musikk (N=142)	4	7 ***
Roots musikk (N= 587)	23	18 ***
Pop og rock musikk(N= 1146)	45	36 ***
Hip hop og house (N=602)	23	20

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har deltatt på denne aktiviteten.

Vi ser ut i fra tabell 5.12 at mediebruk varierer etter sosial bakgrunn. Det er betydelig flere av funksjonæringdommene som leser både skoleringslitteratur og interesselitteratur enn arbeiderungdommene. Tendensen forsterkes når vi ser på fars utdanning. Det er ingen signifikante forskjeller på ungdommene når det gjelder lesing av avis- og underholdningslitteratur, hverken for fars yrke eller fars utdanning.

Ser vi på effekten av fars yrke på programvalg er det ingen signifikante forskjeller mellom arbeider- og funksjonæringdommene. Forskjeller er det imidlertid når vi ser på

⁴¹ Fullstendige tabeller for mediebruk etter fars yrke og utdanning, lesevalg, programvalg og musikkvalg, se appendiks, vedlegg II, tabell v.5.8 og tabell v.5.9.

betydningen av fars utdanning i forhold til programvalg. Det viser seg at for de ungdommene der far har høy utdanning er det flere som ser på informasjonsprogrammer enn hva som er tilfelle for andre ungdommer. Det motsatte er tilfelle med underholdningsprogrammene, der ungdom som har fedre med lav utdanning er hyppigst representert.

Det er signifikante sammenhenger mellom hvilken musikk ungdommene foretrekker og deres sosiale bakgrunn. Det er flere funksjonærungdommer enn ungdommer med arbeiderbakgrunn som lytter til både finkulturell musikk, jazz- og blues musikk. Ser vi på fedrenes utdanning er forholdet det samme som vist for fars yrke, ved at de med lavere utdannede fedre i mindre grad lytter på disse typene av musikk enn de med høyere utdannede fedre. Det er ingen signifikante forskjeller på pop og rock musikk i forhold til fars yrke. Derimot er det signifikante forskjeller for de som lytter til pop og rock musikk når det gjelder fars utdanning. De ungdommene som har fedre med høyere utdanning lytter i mindre grad til denne musikktypen enn de ungdommene som har fedre med lav utdanning. Når det gjelder roots musikk er det signifikant flere ungdommer med arbeiderbakgrunn som lytter til denne musikkformen enn de som har funksjonærfedre. Samme tendensen ser vi også for fedrenes utdanning. Det er ingen signifikante forskjeller når det gjelder både fars utdanning og yrke sett i forhold til musikkgrupperingen hip hop og house.

Oppsummering

Ved hjelp av tabellanalyse er valg av ulike fritidsaktiviteter beskrevet i forhold til bakgrunnsvariablene kjønn, alder og sosial bakgrunn. Det har blitt benyttet faktoranalyse på fritidsvariablene som dreier seg om kulturbruk og mediebruk. Dette for å finne et underliggende mønster i de mange spørsmålene som har blitt stilt innen disse to ulike områdene kulturbruk og mediebruk. Det har fremkommet klare faktorer på begge disse områdene. Analysene i dette kapittelet har vist at både kjønn og sosial bakgrunn har betydning for hvilke fritidsvalg ungdommene har. Alder har imidlertid noe mindre betydning.

Alder har en svak negativ sammenheng med organisasjonsdeltakelse, auditiv finkultur, underholdningsprogram, hip hop-, house musikk, avis- og underholdningslitteratur. Imidlertid har alder en svak positiv sammenheng med interesselitteratur og finkulturell musikk. Vi kan i materialet se tendenser til at de typiske ungdomsaktivitetene avtar, og at deler av fritiden tilnærmer seg det som den mer voksne aldersgruppen interesserer seg for, men tendensene er små. Årsaken til at alder har liten betydning i forhold til fritidsvalg, kan være at aldersforskjellen mellom de to gruppene i undersøkelsen er for

liten til å vise noen klare tendenser til endring av interesser. Videre kan årsaken være at medlemskapene har "stabilisert" seg når ungdommene er i alderskategorien 18 til 20 år.

Ut i fra resultatene er det jentene som er de mest aktive brukerne av fritidsinteresser som representerer kulturell kapital, i form av auditiv finkultur, visuell finkultur og skoleringslitteratur. Guttene er de mest aktive når det gjelder folkelig kultur, avis- og underholdningslitteratur og ser på informasjonsprogrammer på fjernsynet. Jentene foretrekker underholdningsprogrammer på fjernsynet. Når det gjelder musikk hører jentene på finkulturell musikk og roots musikk, guttene hører på hip hop og house musikk. Det viser seg å være tradisjonelle kjønnsforskjeller i hvilke organisasjoner ungdommene deltar i. Guttene er med i idrettsforeninger, politiske organisasjoner og motorklubber, mens jentene er mest aktive i sangkor og korps.

Hovedtendensen når det gjelder sosial bakgrunn er at fars utdanning og yrke, som er indikatorer på henholdsvis kulturell kapital og økonomisk kapital, har betydning for ungdommenes fritidsaktiviteter. Dette gir seg utslag i ungdommenes ulike deltakelse i de forskjellige fritidsvalgene. Ungdom med arbeiderklassebakgrunn er generelt sett mindre aktive enn annen ungdom. Spesielt gjelder dette for organisasjonsaktiviteter og finkulturelle aktiviteter. Det viser seg videre at fars utdanning generelt sett gir en sterkere markering i de forskjellene som eksisterer i de ulike aktivitetene enn fars yrke.

Kapittel 6

Utdanningsaspirasjoner og fritidsvaner

Innledning

Ungdommenes utdanningsaspirasjoner skal settes i fokus i kapittelets første del. Sosial bakgrunn har lenge vært ansett for å være en sentral faktor for å forklare ungdommenes utdanningsvalg. Utdanningsaspirasjoner sett i forhold til sosial bakgrunn blir presentert ved hjelp av tabellanalyse. Utdanningsaspirasjonene skal også ses i forhold til andre bakgrunnsvariable som kjønn, alder og karakterer⁴².

Videre vil forholdet mellom ungdommenes ulike utdanningsaspirasjoner ses i forhold til en rekke ulike fritidsaktiviteter. På bakgrunn av tabellanalysene i dette kapittelet, samt resultater fra kapittel 5 vil det bli konstruert en livsstilsindikator. Denne indikatoren skal gi et samlet uttrykk for betydningen av fritidsaktiviteter. Den nye indikatoren vil bli benyttet i en videre analyse for å undersøke om det er en sammenheng mellom ungdommenes fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner. I tillegg vil også forklaringsvariablene sosial bakgrunn, karakterer, kjønn og bosted bli tatt med i analysen for å se hvilken betydning de har. Dette gjøres ved hjelp av logistisk regresjon.

Det vil være av særlig interesse å finne ut hvilken effekt livsstilsindikatoren har i forhold til utdanningsaspirasjoner, men også de øvrige variablene vil være av interesse. På grunnlag av de resultatene som har fremkommet ved hjelp av de logistiske regresjonsanalysene beregnes også de estimerte sannsynlighetene for ungdommenes utdanningsaspirasjoner.

⁴² For en mer inngående presentasjon av ungdommenes utdanningsaspirasjoner se Edvardsen 1993; Edvardsen, 1995; Edvardsen, 1996.

Utdanningsaspirasjoner i forhold til kjønn, alder, karakterer og sosial bakgrunn

I innledningskapittelet var jeg inne på at det postindustrielle samfunnet kunne betegnes som et utdanningssamfunn, og at det på arbeidsmarkedet i dag kreves høyere kvalifikasjoner enn det gjorde for 30 år siden. På grunn av samfunnsmessige endringer er alternativene til å ta utdanning begrenset, blant annet ved at det har blitt stadig vanskeligere for ungdommene å komme inn på arbeidsmarkedet. Kun 5 prosent av ungdommene går i dag direkte fra grunnskolen over til arbeidsmarkedet (Barstad 1993:25).

Aspirasjoner - kjønn - alder

Som nevnt starter analysen i dette kapittelet med å undersøke hva som påvirker ungdommenes utdanningsaspirasjoner. I tabell 6.1 gis en oversikt over ungdommenes utdanningsaspirasjoner i forhold til både kjønn og alder. I de påfølgende tabellene vil de andre forklaringsvariablene bli trukket frem.

Tabell 6.1: Utdanningsaspirasjoner etter kjønn og alder. Prosent

Utdanningsaspirasjoner	Kjønn		Alder	
	Gutt	Jente	18 år	20 år
Universitetet (N=831)	30	30	29	32
Høgskole (N=1131)	36	47 ***	41	42
Videregående skole (N=764)	34	23 ***	30	26 **
Total	100	100	100	100

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har denne aspirasjonen.

Tabell 6.1 viser at det ikke er noen signifikante forskjeller mellom jenter og gutter når det gjelder å ha aspirasjoner på universitetsnivå. For høgskoleaspirasjoner er det et flertall jenter, mens det er flest gutter som har aspirasjoner på videregående skole nivå.

Når det gjelder utdanningsaspirasjoner i forhold til alder er det kun for videregående skole aspirasjoner at det er signifikante forskjeller mellom 18- og 20-åringene, det er i størst grad 18-åringene som har disse aspirasjonene.

Aspirasjoner - sosial bakgrunn

Tabell 6.2: Utdanningsaspirasjoner etter fars yrke og fars utdanning. Prosent

<i>Utdanningsaspirasjoner</i>	<i>Fars yrke</i>	
	<i>Arbeider</i>	<i>Funksjonær</i>
Universitetet (N=782)	17	41 ***
Høgskole (N=1052)	43	41
Videregående skole (N=677)	40	18 ***
Total	100	100
	<i>Fars utdanning</i>	
	<i>Lav</i>	<i>Høy</i>
Universitetet (N=808)	21	48 ***
Høgskole (N=1063)	43	40
Videregående skole (N=703)	36	13 ***
Total	100	100

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har denne aspirasjonen.

Ser vi på forholdet mellom hvilke utdanningsaspirasjoner ungdommene har og hvilken sosial bakgrunn de kommer fra finner vi følgende; For de ungdommene som har de høyeste og laveste aspirasjonene har fars yrke betydning, i form av at de ungdommene som har universitetsaspirasjoner i størst grad har fedre som er funksjonærer, og de ungdommene som har videregående skole aspirasjoner har i størst grad arbeiderfedre. For de ungdommene som har aspirasjoner på høgskolenivå er det ingen signifikante forskjeller når det gjelder fars yrke.

Når effekten av fars utdanning tas i betraktning i forhold til ungdommenes ulike utdanningsaspirasjoner viser resultatene det samme mønsteret som kom frem når vi så på fars yrke. Resultatene for fars utdanning er i noe grad mer markerte når det gjelder aspirasjoner på universitetsnivå enn det som er tilfelle for fars yrke. Noe av grunnen til det forsterkede mønsteret er at sammenhengen mellom fars yrke og fars utdanning korrelerer med hverandre. Det er heller ikke her signifikante forskjeller for høgskoleaspirasjoner når det gjelder fars utdanning.

Når det gjelder sosial bakgrunn i forhold til utdanningsaspirasjoner er det altså tydelige signifikante forskjeller blant ungdommene. Dette samsvarer med annen empiri på området sosial bakgrunn og utdanning (Vibe 1994; Edvardsen 1993; Knudsen et al. 1993; Grøgaard 1992; Edvardsen 1991; Severeide 1988; Eeg-Henriksen 1983; Hansen 1984; Aamodt 1982; Knudsen 1980; Lindbekk 1977; Hernes & Knudsen 1976; Hernes 1974).

Aspirasjoner - karakterer**Tabell 6.3: Utdanningsaspirasjoner etter karakterer. Prosent**

Karakterer	Utdanningsaspirasjoner			Total
	Universitet	Høgskole	Videregående skole	
God (N=940)	53	40	7	100 ***
Middels (N=931)	26	51	23	100 ***
Svak (N=658)	10	32	58	100 ***

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har denne aspirasjonen.

Det viser seg at karakterer er av svært stor betydning for hva ungdommene har av utdanningsaspirasjoner. Karakterer virker inn på selvfølelsen og har stor betydning for hvilken utdanning den enkelte ønsker. Opptak til videre utdanning skjer på grunnlag av karakterer og fungerer da som en utsilingsmekanisme. Som jeg har vært inne på tidligere gir karakterer signaleffekter om hvorvidt den enkelte mestrer de oppgavene skolen gir og mulighet og evner til å mestre en høyere utdanning (Knudsen 1980).

Ikke overraskende ser vi at det er hele 93 prosent av de som har gode karakterer som ønsker å begynne på universitetsstudier og høgskolestudier, mot bare 42 prosent av de som har svake karakterer. Når det gjelder de med middels gode karakterer er det 77 prosent som har aspirasjoner på de to høyeste nivåene, mens de resterende 23 prosentene har aspirasjoner på videregående skole nivå. Hoveddelen av de som har svake karakterer, 58 prosent ønsker ikke å ta utdanning ut over videregående skole (eller fagopplæring).

Alle bakgrunnsvariablene som er fremstilt har i større eller mindre grad innvirkning på ungdommenes utdanningsaspirasjoner. Samlet kan disse variablene ha stor betydning for ungdommenes videre utdanningsønsker, noe jeg skal se nærmere på i den logistiske regresjonsanalysen senere i dette kapitlet.

Utdanningsaspirasjoner sett i forhold til fritid

I dette avsnittet skal forholdet mellom utdanningsaspirasjoner og fritid studeres. Gjennom å se på utdanningsaspirasjonene i forhold til fritidsaktivitetene får vi frem eventuelle sammenhenger mellom de forskjellige utdanningsaspirasjonene og de ulike typene fritidsaktiviteter. Dette forholdet mellom aspirasjoner og fritid vil bli tatt opp igjen senere i dette kapitlet. Inndelingen av fritidsaktivitetene er den samme som ble benyttet i foregående kapittel.

Aspirasjoner - organisasjonsvirksomhet

Tabellen under viser hvilken betydningen aktiv deltakelse i ulike organisasjoner har i forhold til ungdommenes utdanningsaspirasjoner.

Tabell 6.4: Utdanningsaspirasjoner etter aktiviteter i ulike organisasjoner og idrett/mosjon. Prosent

<i>Organisasjoner</i>	<i>Utdanningsaspirasjoner</i>			<i>Total</i>
	<i>Universitet</i>	<i>Høgskole</i>	<i>Videregående skole</i>	
Idrettsforening (N=628)	36	45	19	100 ***
Politisk organisasjon (N=50)	56	36	8	100 ***
Religiøs organisasjon (N=162)	38	52	10	100 ***
Røde kors (N=39)	18	51	31	100
Sangkor/korps (N=184)	39	51	10	100 ***
Motorklubb (N=30)	13	30	57	100 ***
Miljøvernorganisasjon (N=22)	55	27	18	100 *
Annen organisasjon (N=217)	47	38	15	100 ***
<i>Idrett/mosjon</i>				
Lagidrett (N=823)	28	45	27	100 *
Individuell idrett (N=427)	44	41	15	100 ***
Mosjon (N=1052)	30	43	27	100
Driver ikke idrett (N=403)	22	32	46	100 ***

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har denne aspirasjonen.

Av de ungdommene som er medlemmer i idrettsforeninger er det over halvparten som har aspirasjoner på høgskolenivå. Den største andelen som deltar i politiske organisasjoner har aspirasjoner på universitetsnivå. Over halvparten av ungdommene som oppgir at de er med i religiøse organisasjoner og sangkor/korps har høgskoleaspirasjoner. Mens over halvparten av de ungdommene som er medlemmer i motorklubber oppgir at de har videregående skole aspirasjoner. Størstedelen av de som er medlemmer av miljøvernorganisasjoner har universitetsaspirasjoner. Og nær halvparten av ungdommene som oppgir at de er aktive medlemmer i andre organisasjoner har aspirasjoner på universitetsnivå.

Av de ungdommene som driver med individuell idrett er det størstedelen som har universitetsaspirasjoner. Når det gjelder lagidrett og mosjon er det rundt 45 prosent som oppgir at de driver med disse aktivitetene som har aspirasjoner på høgskolenivå. Nær halvparten av ungdommene som ikke driver med noen form for idrett i det hele tatt tilhører den gruppen av ungdommer som har de laveste utdanningsaspirasjonene.

Aspirasjoner - kulturbruk

Når det gjelder forholdet mellom ungdommenes utdanningsaspirasjoner og kulturbruk ser vi følgende:

Tabell 6.5: Utdanningsaspirasjoner etter kulturbruk. Prosent⁴³

<i>Kulturbruk</i>	<i>Utdanningsaspirasjoner</i>			<i>Total</i>
	<i>Universitet</i>	<i>Høgskole</i>	<i>Videregående skole</i>	
Folkelig kultur (N=374)	32	49	19	100 ***
Auditiv finkultur (N=519)	50	36	14	100 ***
Visuell finkultur (N=333)	46	35	19	100 ***

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har denne aspirasjonen.

For de ungdommene som oppgir at de har deltatt på aktiviteter som kan karakteriseres som folkelig kultur er det nær halvparten som har høgskoleaspirasjoner. Halvparten som oppgir at de har deltatt på auditiv finkultur har aspirasjoner på universitetsnivå. Visuell finkultur blir også i størst grad brukt av de som har universitetsaspirasjoner, dette gjelder for nær halvparten av ungdommene som har svart.

Andre undersøkelser viser at de som er høyt utdannede og yrkesaktive også er de som er de mest aktive kulturbrukerne og er i tillegg de som i størst grad benytter seg av finkulturelle aktiviteter (Vaage 1993; Barstad 1992; Vaage 1992a; Vaage 1992b). Jeg mener disse empiriske funnene kan sammenlignes med de resultatene som er fremkommet i tabell 6.5, der vi ser at de ungdommene som benytter seg av de ulike finkulturelle kulturtilbudene har høyere aspirasjoner enn ungdom som benyttet folkelig kultur. Det er også vist tidligere i dette kapittelet at det er klare sammenhenger mellom den enkeltes utdanningsaspirasjoner og sosial bakgrunn.

Aspirasjoner - mediebruk

Ungdommenes forskjellige utdanningsaspirasjoner har også sammenheng med hvilke medietilbud ungdommene benytter seg av.

⁴³ For fullstendig tabeller over kulturbruk, se appendiks, vedlegg III tabell v.6.1.

Tabell 6.6: Utdanningsaspirasjoner etter mediebruk. Prosent⁴⁴

Mediebruk	Utdanningsaspirasjoner			
	Universitet	Høgskole	Videregående skole	Total
Lesevalg				
Avis- og underholdningslitteratur (N=932)	28	42	30	100
Interesselitteratur (N=741)	40	41	19	100 ***
Skoleringslitteratur (N=2140)	36	44	20	100 ***
Programvalg				
Informasjons TV (N=1079)	37	38	25	100 ***
Underholdnings TV (N=1330)	25	44	31	100 ***
Musikksmak				
Finkulturell musikk (N=781)	47	39	14	100 ***
Jazz og blues musikk (N=146)	42	38	20	100 **
Roots musikk (N=578)	19	48	33	100 ***
Pop og rocke musikk (N=1158)	29	41	30	100
Hip hop og house musikk (N=614)	23	41	36	100 ***

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har denne aspirasjonen.

Av de ungdommene som oppgir at de leser interesselitteratur er det omtrent like mange som har universitetsaspirasjoner som høgskoleaspirasjoner, henholdsvis 40 og 41 prosent. Størstedelen av de ungdommene som oppgir at de leser skoleringslitteratur har aspirasjoner på høgskolenivå. Det er ingen signifikante forskjeller på de som leser avis- og underholdningslitteratur og utdanningsaspirasjoner.

For de ungdommene som oppgir at de velger informasjonsprogrammer er det omtrent like mange som har universitetsaspirasjoner som høgskoleaspirasjoner, henholdsvis 37 og 38 prosent. For de som ser på underholdningsprogrammer har flesteparten høgskoleaspirasjoner.

Av de ungdommene som oppgir at de liker best finkulturell musikk er det omtrent halvparten som har aspirasjoner på universitetsnivå. Av de ungdommene som liker jazz og bluesmusikk best er det flest som har universitetsaspirasjoner, 42 prosent. For de ungdommene som sier at de liker roots musikk best er det rundt halvparten som har høgskoleaspirasjoner. Når det gjelder de ungdommene som oppgir at de liker hip hop og house musikk best er det 41 prosent med høgskoleaspirasjoner og 36 prosent med videregående skole aspirasjoner. Vi har nå sett at utdanningsaspirasjoner varierer etter hvilken musikktype ungdommene liker. Tidligere i oppgaven har vi sett at sosial bakgrunn har betydning for hvilken musikktype ungdommene liker best. Dette stemmer

⁴⁴ For fullstendig tabeller over mediebruk, se appendiks, vedlegg III tabell v.6.2.

overens med andre funn som viser at det er sammenheng mellom ungdommenes musikksmak, utdanningsnivå og sosial bakgrunn (Werner 1994).

Konstruksjon av livsstilsindikator

I det følgende skal det konstrueres en livsstilsindikator som skal inkludere en rekke av de fritidsaktivitetene vi har sett på tidligere. Hensikten med å slå sammen flere variable til en livsstilsindikator er at presentasjonen av informasjon forenkles. Ved å konstruere en indikator som tar opp i seg flere ulike variabler vil man kunne utrede om disse samlet sett har betydning for det som skal forklares, altså om det er en sammenheng mellom ungdommenes fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner. Ulempen ved å gjøre dette er at en del informasjon og nyanser forsvinner.

Ved hjelp av analysene i kapittel 5 ble de forskjellige fritidsaktivitetene sett i forhold til de ulike bakgrunnsvariablene sosial bakgrunn, kjønn og alder. Analysene tidligere i dette kapitlet har tatt for seg utdanningsaspirasjoner og sett disse i forhold til de samme bakgrunnsvariablene. Videre har utdanningsaspirasjoner blitt sett i forhold til ungdommenes fritidsaktiviteter. De mønstrene som disse analysene har frembrakt skal tas med i betraktning når livsstilsindikatoren skal konstrueres.

Det skal settes opp kriterier for hvilke fritidsaktiviteter som skal inkluderes i indikatoren. Jeg velger å følge Knudsens kriterier for å dele inn de ulike fritidsaktivitetene som er i spørreskjemaet. Han benytter betegnelsen *komplementære aktiviteter* om den delen av fritidsaktivitetene som er kognitivt utviklende, og *konkurrerende aktiviteter* om aktiviteter som man ikke har direkte nytte av i kognitiv utvikling (Knudsen 1980). Betegnelsene må imidlertid forstås ut fra hvilken funksjon de har i forhold til utdanning⁴⁵.

De komplementære aktivitetene er aktiviteter som antas å gi verbal trening, eller aktiviteter som øver opp kombinasjonsevnen og systematiske arbeidsmetoder. Eksempel på slike aktiviteter vil være lesing av skoleringslitteratur, interesselitteratur og å se på informasjonsprogrammer på fjernsynet. Dette er aktiviteter med komponenter som har mye til felles med utdanningsinstitusjonen (Knudsen 1980:317). Knudsen betegner idrett som en nøytral aktivitet. De siste årene har ungdom som driver aktiv idrett i økt grad blitt omgitt av et støtteapparat. Støtteapparatet skaper individer

⁴⁵ I kapittel 3 gikk jeg nærmere inn på Knudsens teori om ulike fritidsaktiviteters betydning i forhold til skolen.

med selvtillit eller vinnerånd, og dette er verdier som kan overføres til skolen. Denne utviklingen gjør at idrett kan føyes inn i rekken over komplementære aktiviteter.

De konkurrerende aktivitetene antas å trekke oppmerksomheten bort fra skolen og de "utfordringene" utdanningssituasjonen gir. Disse aktivitetene legger på denne måten begrensninger på en nødvendig kontinuerlig læresituasjon (Knudsen 1980:318). Eksempel på denne type aktivitet er å oppholde seg på ulike "treffsteder" kun som tidsfordriv, noe som resulterer i at de kognitive ferdighetene ikke utvikles. Begrepene komplementære og konkurrerende fritidsaktiviteter gir et teoretisk "sort/hvitt" bilde av virkeligheten. Det forventes ikke at ungdom kun deltar i en type fritidsaktivitet, men at de driver med ulike typer fritidsaktiviteter, og at konkurrerende eller komplementære fritidsaktiviteter i ulik grad dominerer den enkeltes fritid.

Analysene viser at hoveddelen av spørsmålene om fritidsaktivitetene som er med i undersøkelsen kan karakteriseres som komplementære fritidsaktiviteter i forhold til skolen. Det er derfor hensiktsmessig å lage en livsstilsindikator som består av komplementære fritidsaktiviteter. Det er ikke mulig å lage noen tilsvarende indikator for aktiviteter av konkurrerende art, fordi det "mangler" et tilstrekkelig antall konkurrerende aktiviteter i undersøkelsen.

Den nye fritidsindikatoren består av fritidsaktiviteter som antas å være av komplementær art og den inneholder følgende aktiviteter:

- auditiv finkultur,
- visuell finkultur
- skoleringslitteratur,
- informasjonsprogram på TV,
- aktiv deltakelse i politiske organisasjoner,
- tilhørighet i sangkor/korps og
- deltagelse i idrett/mosjon

Disse fritidsaktivitetene oppfyller de kriteriene som Knudsen har satt for hva som er komplementære aktiviteter. De tidligere analysene i oppgaven har vist at disse fritidsaktivitetene samvarierer med utdanningsaspirasjoner. Komplementære fritidsaktiviteter er en del av en livsstil som forteller oss at disse aktivitetene er nyttige ikke bare i sosiale sammenhenger men også i forholdet til utdanning og fremtidige jobbsituasjoner.

Jeg har valgt ut 7 fritidsaktiviteter og mange av fritidsaktivitetene blir i den videre analysen utelatt. Jeg antar at de komplementære aktivitetene som er utelatt dekkes gjennom de fritidsaktivitetene som er tatt med. Teoretisk sett kan dette begrunnes med at de handlinger som foretas på de ulike arenaene ikke er tilfeldige men kan tilskrives én bestemt livsstil (Rosenlund 1989). Ulike aktiviteter innen en livsstil kan uttrykke det samme. Jeg forutsetter at de aktivitetene som jeg har plukket ut til den nye livsstilsindikatoren, som for eksempel å se på informasjonsprogrammer på fjernsynet eller å lese interesselitteratur vil uttrykke noe av det samme som å være med i en politisk organisasjon. Dette betyr at jeg forutsetter et slags "slektskap" mellom de ulike komponentene. Ved å ha kjennskap til enkelte livsstilskomponenter hos et individ kan en si noe om hvilke andre livsstilskomponenter som er gjeldende.

Den nye livsstilsindikatoren er konstruert på en slik måte at det registreres hvor mange av de komplementære fritidsaktivitetene ungdommene har deltatt i, men det kontrolleres ikke for hvilke kombinasjoner av fritidsaktiviteter de har vært med på.

Tabell 6.7 viser en oversikten over hvor mange av disse fritidsaktivitetene, som er valgt ut, ungdommene har deltatt på. Antall aktiviteter har betydning for om ungdommenes fritidsinteresser kan oppfattes som en mer eller mindre komplementær livsstil. For de ungdommene som ikke har deltatt på noen av aktivitetene eller kun har deltatt på en eller to aktiviteter, er det ikke grunnlag for å si at ungdommene har fritidsvaner som er komplementære i forhold til skolen. Disse ungdommene driver i liten grad med komplementære aktiviteter. For de ungdommene som derimot har deltatt på 3 til 8 aktiviteter, indikerer det at de har et forholdsvis høyt aktivitetsnivå når det gjelder fritidsaktiviteter av komplementær art. Av den grunn betraktes denne livsstilsindikatoren, med disse to aktivitetsnivåene, som en aktiv fritid og en mindre aktiv fritid.

Tabell 6.7: Oversikt over deltakelse i antall utvalgte komplementære fritidsaktiviteter. Absolutte tall og prosent

<i>Antall aktiviteter</i>	<i>Absolutte tall</i>	<i>Prosent</i>
0	121	4.1
1	425	14.6
2	854	29.3
3	811	27.8
4	489	16.8
5	144	4.9
6	61	2.1
7	10	.3
8	2	.1
Sum	2917	100

Livsstilsindikatoren vil bli brukt i forbindelse med den logistiske regresjonen. Jeg vil i den videre presentasjonen av livsstilsindikatoren bruke betegnelsen fritidsindikator eller kun fritid som gjerne blir karakterisert som aktiv og mindre aktiv.

Sosial bakgrunn - fritidsvaner - utdanningsaspirasjoner

Høyere sosiale lag innehar mange av de normer og verdier som elevene/studentene premieres for i skolen. Kjennskap til skolens system og kultur har betydning for hvordan barn og unge orienterer seg i skolen, og den virker inn på oppnåelsen av resultater. Dette medfører at det på den ene siden er grupper som velger utdanningsretninger som fører dem mot den teoretiske delen av skolen og som i mange tilfeller er studieforbereidende. På den andre siden har vi de gruppene som foretar studievalg som fjerner dem fra den rent teoretiske delen i skolen, og senere kanskje velger seg inn på yrkesrettede studier (jfr. kapittel 2).

Økonomiske-, sosiale- og kulturelle forhold i oppvekstmiljøet er avgjørende for hvilke erfaringer ungdommene gjør i skolen. Videre har dette stor betydning for hvordan erfaringene fra skolen tolkes og bearbeides av individene selv, og dermed for ungdommenes selvoppfatning. Disse sammenhengene er sentrale for forståelsen av ungdommenes fritids- og kulturaktiviteter både i og utenfor skolen (Jönsson, Trondman & Arman 1993:45). Det er derfor avgjørende at analysen omfatter variabler som kan gi slike opplysninger. Dette er variabler som sosial bakgrunn, fritidsaktiviteter, karakterer, kjønn og bosted.

Jeg har i oppgaven vist at det er en sammenheng mellom de ulike variablene fritid, utdanningsaspirasjoner, sosial bakgrunn, karakterer og kjønn⁴⁶. Ved hjelp av logistisk regresjon ønsker jeg å finne ut hvor stor sannsynlighet det er for en sammenheng mellom grad av deltakelse i komplementære fritidsaktiviteter og aspirasjoner, kontrollert for forklaringsvariablene sosial bakgrunn, kjønn og bosted. Ved hjelp av logistisk regresjon kan jeg kontrollere for flere variabler samtidig enn det som har blitt gjort frem til nå.

⁴⁶ Se appendiks vedlegg III, tabell v.6.3 for korrelasjonsmatrise av disse variablene.

Presentasjon av logistiske regresjonsmodeller for utdanningsaspirasjoner⁴⁷

Tidligere analyseresultater i denne oppgaven viser at utdanningsaspirasjoner blir påvirket av flere faktorer. For å kunne belyse sammenhengen mellom disse ulike faktorenes innvirkning på ungdommenes utdanningsaspirasjoner benyttes logistisk regresjon. Dette er en statistisk modell som muliggjør å analysere sammenhengen mellom en avhengig variabel, på nominalt målenivå, og flere uavhengige variabler på ulike målenivå. I logistisk regresjon bestemmes sannsynligheten for å få en bestemt verdi på den avhengige variabelen sett i forhold til forklaringsvariablene. Den avhengige variabelen i logistisk regresjon kan også være en kontinuerlig variabel eller bestå av et bestemt antall diskret verdier.

For å finne ut hvor stor sannsynlighet det er for at ungdommene har ulike typer av utdanningsaspirasjoner har den avhengige variabelen, utdanningsaspirasjoner, i analysen blitt dikotomisert og fått to verdier. Verdiene er 1, som innebærer høye aspirasjoner, og 0 som er lave aspirasjoner. Det vil her dreie seg om sjansen for å ha høye eller lave utdanningsaspirasjoner sett i forhold til forklaringsvariablene som trekkes inn i analysen, til dette benyttes følgende modell (Sørensen 1989):

$$(6.1) \quad L = \alpha_i + \beta f_i + \varepsilon_i$$

$$L = \log \{P(y=1) / [1-P(y=1)]\}$$

α = konstantledd

f_i = fritidsvariabel (1=høyt aktivitetsnivå, 0=lavt aktivitetsnivå)

y = utdanningsaspirasjoner (1=høye aspirasjoner, 0=lave aspirasjoner)

Tegnet α_i , står for konstantleddet i ligningen. Betegnelsen f_i står for den uavhengige variabelen fritid for individ i . Den uavhengige variabelen, fritid, vektes med sin effektkoeffisient β . Og ε er restleddet. Betegnelsen L står for logiten. Logiten kan bli tolket som endringen i log-oddsen ved en enhets endring i en av de uavhengige variablene (Sørensen 1989:67). P står for sannsynlighet og varierer i ligningen mellom intervallet 1 og 0. Til slutt er det betegnelsen y , som er den dikotome avhengige variabelen og kan ha verdiene $y=1$ eller $y=0$. I den forestående analysen av de unges utdanningsaspirasjoner benyttes modell 6.1 til å beregne sannsynligheten for at ungdommene skal ha høye eller lave utdanningsaspirasjoner. Modellen gir i dette tilfellet effekten av kun fritidsaktiviteter, det kontrolleres ikke for andre variabler.

⁴⁷ Fremstillingen av den logistiske regresjonen er basert på artiklene til Sørensen (1989) og Petersen (1990).

Videre ønsker jeg å se hvorvidt andre variabler enn fritid også har betydning for utdanningsaspirasjoner. Jeg trekker inn variablene sosial bakgrunn, kjønn og bosted som forklaringsvariabler⁴⁸ i en videre analyse. Modellen vil da se slik ut:

$$(6.2) \quad L = \alpha_i + \beta f_i + \beta s_i + \beta b_i + \beta k_i + \varepsilon_i$$

$$L = \log \{ P(y=1) / [1 - P(y=1)] \}$$

α = konstantledd

f_i = fritidsvariabel (1=høyt aktivitetsnivå, 0=lavt aktivitetsnivå)

s_i = sosial bakgrunn (der fars utdanning er 1=høy, 0=lav)

b_i = bosted (1=by, 0=land)

k_i = kjønn (1=jente, 0=gutt)

y = utdanningsaspirasjoner (1=høye aspirasjoner, 0=lave aspirasjoner)

f_i , s_i , b_i , og k_i er de uavhengige variablene for individ i . Disse vektet med sine effektkoeffisienter β . Denne modellen gir effekten av de ulike variablene som trekkes med i modellen, samt at det kontrolleres for samtlige av variablene som er med.

For å kunne beregne sannsynligheten for å være i en av de to kategoriene på den avhengige variabelen, etter en gitt verdi på de uavhengige variablene benyttes følgende logitmodell (Sørensen 1989):

$$(6.3) \quad P(y=1) = \exp(\sum \beta x_i) / [1 + \exp(\sum \beta x_i)]$$

x_i = er de uavhengige variablene for individ i . De uavhengige variablene er: Fritid, sosial bakgrunn, kjønn og bosted (se modell 6.2).

βx betegnes som en logit ($L = \beta x$). I logitmodellen vil alltid sannsynligheten variere mellom 0 og 1. Sannsynligheten går mot én, jo større positivt tall βx_i går mot. Videre går sannsynligheten mot null hvis βx_i er et stort negativt tall.

Referansegruppen er i dette tilfellet gutter som har lave aspirasjoner, lav sosial bakgrunn og som bor på "landet" (de som har verdien 0 på alle variablene). Konstantleddet gir opplysninger om referansegruppen, det vil si at når alle de

⁴⁸ Alder som forklaringsvariabel er her utelatt, på grunn av at det gjennom tidligere analyser i oppgaven har vist seg at denne variabelen i de fleste tilfellene har en forholdsvis liten effekt.

uavhengige variablene er lik 0 vil konstantleddet uttrykke sannsynligheten. Vi må også kunne si noe om de andre gruppene, alt etter hvilke verdier de har på de ulike variablene, samme modell kan benyttes, men det tallet som skal brukes er summen av koeffisienten for konstantleddet og koeffisientene for de resterende variablene.

Effektmålene som fremkommer i analysen er ikke like direkte tolkbare som for lineær regresjon. Det er vanskelig å lese de forskjellige sannsynlighetene rett ut av tabellen. Det er mulig å gi en tolkning ved å si at et positiv fortegn på logitkoeffisient for en gitt variabel innebærer at sannsynligheten for å ha høye aspirasjoner øker. Et negativt fortegn på en gitt variabel vil på motsatt side redusere sannsynligheten for å ha høye aspirasjoner.

Bivariat logistisk regresjon for utdanningsaspirasjoner

Jeg vil her presentere analysene basert på bivariat logistisk regresjon. Analysene vil frembringe sannsynligheter for om ungdommene enten har høye eller lave utdanningsaspirasjoner, gitt ulike verdier på forklaringsvariablene. Fritidsvariabelen er av spesiell interesse.

Den avhengige variabelen, utdanningsaspirasjoner, er gitt verdien 1 for de som ønsker å ta utdanning på høyskole- eller universitetsnivå, og verdien 0 hvis ungdommene ønsker å ta lavere utdanning. Lavere utdanning innebærer et ønske om å ta en utdanning som ikke går utover folkehøgskole, videregående skole eller lærlingutdanning.

Alle forklaringsvariablene i tabellen er dikotomiserte for å unngå at analysen blir for kompleks. Slik jeg kom frem til tidligere i dette kapitlet, er fritidsindikatoren gitt to verdier ut i fra aktivitetsnivå. Aktiv fritid er gitt verdien 1 og mindre aktiv fritid er gitt verdien 0. Fars utdanning er kategorisert som høy/lav, der høy innebærer en utdanning på høyskole- og universitetsnivå. Kategorien lav inneholder utdanning som for eksempel folkeskole og yrkesskole. Karakterer, som er summen av gjennomsnittet for de tre karakterene norsk, engelsk og matematikk, er delt inn i gode/svake karakterer⁴⁹. Der gode karakterer er gitt verdien 1, og består av poengsummen fra 12 til 15. Svake karakterer, gitt verdien 0, består av poengsummen 2 til 11. Jenter har fått verdien 1 og gutter 0. Alle variablene består av gjensidig utelukkende kategorier⁵⁰.

Det er kun fars utdanning som er tatt med i denne videre analysen. Grunnen til dette er at det tidligere i oppgaven har vist seg at fars utdanning har større effekt en fars yrke.

⁴⁹ Begrunnelse for valg at karakterer finnes bak i appendiks, vedlegg III, i tabellene v.6.4, v.6.5, v.6.6 og v.6.7.

⁵⁰ Se forøvrig kapittel 4, der variablene er inngående beskrevet.

Det er også verdt å merke seg at det er korrelasjon mellom variablene fars utdanning og fars yrke. Ved å ta bort fars yrke unngås denne korrelasjonen videre i analysen. I tillegg er det fars utdanning som ofte brukes i lignende undersøkelser (Øia 1994).

Bosted trekkes først nå inn i analysen. Variabelen er delt inn i by og land. By, innebærer storbyer og mindre byer, og betegnelsen land består av tettsteder og spredtbygde strøk. Bosted i by er gitt verdien 1, og bosted på "landet" er gitt verdien 0⁵¹.

Det er kjørt fem ulike logistiske regresjonsanalyser som vises i tabell 6.8. I analyse I- fritid, er det kun fritidsvariabelen som er tatt med. I de følgende analysene II til V tilføres en og en av forklaringsvariablene til modellen. Dette for å se hvordan fritidsvariabelen endrer seg ettersom de andre forklaringsvariablene tas med i analysen.

Tabell 6.8: Logitmodell for effekten av I- fritid, II- fars utdanning, III- kjønn, IV- karakter og V- bosted på utdanningsaspirasjoner

Variabel	I	II	III	IV	V
Konstant	.4487 ***	.1566 *	-.1477	-.6806 ***	-.8526 ***
Fritid (aktiv fritid=1)	1.2828 ***	1.1541 ***	1.1595 ***	.9423 ***	.9316 ***
Fars utdanning (høy=1)		1.1568 ***	1.1878 ***	.9523 ***	.9227 ***
Kjønn (jente=1)			.5690 ***	.3912 ***	.3789 ***
Karakterer (god=1)				1.6935 ***	1.7027 ***
Bosted (by=1)					.2694 **
-2 Log likelihood	3043.524	2712.099	2670.877	2391.386	2177.105

Note: * signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Referansegruppen (som utgjør konstantleddet) for de uavhengige variablene er følgende; I- fritid: som er aktiv fritid, II- fars utdanning: som er lav utdanning, III- kjønn: gutter, IV- karakterer: svake karakterer og V- bosted: som er land. N=2420.

Tabell 6.8 viser at alle variablene har en positiv effekt på utdanningsaspirasjoner, og samtlige av forklaringsvariablene har en klart signifikant sammenheng med utdanningsaspirasjoner. I analyse I, ser vi at fritidsvariabelen har en effekt på utdanningsaspirasjoner, selv om fritid også korrelerer med fars utdanning, karakterer og utdanningsaspirasjoner. Korrelasjonen mellom de uavhengige variablene er ikke så høy at det er fare for multikollinearitet⁵². Multikollinearitet kan også oppdages ved at få av resultatene er signifikante (Lewis-Beck 1980). I dette tilfellet er verdiene i

⁵¹ Oversikt over bosted finnes i kapittel 4.

⁵² Se korrelasjonsmatrise i appendiks vedlegg II, tabell v.6.3.

korrelasjonsmatrisen forholdsvis lave og de aller fleste av resultatene er signifikante, dette tyder på at det ikke er multikollinearitet.

For hver nye relevante forklaringsvariabel som tas med i analysen er det en tendens til at fritidsvariabelens koeffisient reduseres (unntatt når kjønn trekkes med i analyse III), men det dreier seg ikke om store endringer. Fordi variablene er korrelert med hverandre er det naturlig at størrelsen på koeffisientene som allerede er med i modellen reduseres når en ny forklaringsvariabel av betydning tilføres⁵³.

Vi ser at variablene har en signifikant effekt på utdanningsaspirasjonene. Det mest overraskende er at fritidsvariabelen har så stor betydning i forhold til utdanningsaspirasjoner, selv om det kontrolleres for sosial bakgrunn.

Som tidligere nevnt er det vanskelig å skulle tolke resultatene i analysene ut i fra koeffisientene. For å illustrere noen av resultatene om hvordan de forskjellige variablene slår ut i forhold til høye utdanningsaspirasjoner beregnes sannsynligheten for de ungdommene som får verdien 1 på alle variablene, altså de som er jenter og som har en aktiv fritid, har gode karakterer, har høy sosial bakgrunn og bor i by. Utregningen av sannsynlighetene gjøres ved hjelp av modell (6.3)⁵⁴. I dette tilfellet vil sannsynligheten for å ha høye utdanningsaspirasjoner være hele 97 prosent (0.9662).

Som en motpol til dette beregnes det også hvor stor sannsynlighet det er for at ungdommene har høye utdanningsaspirasjoner når de har verdien 0 på alle variablene, referansegruppen. Referansegruppen består av gutter som har en mindre aktiv fritid, har svake karakterer, har lav sosial bakgrunn og bor på "landet". Her vil sannsynligheten for å ha høye utdanningsaspirasjoner være redusert til 30 prosent (0.2989). Sannsynligheten for å ha høye utdanningsaspirasjoner er da over 3 ganger så stor for den første gruppen i forhold til den sistnevnte gruppen. Denne markerte forskjellen kan gi signaler om at det burde ha vært foretatt justeringer av den avhengige variabelen.

For å gi et mer nyansert bilde av ungdommenes utdanningsaspirasjoner foretas en tredeling av utdanningsaspirasjonene. Å endre verdiene for den avhengige variabelen kan også begrunnes ut i fra et teoretisk ståsted. I dag er det viktig å kvalifisere seg gjennom utdanning, og på grunn av økning i antall individer som tar høyere utdanning er det viktig å skille ulike nivåer av høyere utdanning. På grunn av generell utvikling i samfunnet er det endringer i utdanningsfeltet, og derfor er det viktig at det enkelte

⁵³ Oversikt for hver av variablene finnes bak i appendiks, vedlegg III, tabell v.6.8. Korrelasjonsmatrise for alle variablene finnes i vedlegg III, tabell v.6.3.

⁵⁴ $P(y = 1) = \exp(\sum \beta x_i) / [1 + \exp(\sum \beta x_i)]$

lærestedet ses ut i fra den posisjon de har i forhold til arbeidsmarkedet (Rogg 1991). Det er også viktig å være klar over at høgskolene har kommet mer på banen enn før og at nye fag har kommet inn i høgskolens fagkrets (Rogg 1991). Begge disse forholdene gjør det viktig å skille mellom universitet og høgskoler.

Ser vi nærmere på hvilke typer av utdanning høgskolen gir er det blant annet, pedagogisk høgskole, ingeniørhøgskole, sykepleier- og distriktshøgskole. Ut i fra en oversikt over ungdommenes ulike aspirasjoner viser det seg at størstedelen av ungdommene har utdanningsaspirasjoner på høgskolenivå⁵⁵. Det blir også av den grunn viktig å skille denne gruppen fra de som ønsker å ta utdanning på universitetsnivå.

Multinomisk regresjonsmodell for utdanningsaspirasjoner

I det følgende vil utdanningsaspirasjoner deles i 3 nivåer; utdanningsønsker som ikke går utover videregående nivå blir laveste aspirasjon. Høgskole blir det mellomste aspirasjonsnivået og universitet blir det høyeste aspirasjonsnivået. Denne endringen medfører at regresjonsmodellen må utvides. I den multinomiske logitmodellen har den avhengige variabelen tre eller flere verdier. For å se nærmere på sannsynligheten for utdanningsaspirasjoner må det benyttes følgende modell (Sørensen 1989):

$$(6.4) \quad L(k) = \alpha_i + \beta_{k1} + \beta_{k2} + \beta_{k3} + \dots + \beta_{ke}$$

$$L(k) = \log \{P(w=k) / (w=0)\}, \text{ og } k=1, 2$$

α = konstantledd

w = utdanningsaspirasjoner

w_0 = videregående skole aspirasjoner

w_1 = høgskole aspirasjoner

w_2 = universitetsaspirasjoner

β_{1-e} = uavhengige variabler

Modellen ser både på forholdet mellom høgskole aspirasjoner og videregående skole aspirasjoner, og forholdet mellom universitetsaspirasjoner og videregående skole aspirasjoner. Konstantleddet og de uavhengige variablene fritidsvalg, fars utdanning, karakterer, kjønn og bosted er med i modellen for å beregne sannsynligheten for å ha de ulike aspirasjonsnivåene.

⁵⁵ En oversikt for ungdommenes utdanningsaspirasjoner viser at det er 831 (30.5%) ungdommer som ønsker å ta universitetsutdanning, 1131 (41.5%) har høgskoleaspirasjoner og 764 (28%) ønsker å ta lavere utdanning.

Tabell 6.9 gir en oversikt over sannsynligheten for de ulike aspirasjonsnivåene i forhold til samtlige forklaringsvariable.

Tabell 6.9: Logitmodell for effekter av fritid, sosial bakgrunn, kjønn, karakterer og bosted

<i>Variabel</i>	<i>Høgskole vs videregående skole</i>	<i>EXP(β)</i>	<i>Universitet vs videregående skole</i>	<i>EXP(β)</i>
Konstant	-1.0052 ***	0.3659	-2.426 ***	0.0884
Karakterer (Gode=1)	1.3599 ***	3.8957	2.3424 ***	10.4060
Fritidsvalg (Aktiv=1)	0.7680 ***	2.1555	1.1896 ***	3.2857
Fars utdanning (Høy=1)	0.6380 ***	1.8927	1.4145 ***	4.1143
Kjønn (Jente=1)	0.4872 ***	1.6277	0.1020	1.1074
Bosted (By=1)	0.2249	1.2522	0.3260 *	1.3854

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå

Note: Høgskole/videregående skole; Log likelihood: 1844.638, goodness of fit: 1627.883. Universitet/videregående skole; Log likelihood: 1230.281, goodness of fit: 1378.807

Vi ser ut i fra tabell 6.9 hvordan effektene av de enkelte variablene avhenger av hvilken verdi en har på de øvrige variablene.

Tabellen viser høgskole aspirasjoner i forhold til videregående skole aspirasjoner og universitetsaspirasjoner i forhold til videregående skole aspirasjoner. Effektene for forholdet mellom universitet og videregående skole er jevnt over høyere enn forholdet mellom høgskole og videregående skole. Dette kan tolkes som at forklaringsvariablene har større påvirkning på forholdet universitet/videregående skole enn for høgskole/videregående skole.

Det er verdt å merke seg at konstantleddet har enda høyere negativ verdi for universitetsaspirasjoner enn for høgskole aspirasjoner, dette betyr at sannsynligheten for at referansegruppen tar universitetsutdanning er enda mindre enn at de tar høgskoleutdanning. Referansegruppen blir her gutter som har svake karakterer, driver med en mindre aktiv fritid, har lav sosial bakgrunn og bor på "landet". Det er altså mindre sannsynlig at disse guttene har universitetsaspirasjoner enn høgskoleaspirasjoner.

Av de ungdommene som har en aktiv fritid, høy sosial bakgrunn og gode karakterer er det også størst sannsynlighet for at disse har aspirasjoner på universitetsnivå. Ser vi på de ungdommene som har en mindre aktiv fritid og holder alt annet konstant reduseres denne sannsynligheten betraktelig. Sammenlignet med høgskoleaspirasjonene har ikke forklaringsvariablen like stor effekt i forhold til universitetsaspirasjoner. Fritid utgjør

dermed en større effekt for de som har universitetsaspirasjoner enn for de med høgskoleaspirasjoner.

Når det gjelder høgskole i forhold til videregående skole er ikke variabelen bosted signifikant. Det indikerer at effekten av bosted, om en bor i by eller på "landet", ikke har betydning for de som har høgskoleaspirasjoner. Vi kan anta at det har å gjøre med at tilgjengeligheten til høgskolestudier er god i forholdet til tilgjengeligheten av universiteter. For de som har universitetsaspirasjoner derimot har bosted betydning. Effekten av å bo i by er større for de som har universitetsaspirasjoner. Det er naturlig i og med at de universitetene vi har her i landet ligger i de største byene. For forholdet mellom universitet og videregående skole er det ikke signifikante resultater for kjønn. Det tyder på at kjønn ikke har noen betydning for hvem som har disse aspirasjonene. Det motsatte er tilfelle mellom høgskole og videregående skole, der har effekten av kjønn betydning for aspirasjonene. Til tross for at disse to koeffisientene ikke er signifikante blir de tatt med i den videre analysen.

På grunnlag av både teori og resultater fremkommet tidligere i oppgaven, må vi anta at det er en sammenheng mellom karakterer og fritid. I tabell 6.10 nedenfor er det derfor kontrollert for effekten av samspill mellom disse to forklaringsvariablene⁵⁶.

Tabell 6.10: Logitmodell for effekter av fritid, sosial bakgrunn, kjønn, karakterer og bosted

<i>Variabel</i>	<i>Høgskole vs videregående skole</i>	<i>EXP(β)</i>	<i>Universitet vs videregående skole</i>	<i>EXP(β)</i>
Konstant	-1.0231 ***	0.3595	-2.4752 ***	0.0841
Karakterer (Gode=1)	1.4162 ***	4.1216	2.3607 ***	10.5983
Fritidsvalg (Aktiv=1)	0.8176 ***	2.2650	1.2091 ***	3.3503
Fars utdanning (Høy=1)	.6376 ***	1.8919	1.4151 ***	4.1171
Kjønn (Jente=1)	.4844 ***	1.6232	0.1021	1.1074
Bosted (By=1)	0.2246	1.2518	0.3261 *	1.3856
Fritid x karakterer	-0.1290	.8789	-0.0357	.9649

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå

Note: Høgskole/videregående skole; Log likelihood: 1844.342, goodness of fit: 1623.410

Samspillsleddet angir effekten av fritid på utdanningsaspirasjoner etter verdien på karaktervariabelen. Samspillsleddet er ikke signifikant hverken i forholdet mellom høgskole/videregående eller universitet/videregående. Dette tyder på at samspillsleddet ikke har betydning for denne analysen, jeg velger derfor å utelate det i den videre analysen og heller fortsette analysen ved hjelp av tabell 6.9.

⁵⁶ Fritid ble testet i samspillsledd med de øvrige variablene uten signifikante resultater.

Tabell 6.11 viser de predikerte sannsynlighetene for utdanningsaspirasjoner i forhold til de variablene som er med i den endelige modellen 6.9. Det er kun tatt med sannsynlighetene for de som bor i by, en tilsvarende tabell for de som bor utenfor byområder finnes bak i appendiks⁵⁷. Årsaken til denne prioriteringen er flere. For det første har variabelen bosted liten effekt i analysen. For det andre bor flesteparten av ungdommene, som er med i datamaterialet, i mindre by eller storby⁵⁸. For det tredje forenkler denne prioriteringen fremstillingen av resultatene.

Tabell 6.11: Estimerte sannsynligheter for utdanningsaspirasjoner for fritid, sosial bakgrunn, karakterer og kjønn. Prosent

	<i>Universitets aspirasjoner</i>	<i>Høgskole aspirasjoner</i>	<i>Videregående skole aspirasjoner</i>
Aktiv fritid			
Far høy utdanning			
Jente, gode karakterer	60.38	36.56	3.06
Gutt, gode karakterer	65.64	30.33	4.03
Jente, svake karakterer	32.88	51.17	16.95
Gutt, svake karakterer	34.85	42.68	22.47
Far lav utdanning			
Jente, gode karakterer	40.26	51.48	8.26
Gutt, gode karakterer	44.95	43.87	11.18
Jente, svake karakterer	15.29	51.80	32.91
Gutt, svake karakterer	16.14	41.74	42.12
Mindre aktiv fritid			
Far høy utdanning			
Jente, gode karakterer	45.98	45.75	8.27
Gutt, gode karakterer	30.55	49.94	19.52
Jente, svake karakterer	18.10	47.73	34.17
Gutt, svake karakterer	18.86	37.96	43.18
Far lav utdanning			
Jente, gode karakterer	26.11	54.86	19.02
Gutt, gode karakterer	28.68	45.99	25.33
Jente, svake karakterer	7.07	39.18	53.78
Gutt, svake karakterer	6.89	29.27	63.84

Note: Logitkoeffisientene fra tabell 6.9 er i denne tabellen omregnet til sannsynligheter. Beregningene kan regnes ut ved hjelp av modell (6.3) $P(y_i = 1) = \exp(\sum \beta x_i) / [1 + \exp(\sum \beta x_i)]$. Modellen må endres noe når de estimerte sannsynlighetene skal ses i forhold til alle tre aspirasjonene, sannsynlighetene regnes ut for universitetsaspirasjoner og høgskoleaspirasjoner, den resterende prosentandelen gjelder for de med videregående skole aspirasjoner. En tilsvarende tabell for ungdom fra "landet" finnes i appendiks, vedlegg III, tabell v.6.9.

⁵⁷ I vedlegg III, tabell v.6.9 finnes en tilsvarende tabell for de som bor på "landet".

Oversikten i tabell 6.11 viser ikke noe nytt i forhold til den tidligere analysen, presentert i tabell 6.9. Tabell 6.11 illustrerer hvordan de ulike sannsynlighetene for de ulike utdanningsaspirasjonene endres alt etter hvilke verdier ungdommene har på de uavhengige variablene. Jeg skal gi noen eksempler på hvordan tallene i tabellen kan tolkes, jeg kommer imidlertid ikke til å tolke alle tallene i tabellen. Dette fordi det blir for mange elementer å ta hensyn til på en gang.

Eksempel på tolkning av forholdene fra tabellen vil være som følgende; Effekten av sosial bakgrunn er stor for jenter med gode karakterer og med en mindre aktiv fritid. Derimot er effekten av sosial bakgrunn på universitetsaspirasjoner mindre for gutter med gode karakterer og med en mindre aktiv fritid.

Jeg vil i kapittel 7 plukke ut enkelte forhold som jeg går nærmere inn på og drøfter på en mer inngående måte en det som har blitt gjort her.

Oppsummering

Analysene i kapittelets første del har tatt for seg utdanningsaspirasjoner sett i forhold til bakgrunnsvariablene kjønn, alder, sosial bakgrunn og karakterer. Det viser seg at kjønn har betydning for høgskoleaspirasjoner og videregående skole aspirasjoner. Alder viser seg i liten grad å ha betydning for de ulike aspirasjonene. Derimot har sosial bakgrunn betydning for ungdommenes aspirasjoner. For de ungdommene som har de høyeste og laveste aspirasjonene har fedrenes yrke og utdanning stor betydning for hvilke aspirasjoner barna har. Ungdom med høy sosial bakgrunn har de høyeste aspirasjonene og lav sosial bakgrunn medfører at ungdommene har de laveste aspirasjonene.

Videre ble utdanningsaspirasjoner sett i forhold til ungdommenes ulike fritidsaktiviteter, og det fremkom klare mønstre i materialet. De ungdommene som driver med individuell idrett, deltakelse i auditiv finkultur og medlemskap i miljøvernorganisasjoner har i størst grad universitetsaspirasjoner. De ungdommene som derimot er aktivt med i religiøse organisasjoner, er med på lagidrett og lytter til roots musikk har i størst grad høgskoleaspirasjoner. Størstedelen av de som er medlem i motorklubb og de som ikke driver med idrett i det hele tatt har aspirasjoner på videregående skole nivå.

De mønstrene som har fremkommet i materialet ble tatt i betraktning når livsstilsindikatoren skulle lages. Det har gjennom de ulike analysene vist seg å være

⁵⁸ Det er 2070 av i alt 2917 ungdommer som bor i mindre by eller storby.

tendenser til at fritidsaktiviteter, karakterer, sosial bakgrunn og kjønn påvirker utdanningsaspirasjonene i mer eller mindre grad. Når fritidsaktiviteter korrelerer med sosial bakgrunn, utdanningsaspirasjoner, og høy aktivitet gir dette en god begrunnelse for sammensetningen av den nye livsstilsindikatoren. Det er også en god begrunnelse for å ta med akkurat disse variablene i den videre analysen med logistisk regresjon.

Den logistiske regresjonen viste at alle de uavhengige variablene sosial bakgrunn, fritid, kjønn, karakterer og bosted alle har en positiv effekt i forhold til utdanningsaspirasjoner. I tillegg så vi at effektene av de ulike variablene var større for forholdet mellom universitetsaspirasjoner og videregående skole aspirasjoner enn for forholdet mellom høgskoleaspirasjoner og videregående skole aspirasjoner.

Konklusjon og drøftelse

Hva forklarer ungdommenes fritidsvaner?

Jeg har ved hjelp av tabellanalyse og faktoranalyse vist at ungdommenes fritidsvaner varierer. Det er også varierende hvor mange aktiviteter de enkelte ungdommene er med på. De ulike fritidsaktivitetene spenner fra aktiv organisasjonsdeltakelse via ulik kulturbruk til underholdingsfjernsyn.

Organisasjonsdeltakelse tilhører kategorien kollektive kulturaktiviteter. Det er mest vanlig å være aktiv medlem i én eller to organisasjoner, noe som gjelder for halvparten av ungdommene i undersøkelsen. Resultatene peker i retning av at ungdommenes deltakelse i ulike typer av organisasjoner gjenspeiler tradisjonelle kjønnsforskjeller. Jentene er med i kor og korps, mens guttene er med i idrettsforeninger, politiske organisasjoner eller motorklubber. Det viser seg videre at for organisasjonsdeltakelse er sosial bakgrunn utslagsgivende for hvem som deltar. Tendensen er at ungdom som har fedre med høyere utdanning oftere er aktivt med i idrettsforeninger, individuell idrett, politiske organisasjoner, religiøse organisasjoner og miljøvernorganisasjoner. Ungdom med fedre som har lavere utdanning driver mer med lagidrett eller ingen form for idrett i det hele tatt. Fars utdanning gir sterkere tendenser enn fars yrke på ungdommenes organisasjonsdeltakelse. Fars utdanning og fars yrke indikerer henholdsvis kulturell kapital og økonomisk kapital.

Aktiviteter som inngår i kategorien folkelig kultur benyttes av de aller fleste ungdomsgruppene og kan antas å nå frem til de unge uansett sosial bakgrunn. Guttene er de mest aktive. Når det gjelder aktiviteter som omtales som auditiv finkultur og visuell finkultur er det en klar sammenheng med kjønn, jentene er mest aktive i disse kulturformene. Ungdom med høy sosial bakgrunn er mer aktive i disse kulturformene enn ungdom med lav sosial bakgrunn. Deltakelse i disse typene fritidsaktiviteter gir

ifølge Bourdieu en form for kulturell kapital som gir uttrykk for at ungdommene innehar kulturell kompetanse, noe som innebærer å være fortrolig med den legitime kunsten og det intellektuelle. Ved å utvise denne fortroligheten økes den kulturelle kapitalen og posisjoneringen på det kulturelle feltet i det sosiale rommet styrkes. Det viktigste er å beherske de "rette" kodene og inneha de "riktige" symbolene til enhver tid. Bourdieu mener den viktigste kilden til kulturell kapital er familiesosialiseringen og dette underbygges i undersøkelsen ved at fars utdanning viser seg å ha betydning for ungdommenes fritidsinteresser.

Mediebruk omfatter lesevalg, programvalg og musikksmak. Når det gjelder lesevalg er det forskjeller på hva ungdommene leser. Kategorien avis- og underholdningslitteratur leses av de fleste ungdommene. For de som leser interesselitteratur og skoleringslitteratur er det klare kjønnsforskjeller, samt forskjeller i sosial bakgrunn. Jenter leser mest skoleringslitteratur, mens guttene leser mest interesselitteratur. Begge typene domineres av de som kommer fra høyere sosiale lag. Igjen tyder dette på at enkelte grupper av ungdommene i større grad enn andre tilegner seg kulturell kapital i form av kulturell kompetanse. For eksempel det å lese de "riktige" skjønnlitterære bøkene er et tegn på at en innehar kulturell kompetanse. Interessen for å lese bøker antas i stor grad å være betinget av familiebakgrunn (Øia 1994).

Valg av ulike fjernsynsprogrammer viser også klare forskjeller når det gjelder både kjønn og sosial bakgrunn. Guttene ser i større grad enn jentene på informasjonsprogrammer og et flertall kommer fra høyere sosiale lag. Jenter med lavere sosial bakgrunn er de som ser mest på underholdningsprogrammer.

Den siste delen av analysen om mediebruk omhandler musikksmak. Det er flest jenter som lytter til finkulturell musikk og roots musikk, mens guttene er i flertall når det gjelder jazz-/blues musikk og hip hop/house musikk. Blant de som lytter til finkulturell musikk og jazz-/blues musikk er et flertall ungdommer fra høyere sosiale lag. Mens musikktypene roots musikk, pop- og rocke musikk domineres av de som har fedre med lavere utdanning.

Undersøkelsene har vist at sosial bakgrunn er utslagsgivende for et flertall av de aktivitetene som ungdommene driver med. Indikator for sosial bakgrunn har vært fars yrke og fars utdanning. Fars yrke kan ses på som en operasjonalisering av Bourdieus begrep økonomisk kapital. Fars utdanningsnivå representerer her den kulturelle kapitalen (Bourdieu 1995a:108). Kulturell kapital består av kunnskapsnivå, livsstil, smak med videre. Både fars økonomiske og kulturelle kapital må ut fra undersøkelsen antas å ha innvirkning på barn og unges fritidsaktiviteter, men sammenhengen er

sterkest for fars utdanning og det innebærer at den kulturelle dimensjonen i Bourdieus teori er mest sentral.

"Voksne og barn fra sosioøkonomisk høyere lag har vanligvis en mer variert og intellektuelt stimulerende fritidsatferd enn personer fra øvrige samfunnslag. Både inntekt, yrke og utdanning spiller inn, men utdanning er her viktigst" (Werner 1994:42).

I analysene av ungdoms fritidsaktiviteter kommer det fram at det eksisterer ulike mønster eller vaner som er betinget både av kjønn og sosial bakgrunn. Det er i den forbindelse nærliggende å se nærmere på om det også foregår en kulturell reproduksjon. Ketil Skogen hevder følgende når det gjelder betydningen av sosial bakgrunn og reproduksjon av kultur;

... "kulturelle mønstre blant ungdom preges både av foreldrenes kultur og av de unges særegne situasjon; deres "ungdomsvirkelighet". Ungdom både reproducerer og endrer grunntrekk i foreldrekulturen, og denne kulturbearbeidingen fanger opp kontinuitet såvel som brudd i utviklingen av ulike befolkningsgruppers livsvilkår, og vil derfor ikke være identisk i alle ungdomsgrupper. Opphavskulturen danner en ramme rundt oppveksten, men kultur er fortolkning, og ungdom vil bearbeide og nyskape kulturelementer for å tilpasse dem til sin egen virkelighet" (Skogen 1993:46).

Analysene tyder på at foreldrekulturen legger føringer på ungdommene og deres livssituasjon. Dette i form av at enkelte deler av foreldrekulturen reproduseres gjennom ungdommenes valg av fritidsaktiviteter. Det kan fastslås at sosial bakgrunn har betydning for de unges fritid, men i hvor stor grad dette er tilfelle er det vanskelig å si noe om. Det går heller ikke an å si noe om de mønstrene eller tendensene som kom frem i analysene vil være konstant over tid. Werner sier det på denne måten;

"Totalt er det ikke mulig å peke på en entydig tendens i utviklingen over tid mellom sosial bakgrunn og barns fritidsaktiviteter. En utjevning for én aktivitet blir gjerne oppveid av en økt forskjell for en annen. Det er en allmenn tendens at når forskjellen mellom ressurssterke og ressursvake grupper utviskes på ett område (for én fritidsaktivitet), oppstår det et nytt område (en ny fritidsaktivitet) som kommer til å markere forskjellen mellom ressurssterke og ressursvake. Når noen "kløfter" lukkes, oppstår det gjerne andre kløfter på nye områder (Werner 1994:42).

Det Werner omtaler som vekselvirkningene av endringer og utjevninger i de ulike fritidsaktivitetene mener jeg kan sidestilles med Bourdieus omtale av at de lavere klasser har en tendens til å ta etter de høyere klasser når det gjelder smak og trender, eller livsstil. Ungdom er en gruppe som lett fanger opp nye trender og lar seg påvirke. Enkelte ungdomsgrupper kan anses som trendsetterne når det gjelder å bruke fritiden sin, såkalte innovatører. Når "etternølerne" kommer og tar etter de gjeldende trendene vil

det skje en utjevning av de aktuelle fritidsaktivitetene. Dette sikrer at interessen for noen fritidsaktiviteter øker og andre avtar. Dette kan antas å være en prosess som pågår kontinuerlig. Bourdieu betegner denne tendensen som sosial bane, og han peker på at kapitalen over tid endres. Dette skjer fordi det alltid er individer med ulik mengde kapital, og resultatet er at klassene stadig er i endring⁵⁹.

Livsstil er med på å skape den enkeltes identitet, og fritid er kanskje den komponenten som best uttrykker livsstil. Det den enkelte gjør i form av utdanning vil også prege livsstilen (Gullestad 1989a). Bourdieu plasserer livsstil i det sosiale rommet på samme måte som de ulike kapitaltypene. Det er de aktivitetene som det kreves stor kapitalinnsats for å tilegne seg, som gir enkelte livsstiler et eksklusivt preg. Det som er særegent for en slik type livsstil er at det er et fåtall som innehar disse aktivitetene. Gjennom livsstil som inneholder spesielle aktiviteter slik som deltakelse i en politisk organisasjon og lesing av interesselitteratur, skaper en gruppe av ungdommer distanse til andre ungdommer. Dette er en "avstandssmak" som de ungdommene med høyt utdannede fedre kan ha, altså de som har en bakgrunn som er preget av høy kulturell kapital. Motpolen til denne gruppen er de som har en livsstil som ikke er preget av eksklusivitet, men som derimot er lett tilgjengelig. En slik livsstil vil være forenlig med en folkelig kultur, og aktiviteter som å gå på kino og kafé. Disse aktivitetene kjennetegnes ved at det kreves lite kapitalvolum.

Det er gjennom habitusen at det enkelte individ styres til å velge bestemte fritidsaktiviteter. Valgene gjøres delvis bevisste og delvis ubevisste. Sosial identitet medfører at individene handler etter bestemte "mønster" i forhold til kvalifiseringen. Ifølge Bourdieu følger den enkeltes habitus med når en går fra et felt til et annet, slik som fra fritidsfeltet til utdanningsfeltet. Habitus kan endres over tid, men er stort sett stabil.

Det er nå vist at det eksisterer forskjellige fritidsvaner når det gjelder sosial bakgrunn. Foreldrenes sosiale bakgrunn legger føringer for de unges utdanningsaspirasjoner og det foregår dermed en kulturell reproduksjon. Det som reproduseres er de kulturelle føringene som finnes i samfunnet. Høyere sosiale lag har en distingvert smak, eller en avstandssmak som setter føringer på hva som er de "rette" kodene og hvilke verdier som er gjeldende. Vi har i tillegg sett at også kjønn har betydning for fritidsvanene.

⁵⁹ Idrettsforbundets årsrapport viser etter min mening slike endringer i fritidsaktivitetene. Rapporten viser fra 1994 til 1995 en nedgang i medlemsskapstallene i ski, håndball og friidrett, mens det har vært en økning i idretter som golf, biljard og klatresport (Hole 1996). Det blir ikke nevnt noe om sosial bakgrunn i avisartikkelen.

Hva forklarer ungdommenes utdanningsaspirasjoner?

Betydningen av å ta utdanning utover fullført obligatorisk grunnskole har endret seg i løpet av forholdsvis kort tid. I dag er utdanning en nødvendighet for å oppnå adgang til arbeidsmarkedet. Denne utviklingen har medført at andelen av ungdom som ønsker å ta utdanning har økt.

Allerede på 60-tallet startet en betydelig vekst i høyere utdanning og fortsatt er det en økning i antall unge som begynner i høyere utdanning. I 1980 hadde 61 prosent av 18 åringene som gikk på allmennfaglig studieretning planer om å ta høyere utdanning (Eeg-Henriksen 1983). I 1991 var det hele 85 prosent som hadde slike planer (Edwardsen 1995). Dette viser at ungdommene fanger opp signalene om krav til utdanning for å oppnå tilgang til arbeidsmarkedet. Men det er ikke bare arbeidsledigheten som har fått ungdom til å velge mer utdanning, økte ungdomskull gir i seg selv flere som ønsker å ta høyere utdanning. Videre har økte bevilgninger til universiteter og høyskoler medført flere studieplasser og dermed gjort det mulig for flere unge å ta høyere utdanning. Økningen i antallet som tar høyere utdanning har blitt tolket som økte muligheter for de ungdommene som kommer fra de lavere sosiale lag. Likevel viser forskning at det fortsatt er forskjeller på hvem som tar de ulike utdanningene, og at endringene bare i begrenset grad har kommet ungdom fra lavere sosiale lag til gode (Edwardsen 1993).

Sosial bakgrunn har lenge vært og er fortsatt en betydningsfull faktor når det gjelder hvilke forhold som forklarer de ulike utdanningsaspirasjonene. Over dobbelt så mange ungdommer med høy sosial bakgrunn har aspirasjoner på universitetsnivå som ungdom med lavere sosial bakgrunn (se tabell 6.2). Det motsatte er tilfelle når det gjelder ungdom som har aspirasjoner som ikke går utover videregående skole nivå. For høgskoleaspirasjoner er det ikke markerte forskjeller når det gjelder sosial bakgrunn.

Undersøkelsen viser at det er kjønnsmessige forskjeller for de ulike aspirasjonene. For universitetsaspirasjoner er det ingen forskjeller mellom gutter og jenter. Jentene er i klart flertall når det gjelder å ha aspirasjoner på høgskolenivå, mens guttene er i flertall blant de som har aspirasjoner på laveste nivå. De kjønnsmessige forholdene kan skyldes at guttene velger hva de ønsker å ta av utdanning senere enn det som er tilfelle for jentene (Edwardsen 1996). Når det gjelder alder i forhold til utdanningsaspirasjoner er det slik at 18-åringene i mindre grad har universitets- og høgskoleaspirasjoner enn de som er 20 år. Når det gjelder å ha de laveste aspirasjonene er det flere 18-åringer enn 20-åringer som har det. Dette kan tyde på at de eldste ungdommene i større grad ser nytten av å ta en høyere utdanning enn det de yngste ungdommene gjør.

Resultatene har også vist at karakterer har en klar betydning for hvilke aspirasjoner ungdommene har. Tendensene er at gode karakterer gir aspirasjoner på høyeste nivå, middels karakterer gir hovedsaklig aspirasjoner på høgskolenivå og svake karakterer er forbundet med å ha aspirasjoner på laveste nivå. Sosial bakgrunn har også betydning for hvilke karakterer ungdommene oppnår (Vibe 1994). Dette kan tyde på at det som Boudon betegner som primære effekter har betydning for ungdommenes videre utdanningsforløp.

Forskjellene i utdanningsaspirasjoner kan ses i lys av Bourdieus teori om at denne formen for kulturell kapital, utdanningskapital, overføres gjennom familiesosialisering. Forskjeller i ungdommenes utdanningsaspirasjoner kan også forstås som forskjeller i klassehabitus. Ungdom tilhørende sosiale klasser med lite volum av typene økonomisk og kulturell kapital må legge ned atskillig mer arbeid i sin skoleinnsats for å nå like langt i utdanningssystemet som de ungdommene som har mer av disse ressursene. Dette gir forklaring på hvorfor det fra ulike sosiale lag er en forholdsvis stabil rekruttering til høyere utdanning (Rogg 1991:60).

Forskjeller i ungdoms utdanningsaspirasjoner kan også forklares ved at nytten av de ulike utdanningstypene varierer for ulike sosiale klasser (jfr. Boudon). Når det gjelder selve valgprosessen er forhold som sosial mobilitet, sosialt samvær og økonomi sentrale (Hansen 1986b). For ungdommer med høyere sosial bakgrunn er det å ta høyere utdanning forbundet med mindre kostnader og større gevinster, både økonomisk og sosialt, enn for ungdommer fra lavere sosiale lag. Gjennom utdanningsrevolusjonen har det imidlertid blitt slik at flere ungdommer velger høyere utdanning enn det foreldrene har, slik at opprettholdelse av sosial posisjon ikke lenger synes å være en god forklaring på hvorfor ungdommene velger som de gjør (Frønes 1996a). Hvorvidt det har skjedd en utjevning mellom ulike samfunnsgrupper over tid, er det ut i fra mine resultater vanskelig å si noe konkret om. Derimot viser nyere forskning at betydningen av sosial bakgrunn er noe redusert (Knudsen et al. 1993).

Vi har til nå sett at faktorer som sosial bakgrunn, karakterer, kjønn og alder alle har betydning for ungdommenes utdanningsaspirasjoner. Når det gjelder fritidsaktiviteters betydning for utdanningsaspirasjoner er det en rekke forskjeller. Ungdom som er aktive i politiske organisasjoner, miljøvernorganisasjoner og individuell idrett har i større grad universitetsaspirasjoner enn det som er tilfelle for de andre ungdommene i denne gruppen. Ungdom som deltar i aktiviteter som idrettsforeninger, religiøse organisasjoner og sangkor/korps har i størst grad aspirasjoner på høgskolenivå. De ungdommene som oppgir deltakelse i motorklubb eller som oppgir at de ikke driver noen form for idrett i det hele tatt har i størst grad videregående skole aspirasjoner.

Det fremkommer her tydelige mønster mellom ungdommenes ulike utdanningsaspirasjoner og type fritidsaktiviteter. Høye utdanningsaspirasjoner har sammenheng med fritidsaktiviteter som "skårer høyt" på kulturell kapital. Ungdommer som deltar i for eksempel miljøvernorganisasjoner eller har interesse for fjernsynsprogrammer av informativ art har også i størst grad universitetsaspirasjoner. Vi har tidligere sett at sosial bakgrunn, gjennom sin overføring av kulturell kapital, har betydning for hvilke utdanningsaspirasjoner ungdom har. Dette viser at sosial bakgrunn har betydning for både utdanningsaspirasjoner og fritidsvaner, og at den kulturelle kapitalen kan flyttes over fra et felt til et annet felt.

Utdanningsaspirasjoner kan på samme måte som fritidsvalg ses på som uttrykk for den kulturelle kapitalen. Fritid og utdanning kan defineres som sosiale felter der det konkurreres om, symbolske eller materielle mål som grupper av ungdommer har felles. Målet er å få mest mulig dominans på feltene utdanning og fritid eller å få størst mulig utbytte på feltene. Den gruppen som dominerer på et felt får makt til å definere hva som anses som betydningsfullt noe som slår tilbake på dem selv, resultatet blir at det er denne gruppen som blir definert som "viktigst". For å ha sjansen til å dominere på et felt er det viktig å ha med seg mest mulig kapital. Mengden av kapitalvolum fungerer som ressurser eller verdier. Det er nettopp mengden av kapitalvolum og dens evne til å dominere innen et felt som gjør at ulike klasser skilles ut. Jo mer kapitalvolum, jo høyere posisjon innen det sosiale rommet. De som har lik kapital og like mye kapitalvolum kommer ifølge Bourdieu i samme klasseinndeling. Dette omfatter de sosiale feltenes struktur og det dreier seg om den "objektive" siden av å se på kapital. Det finnes også en "subjektiv" side, som går ut på å se hvordan individene er disponert til å oppfatte hva som skjer og i hvilken grad de skal ta del i det som skjer. Med andre ord så dreier det seg om "habitus" (Rogg 1991:58).

En del av fritidsaktivitetene kan ses på som kvalifiserende i forhold til utdanning og fremtidige jobbmuligheter. Den kvalifiseringen som gjøres utenfor utdanningsinstitusjonen skjer i fritiden og viser seg ofte å ha sammenheng med utdanning og utdanningsaspirasjoner. Individene i dagens samfunn er preget av å opprettholde sin sosiale posisjon og bruker tiden til selvrealisering. I det postindustrielle samfunnet er posisjonering, og da kanskje særlig på feltene utdanning og fritid viktig.

Det kan ut i fra de fremkomne mønstrene være grunn til å stille spørsmål om ungdommene fra høyere sosiale lag vurderer sine valg i et lengre tidsperspektiv enn ungdommer fra lavere sosiale lag, ikke bare når det gjelder utdanning men også når det

gjelder fritid. Samt om ungdommene med høy sosial bakgrunn har en sterkere bevissthet, enn de med lavere sosial bakgrunn, om den fremtidige konkurransesituasjonen som møter dem når de skal ut på arbeidsmarkedet. Et arbeidsmarked som i høy grad er preget av kvalifisering.

Fritid og utdanning: En sammenheng mellom to variable?

Tidligere i kapittelet har jeg vist at sosial bakgrunn har stor betydning for både fritidsvalg og utdanningsaspirasjoner. Innledningsvis stilte jeg spørsmål om sammenhengen mellom ungdommenes fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner. Ved hjelp av logistisk regresjon har jeg vist hvor stor effekt de ulike variablene: Fritid, kjønn, sosial bakgrunn, karakterer og bosted har på utdanningsaspirasjoner.

Når det kun kontrolleres for fritid, viser regresjonsanalysen at fritid har en egen effekt på utdanningsaspirasjoner (se tabell 6.8). Denne sammenhengen gir delvis svar på andre del av hovedproblemstillingen: Om det er en sammenheng mellom fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner (jfr. figur 1.3). Videre må vi stille spørsmål om den statistiske sammenhengen mellom fritid og utdanning forsvinner når det trekkes inn og kontrolleres for sosial bakgrunn (jfr. figur 1.3). Det er rimelig å forvente en spuriøs sammenheng, da også fritidsvaner i stor grad påvirkes av sosial bakgrunn. Altså at sosial bakgrunn er en bakenforliggende variabel som både påvirker utdanningsaspirasjoner og fritidsaktiviteter. Det er ut fra dette bemerkelsesverdig at effekten av fritid vedvarer når sosial bakgrunn trekkes inn i regresjonen (se tabell 6.8).

Hvis vi på grunnlag av resultatene beregner sannsynligheter for å ha *enten* høye eller lave utdanningsaspirasjoner finner vi blant annet følgende; For jenter som har høy sosial bakgrunn, har en aktiv fritid, har gode karakterer og bor i by er det hele 97 prosent sannsynlighet for at de skal høye utdanningsaspirasjoner. Som en motpol til dette har gutter med lav sosial bakgrunn, en mindre aktiv fritid, svake karakterer og som er bosatt på "landet" 30 prosent sannsynlighet for å ha høye utdanningsaspirasjoner. Det er over tre ganger så stor sannsynlighet for at en person i den førstnevnte gruppen har høye utdanningsaspirasjoner som at en i den siste gruppen har høye aspirasjoner.

For å oppnå et mer nyansert bilde må utdanningsaspirasjoner måles med flere verdier enn høy og lav. Når man istedenfor benytter følgende *tre verdier*: Universitetsaspirasjoner, høgskoleaspirasjoner og videregående skole aspirasjoner, fremkommer det flere nyanser, selv om hovedtendensene er de samme (se tabell 6.9).

Variabelen bosted har imidlertid ingen forklaringskraft på forholdet mellom ungdom som har høyskoleaspirasjoner og videregående skole aspirasjoner. Dette tolkes som om bosted ikke har avgjørende betydning for de som har aspirasjoner på høyskolenivå, noe som er rimelig ut i fra den desentraliseringen som har skjedd i høyskolesektoren. Ser vi på forholdet mellom universitetsaspirasjoner og videregående skole aspirasjoner er det variabelen kjønn som ikke er signifikant. Dette tolkes som at kjønn ikke har noen signifikant betydning for de ungdommene som har aspirasjoner på universitetsnivå i forhold til videregående skole aspirasjoner. Dette til tross for at det viser seg å være flere kvinner enn menn som tar universitetsutdanning på landsbasis (Statistisk sentralbyrå 1994a).

For å illustrere de estimerte sannsynlighetene for betydningen av fritidsvaner i forhold til utdanningsaspirasjoner vil jeg skille mellom ungdom i to ulike situasjoner, nemlig ungdom med høy sosial bakgrunn og gode karakterer, og ungdom med lav sosial bakgrunn og svake karakterer. Disse kategoriene utgjør ekstremer eller ytterpunkter for ungdoms posisjon i forhold til utdanningsaspirasjoner.

Jeg vil først konsentrere meg om situasjonen for den kategorien som er best posisjonert i forhold til utdanningsaspirasjoner, og det er personer med høy sosial bakgrunn og gode karakterer. Jeg vil senere komme tilbake til de ungdommene som representerer det andre ytterpunktet. Anne og Anders har en aktiv fritid, de har gode karakterer og de har begge fedre med høy sosial bakgrunn. Marit og Marius har samme sosiale bakgrunn som Anne og Anders og like gode karakterer, men de har en mindre aktiv fritid. I tabell 7.1 viser jeg en oversikt over de estimerte sannsynlighetene for de fire personene.

Tabell 7.1: Estimerte sannsynligheter for utdanningsaspirasjoner for ungdom med høy sosial bakgrunn og gode karakterer

Navn	Utdanningsaspirasjoner			Total
	Universitet	Høgskole	Videregående skole	
Aktiv fritid, høy sosial bakgrunn, gode karakterer				
Anne	60	37	3	100
Anders	66	30	4	100
Mindre aktiv fritid, høy sosial bakgrunn, gode karakterer				
Marit	46	46	8	100
Marius	30	50	20	100

Note; Tallene er et utdrag fra tabell 6.11. Disse tallene gjelder for ungdommene som bor i byområder.

Ut i fra tabellen ser vi at variasjonene mellom de estimerte utdanningsaspirasjonene er store. Tabellen viser at det for Anne og Anders er størst sannsynlighet for at de har

aspirasjoner på universitetsnivå, mens det for Marit og Marius er like stor eller større sannsynlighet for at de vil ha aspirasjoner på høgskolenivå som universitetsnivå. Ut fra dette kan vi anta at type fritidsaktivitet påvirker ungdommenes utdanningsaspirasjoner. Det er for universitetsaspirasjoner at sammenhengen med fritid er sterkest. Sannsynligheten for at henholdsvis Marit og Anne skal ha universitetsaspirasjoner har en differanse på 14 prosentpoeng. Når alt ellers er likt vil Anne med en aktiv fritid ha 14 prosentpoeng større sannsynlighet for å ha aspirasjoner på universitetsnivå enn Marit. For Anders, som har en aktiv fritid, er sannsynligheten for å ha universitetsaspirasjoner hele 66 prosent, mens Marius som har en mindre aktiv fritid har 30 prosent sannsynlighet for å ha universitetsaspirasjoner.

Sammenlignet med universitetsaspirasjoner ser vi at betydningen av å ha en aktiv fritid er forholdsvis liten for høgskoleaspirasjoner. Dette antas å være på grunn av at høgskoleaspirasjoner består av en så sammensatt gruppe at det vanskelig lar seg gjøre og finne noe klart mønster.

Når det gjelder videregående skole aspirasjoner og fritid blir forholdet omvendt av det som var tilfelle for universitetsaspirasjoner. Her har Anne og Anders mindre sannsynlighet for videregående skole aspirasjoner enn Marit og Marius. Marit og Marius har henholdsvis 5 og 16 prosentpoeng større sannsynlighet for å ha aspirasjoner på videregående skolenivå enn Anne og Anders. Det vil si at Marit som har en mindre aktiv fritid har dobbelt så stor sannsynlighet for å ha videregående skole aspirasjoner som Anne med en aktiv fritid. På samme måte vil det for Marius som har en mindre aktiv fritid være fem ganger så stor sannsynlighet for å ha videregående skole aspirasjoner som for Anders.

Det andre ytterpunktet for ungdoms posisjon i forhold til utdanningsaspirasjoner består som nevnt av ungdom med lav sosial bakgrunn, og svake karakterer. Berit og Bernt har en aktiv fritid, de har begge svake karakterer og fedre med lav sosial bakgrunn. Laila og Lars er i samme situasjon som Berit og Bernt, bortsett fra at de har en mindre aktiv fritid.

Tabell 7.2: Estimerte sannsynligheter for utdanningsaspirasjoner for ungdom med lav sosial bakgrunn og svake karakterer

Navn	Universitetsaspirasjoner			Total
	Universitet	Høgskole	Videregående skole	
Aktiv fritid, lav sosial bakgrunn, svake karakterer				
Berit	15	52	33	100
Bernt	16	42	42	100
Mindre aktiv fritid, lav sosial bakgrunn, svake karakterer				
Laila	7	39	54	100
Lars	7	29	64	100

Note; Tallene er et utdrag fra tabell 6.11. Disse tallene gjelder for ungdommene som bor i byområder.

Det er også her store variasjoner i de ulike estimerte utdanningsaspirasjonene. For Berit er det størst sannsynlighet for å ha aspirasjoner på høgskolenivå, mens det for Bernt er like stor sannsynlighet for å ha høgskoleaspirasjoner som videregående skole aspirasjoner. For Laila og Lars er det imidlertid størst sannsynligheter for å ha aspirasjoner på videregående skole nivå.

Dersom vi sammenligner situasjonen for Berit og Laila, og situasjonen for Bernt og Lars ser vi at type fritid har betydning for de estimerte sannsynlighetene. Her blir altså sosial bakgrunn og karakterer holdt konstant. For både guttene og jentene øker sannsynligheten for universitetsaspirasjoner til det dobbelte dersom de har en aktiv fritid. Effekten av fritid er også til stede når det gjelder høgskoleaspirasjoner, men den er ikke så sterk. Motsatt reduseres sannsynligheten for videregående skole aspirasjoner både for gutter og jenter dersom man har en aktiv fritid. Betydningen av fritid for utdanningsaspirasjoner er forholdsmessig lik for begge kjønn. Men det er interessant å merke seg at for jenter med lav sosial bakgrunn og svake karakterer medfører en aktiv fritid at de mest sannsynlige aspirasjonene er høgskole og ikke videregående skole. For Laila derimot, som har en mindre aktiv fritid er sannsynligheten for å ha videregående skole aspirasjoner størst.

Dette illustrerer hvilken betydning innholdet i ungdoms fritid har i forhold til hvilke utdanningsønsker de har. Det er altså størst estimert sannsynlighet for å ha universitetsaspirasjoner for ungdom med høy sosial bakgrunn, gode karakterer og en aktiv komplementær fritid. Dette kan forstås som en matheuseffekt, der de som gjør det bra på et felt sannsynligvis også gjør det bra på andre felt. Resultatene underbygger en

antakelse om at de ungdommene som kommer fra ressurssterke hjem også har en fritid som i større grad overlapper skolen enn de som kommer fra mindre ressurssterke hjem.

I analysen har utdanningsaspirasjonene blitt betraktet som den avhengige variabelen, og vi har sett at fritid har en selvstendig effekt på utdanningsaspirasjoner. Når det gjelder antakelser om årsakssammenhenger er det ikke mulig med sikkerhet å fastslå disse. På den ene siden kan vi anta at enkelte fritidsaktiviteter fremmer kognitive ferdigheter og andre ferdigheter som kommer til nytte i skolesituasjonen. Dette vil innebære at bestemte typer fritidsaktiviteter påvirker utdanningsaspirasjoner positivt. På den annen side kan årsaksretningen gå den motsatte retningen, altså at utdanningsaspirasjoner påvirker ungdommenes fritid. Slik jeg har vært inne på tidligere kan man tenke seg at ungdom med høye utdanningsaspirasjoner velger fritidsaktiviteter ut fra vurderinger om hva som er nyttig i forhold til skole og prestasjoner i skolen. For eksempel ved at deltakelse i politiske organisasjoner eller interesse for informasjonsprogrammer på fjernsyn gir nyttig kunnskap og erfaring med stor overføringsverdi til skolefag.

Kulturell kapital uttrykkes både gjennom utdanningsaspirasjoner og fritidsvaner. Hvilken type kapital den enkelte har og hvordan den utnyttes er avhengig av om en lykkes på feltene fritid og utdanning. Kobling av ulike felter er viktig i dagens kvalifiseringssamfunn, sjansene for å hevde seg i kvalifiseringssamfunnet avhenger av hvordan man lykkes på de ulike feltene. Jo flere felter en kvalifiserer seg på jo bedre. Viktigheten av å gjøre det bra på flere felter medfører at ungdommenes to viktigste felter, utdanning og fritid, er ført nærmere sammen.

Ulike typer fritidsvaner indikerer ulik mengde kulturell kapital. De ungdommene som har en aktiv fritid kan karakteriseres som å inneha høy grad av kulturell kapital. De ungdommene som har en mindre aktiv fritid antas å inneha lavere grad av kulturell kapital. Utdanningsaspirasjoner indikerer på samme måte som fritidsvaner, mengden av den enkeltes kapitalvolum. Der universitetsaspirasjoner indikerer høy kulturell kapital og videregående skole aspirasjoner indikerer lav kulturell kapital (jfr. Bourdieu). Det er viktig å inneha kulturell kapital, jo større mengde kulturell kapital desto større sjanse for å kunne hevde seg i kvalifiseringssamfunnet. Den kulturelle kapitalen påvirkes av sosial bakgrunn, samtidig med at den enkelte sosialiseres inn i en bestemt habitus. Habitusen muliggjør bestemte registre av ulike valgbare handlingssituasjoner som i analysen har blitt synliggjort gjennom ungdommenes utdanningsaspirasjoner og fritidsvalg. Habitusen kan derfor brukes til å forstå hvorfor ungdommer fra forskjellige sosioøkonomiske grupper har ulike utdanningsaspirasjoner og fritidsvaner (Elstad 1992).

Fritid og utdanning kan ses som to ulike forhold som bidrar til at ungdom posisjoneres i det sosiale rommet. Gjennom skolegang opparbeider ungdom seg formelle og uformelle kvalifikasjoner. Utdanningsaspirasjoner kan ses på som et uttrykk for den enkeltes posisjonering, først og fremst i forhold til framtidig yrke men også mer generelt i forhold til en ønsket sosial status. Ungdoms fritidsvaner kan også antas å bidra til den enkeltes plassering i det sosiale rommet, for eksempel ved at deltakelse i noen typer aktiviteter fremmer konkurransementalitet og fokusering på å oppnå resultater. Jeg har tidligere vist at høye utdanningsaspirasjoner ofte kombineres med en aktiv komplementær fritid. Denne sammenhengen kan sies å underbygge Bourdieus beskrivelse av at individets kapital kan overføres fra en arena til en annen. Som nevnt tidligere er det ut fra regresjonsanalysene ikke mulig å si noe sikkert om årsakssammenhengen mellom utdanningsaspirasjoner og fritid. Bourdieus forståelse vil imidlertid kunne tolkes som en støtte til en antakelse om at det eksisterer et gjensidig påvirkningsforhold mellom utdanningsaspirasjoner og fritidsvaner. Summen av den enkeltes posisjonering og overføringer av kapital fra en arena til en annen kan i følge Bourdieu transformeres til økonomisk kapital, for eksempel gjennom godt betalte stillinger etter endt utdanning.

Ungdoms utdanningsaspirasjoner og fritidsvaner kan også ses som et resultat av venners utdanningsplaner og av det miljøet som omgir den enkelte (Frønes 1995a). I skolemiljøet er aspirasjonsnivået i klassen av betydning for den enkelte elevs videre utdanningsaspirasjoner. Boligstrøk er ofte preget av å være sosialt og økonomisk homogent og det påvirker planer om videre utdanning og muligens også fritidsvaner (NOU 1978:52). Fritid har også sammenheng med de andre ulike feltene/arenaene de tilhører, dette omfatter blant annet venner, skole og nærmiljø (Wadel 1990). Det hevdes at for å forstå hvilke funksjoner fritiden har i forhold til det moderne samfunn må det ses nærmere på:

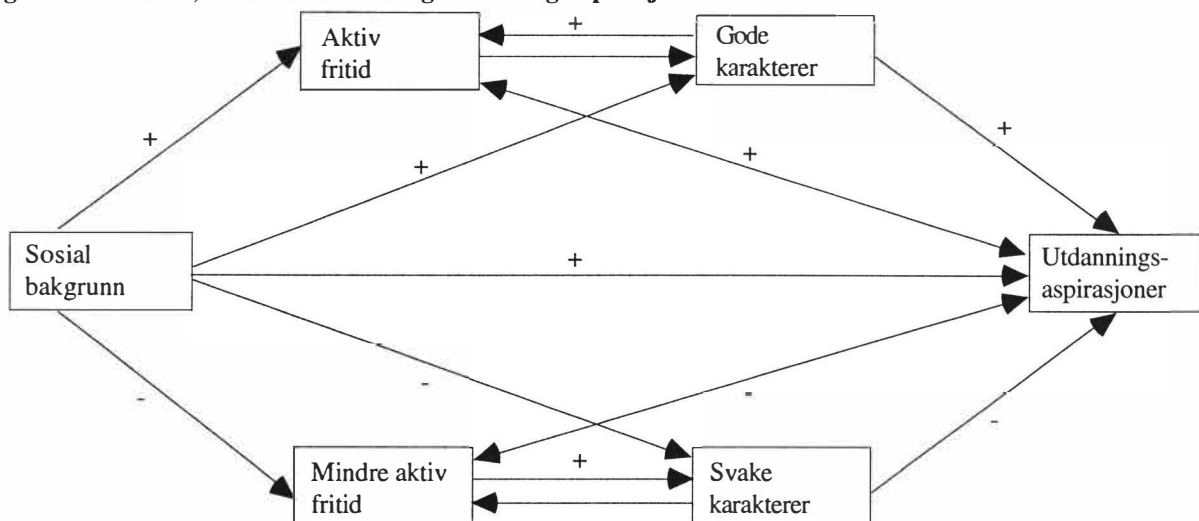
... "samspillet - den gjensidige utvekslingen - mellom fritida og andre sosiale institusjoner: Fritida utformes i samspill med arbeidsliv og økonomi, med klassestruktur og utdanningssystem osv." (Mangset 1992:56).

Dette viser at den sosiale konteksten som ungdom lever i er viktig for utdanningsaspirasjoner og fritidsvaner, og samspillet mellom disse.

Figur 7.1 illustrerer skjematisk hva slags sammenheng som eksisterer mellom faktorene sosial bakgrunn, karakterer, fritid og utdanningsaspirasjoner og de to ytterpunktene eller ekstremisituasjonene som tidligere i avsnittet ble eksemplifisert gjennom situasjonen for Anne/Anders og Laila/Lars. Situasjonen for disse ungdommene kan

forstås som to innholdsmessige motsatte strømninger, der man enten har høy (+) eller lav (-) verdi på samtlige faktorer. Figuren illustrerer på denne måten ikke situasjonen for de ungdommene som har delvis høye og delvis lave verdier på faktorene, og figuren oppsummerer derfor ikke resultatene fra analysen fullstendig.

Figur 7.1: Antatte påvirkningsforhold mellom sosial bakgrunn, aktiv fritid, mindre aktiv fritid, gode karakterer, svake karakterer og utdanningsaspirasjoner⁶⁰

Kapitalsammensetning og kapitalvolum sier noe om ungdommenes livsstil, og ifølge Bourdieu må vi se på flere aktiviteter og flere felt under ett for å få en helhet. Det er flere ting som påvirker den enkeltes livsstil, som utdanning, karriere, lønn og fritid. Livsstilsindikatoren kan bidra med å danne et bilde av hvilke preferanser individene har på andre felter. Det har vist seg å være et samsvar mellom forskjeller i livsstil og de ulike samfunnsklassene, samme bakgrunn medfører til en viss grad lik habitus (Elstad 1992). Ved å se på de ulike feltene; sosial bakgrunn, fritid, skoleprestasjoner og kjønn skapes en viss helhetsforståelse av ungdommenes livsstil. Gjennom de ulike analysene har det fremkommet en livsstil som er preget av lite kulturell kapital, representert med Laila og Lars, og en livsstil som er av en mer komplementær art og som innehar høy grad av kulturell kapital, representert med Anne og Anders.

Avsluttende betraktninger

Jeg har i denne oppgaven, både gjennom problemstillingen og variabelvalg, foretatt en "kunstig" avgrensning for å kunne forklare ungdommenes fritidsvalg og deres utdanningsaspirasjoner. Individenes kontekst er selvfølgelig mer kompleks, og består av flere variabler enn de jeg har plukket ut. Det er med andre ord flere forhold som

⁶⁰ Utgangspunktet for denne tabellen er hentet fra Knudsens tabell s. 234, 1980.

virker inn på individene enn det som er trukket frem her. Denne oppgaven har imidlertid vist at det er noen enkeltindikatorer som gjør at ungdom velger som de gjør, og jeg har trukket ut noen av dem som har vist seg å ha betydning.

For å forstå ungdommenes mangesidige valg, er det viktig å se helheten og ikke kun fokusere på ett enkelt felt. Ungdommene tilhører flere ulike og viktige felter/arenaer som tilsammen påvirker den enkeltes valgsituasjon, som for eksempel familie, skole, nabolag, venner og klassekamerater. Nærmiljøet, i form av boligstrøkets sosiale og økonomiske bestanddeler, har også betydning for de ulike valgsituasjonene. Også øyeblikkssituasjoner av fjern eller nær karakter, kan være utslagsgivende for ungdommenes valg. Det kan for eksempel være abstrakte påtrykk fra media eller en spesiell situasjonell hendelse som er med på å avgjøre ulike valgprosesser.

De feltene jeg har fokusert spesielt på har vist både forventede og uventede resultater. På den ene siden har ungdommens sosiale bakgrunn vist seg å ha strukturelle føringer på ungdommenes utdanningsaspirasjoner. Fritidsvaner har også vist seg å være preget av strukturelle føringer, men at fritid har en så sterk egeneffekt slik det fremgikk av analysen var overraskende. Denne effekten kan sies å representere et såkalt mulighetsrom for ungdommene. Det er gjennom dette mulighetsrommet at de strukturelle føringene blir lagt til side og det individuelle kommer til syne. Ungdommenes mulighetsrom kan likestilles med den enkeltes livsstil, som i dag har uante kombinasjoner. Det er her den enkeltes interesse kommer til uttrykk. Dette viser at nåtidige hendelser også er av betydning for ungdommenes valg og aspirasjoner og ikke bare at fortidige elementer slik som familiesosialisering har innvirkning på de senere valgprosessene.

Til tross for dette mulighetsrommet som fremmer det individuelle viser det seg gjennom de to ulike livsstilstypene som har fremkommet, at ungdom likevel velger samme mønster som de strukturelle føringene tilsier. Den ene er av en komplementær art, med et sterkt innslag av kulturell kapital, mens den andre i mindre grad er preget av kulturell kapital. Disse to livsstilene kan i kvalifiseringssamfunnet karakteriseres som henholdsvis postindustriell livsstil og tradisjonell livsstil. Postindustriell livsstil, på grunn av at denne livsstilen er tilpasset den samfunnstypen vi lever i og tradisjonell livsstil fordi livsstilen preges av en samfunnstype som er på vei ut. Dette er to typer livsstiler som karakteriserer ytterpunktene av ungdom i mitt materiale.

Settes dette i en historisk kontekst, kan man trygt si at mulighetsrommet for dagens ungdom er annerledes enn det som var tilfelle for tidligere generasjoner. Tidligere generasjoner hadde et mer begrenset mulighetsrom både når det gjaldt fritidsaktiviteter

og utdanningsmuligheter. Likheten mellom tidligere generasjoner og dagens ungdom er imidlertid at atskillelse av fritid og utdanning/jobb ikke lenger er så markant. På samme måte som fritid og arbeid gikk over i hverandre i det gamle bondesamfunnet, har fritid og utdanning igjen blitt stadig mer komplementære i dagens samfunn. Årsaken til denne utviklingen er trolig blant annet det postindustrielle samfunn og dets økte kvalifiseringskrav. En kvalifisering som gjør at overgangen mellom utdanning og fritid mer og mer utviskes.

I et utdanningspolitisk perspektiv representerer det omtalte mulighetsrommet i form av ungdoms fritidsaktiviteter en mulighet for å svekke de eksisterende utdanningsforskjeller. Gjennom å styrke fritidstilbudet til ungdom kan det antas at utdanningsaspirasjonene for visse grupper vil øke. Dette er en mulighet som oppstår nettopp fordi skille mellom utdanning/jobb og fritidssfæren er mindre enn i det industrielle samfunnet.

Litteratur

- Barstad, A. (1992), "En mer aktiv fritid". *Samfunnsspeilet*, 6:(1)13-15.
- Barstad, A. (1993), "Ungdoms levekår: Økende problemer på arbeidsmarkedet". *Samfunnsspeilet*. 7(2):23-28.
- Bell, D. (1974), *The Coming of Post-industrial Society*. London: Heinemann.
- Berg, L. (1988), *Studemotivasjon. Delrapport fra prosjektet: Yrkesretting - retorikk eller realitet?* NAVFs utredningsinstitutt. Notat 8/88.
- Bernstein, B. (1967), "Social Structure, Language and Learning". I J. P. De Cecco (ed.), *The Psychology of Language, Thought and Instruction*. New York: Holt, Rinehart and Winston, s. 89-101.
- Bernstein, B. (1977), "Social Class, Language and Socialisation". I J. Karabel & A. H. Halsey (eds.), *Power and Ideology in Education*. New York: Oxford University Press, s. 473-486.
- Boudon, R. (1974), *Education, Opportunity and Social Inequality: Changing Prospects in Western Society*. New York: John Wiley & Sons.
- Boudon, R. (1981), *The Logic of Social Action: An Introduction to Sociological analysis*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Boudon, R. (1982), *The Unintended Consequences of Social Action*. London: Macmillan.
- Bourdieu, P. & J.-C. Passeron (1977), *Reproduction in Education, Society and Culture*. (2nd. ed.). London: Sage Publications.
- Bourdieu, P. (1984), *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1995a), *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag.
- Bourdieu, P. (1995b), Klassebegrepet. Aubert-dagene, forelesning 15.05.95 arrangert av Institutt for sosiologi, Universitetet i Oslo.
- Broady, D. (1991), *Sociologi och epistemologi. Om Pierrre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Universitetet i Stockholm. Stockholm: HLS förlag.
- Brusdal, R. & R. Larvik (1991), "Hva gjør barn og unge i fritiden? En studie av fritidsmønster blandt barn og ungdom". SIFO. Arbeidsrapport, nr. 6.
- Edwardsen, R. (1991), "Hvem blir student?" I *Søkelys på høyere utdanning i Norge. En del utviklingstrekk med vekt på 1980-tallet*. NAVFs utredningsinstitutt. Rapport 3/91.

- Edvardsen, R. (1993), "Unge studievalg i 1980 og 1991". I E. Brandt (red.), *Utdanning og arbeidsmarked 1993*. Oslo: Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning.
- Edvardsen, R. (1995), *Yrkesvalgsmotiver. Resultater fra en undersøkelse om 16- og 18-åringers utdannings- og yrkesplaner i 1991*. Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning. Rapport 4/95.
- Edvardsen, R. (1996), *Ungdoms utdannings- og yrkesplaner 1993. Noen sentrale resultater fra en oppfølgingsundersøkelse av unges utdannings- og yrkesplaner fra 1991 til 1993*. Oslo: NIFU. Norsk institutt for studier av forskning og høyere utdanning. U-notat 1/96.
- Eeg-Henriksen, F. (1983), *Fra skolegang til poengsamling. Utdannings- og yrkesplaner blant avgangselever ved allmennfaglig studieretning i videregående skole 1980*. Oslo: NAVFs utredningsinstitutt. Melding 1983:7.
- Elstad, J. I. (1992), "Et klassebegrep for 90-årene? En kritisk overikt over tre sosiologiske klasseteorier". *Tidsskrift for samfunnsforskning*. 33(1):2-26.
- Enoksen, J. A. & P. O. Aamodt (1992), "Høyere utdanning: Fortsatt store sosiale forskjeller". *Samfunnsspeilet*. 6(2):10-12.
- Fangen, K. (1992), *Tysklands nye ungdom. DDR-ungdom i overgangen til det kapitalistiske samfunn*. Oslo: NAVFs Program for ungdomsforskning.
- Frønes, I. (1978), *Fritid, selvrealisering og opplevelse*. Oslo: INAS.
- Frønes, I. (1979), *Spørsmål om ungdomsklubb. En kultur - og miljøpolitisk studie fra en drabantby i Oslo*. Oslo: INAS. Rapport 1979:3.
- Frønes, I. (1993), "Mot den postindustrielle barndom". *BARN. Nytt fra forskning om barn i Norge*. (4):17-27.
- Frønes, I. (1995a), *Among Peers. On the Meaning of Peers in the Process of Socialization*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Frønes, I. (1995b), *Kjønn, generasjon og sosial forandring*. Prøveforelesning 20.10.95. Universitetet i Oslo.
- Frønes, I. (1996a), "Revolusjon uten opprør: Kjønn, generasjon og sosial forandring i Norge på 1980-tallet". *Tidsskrift for samfunnsforskning*. 37(1):71-86.
- Frønes, I. (1996b), "The Transformation of Childhood. Children and Families in Postwar Norway". Upublisert.
- Furre, B. (1992), *Norsk historie 1905-1990: Vårt hundreår*. Oslo: Samlaget.
- Grue, L. (1985), *Bedre enn sitt rykte. En undersøkelse av ungdoms fritidsbruk*. Oslo: Statens trykksaksekspedisjon.
- Grøgaard, J. (1992), *Skomaker bli ved din lest? En analyse av ulikhet i utdanning og arbeid blant unge menn på 80-tallet*. Oslo: FAFO. Rapport 146.
- Grøgaard, J. B. (1993), "Gutters utdanningsvalg: Hvorfor har sosial bakgrunn så stor betydning? Et forsvar for verdiforklaringen". *Samfunnsspeilet*. 7(1):14-20.

- Gullestad, M. (1989a), "Fra sosial ulikhet til livsstilskonkurransse?". *Tidsskrift for samfunnsforskning*. 30(2):145-160.
- Gullestad, M. (1989b), *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hansen, M. Nordli (1984), *Sosiale utdanningsforskjeller. Hvordan er de blitt forklart? Hvordan bør de forklares?* Magistergradsavhandling i sosiologi. Universitetet i Oslo: Institutt for sosiologi.
- Hansen, M. Nordli (1986a), "Sammenligning og kritikk av Bourdieu og Boudons sosiologi". *Sosiologi i dag*. 16(4):55-80.
- Hansen, M. Nordli (1986b), "Sosiale utdanningsforskjeller. Hvordan er de blitt forklart? Hvordan bør de forklares?". *Tidsskrift for samfunnsforskning*. 27(1):3-25.
- Hansen, M. Nordli (1995), *Class and Inequality in Norway. The Impact of Social Class Origin on Education, Occupational Success, Marriage and Divorce in the Post-War Generation*. Institutt for samfunnsforskning. 95:15.
- Haugen, R. (1994), "Trivsel, selvoppfatning og sosialt miljø i klassen. en analyse av sammenhenger". *Norsk pedagogisk tidsskrift*. 78(3):163-174.
- Hellevik, O. (1991), *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap* (5. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hernes, G. (1974), "Om ulikhetens reproduksjon. Hvilken rolle spiller skolen?". I M. S. Mortensen (red.). I *Forskningens lys*. Oslo: NAVF, s.231-251.
- Hernes, G. & K. Knudsen (1976), *Utdanning og ulikhet*. Oslo: Universitetsforlaget (NOU, 1976:46).
- Hole, A. (1996), "Leken slår ut slitet". *Aftenposten*, 22.04.96, s. 13.
- Holte, H. H. (1992), "Endringer i fritidsmønsteret 1980-90: Hjemme bra, men borte best". *Samfunnsspeilet*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. 6(2):34-36.
- Holte, H. H. & O. F. Vaage (1993), "Fritid og kulturell deltaking". I *Sosialt utsyn 1993* Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå, s. 425-444.
- Jönsson, I., Trondman & Arman (1993), *Skola-Fritid-Framtid. En studie av ungdomars kulturmönster och livschanser*. Lund: Studentlitteratur.
- Jørgensen, T. (1993), "Utdanning". I *Sosialt utsyn 1993*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå, s. 117-141.
- Kim, J. O. & C. W. Mueller (1978), *Introduction to Factor Analysis. What it is and how to do it*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Knudsen, K. (1980), *Ulikhet i grunnskolen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Knudsen, K., Aage B. Sørensen & Per O. Aamodt (1993), *Endringer i den sosiale rekrutteringen til høyere utdanning etter 1980*. Oslo: NAVF's utredningsinstitutt Norges forskningsråd.

- Lewis-Beck, M. S (1980), *Applied Regression. An introduction*. Beverley Hills: Sage Publications.
- Lindbekk, T. (1977), *Skolesosiologi*. Trondheim: Tapir.
- Lindbekk, T. (1996), Universitetsrekruttering/utdanningsforskning. Innlegg på seminar ved Norsk institutt for studier av forskning og høyere utdanning (NIFU).01.02.96. Upublisert.
- Lingsom, S., T. Solheim & I. Stangeby (1983), "Fritid og ferie". I *Sosialt utsyn 1983*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå, s. 270-289.
- Mangset, P. (1992), *Kulturliv og forvaltning. Innføring i kulturpolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Monsen, I. (1993), "Utdanningssektoren i vekst og forandring 1950-1991". I *Sosialt utsyn 1993*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå, s. 143-154.
- Mørch, S. (1985), *At forske i ungdom. Et sosialpsykologisk essay*. København: Rubikon.
- Natt & Dag (1995), "Tidens Ånd: Karakterjag". Oslo. (7):7.
- NOU 1978:52 *Levekår i storby*. Av Asbjørn Aase & Britt Dale. Oslo: Statens forvaltdningstjeneste
- NRK (1995), Refleks. 17.04.95.
- NRK P2 (1995), "Dumme gutter, smarte jenter". Ved A. C. Myrtveit i programmet; Har moped, men mangler fremtid, 04.04.95.
- Olsen, T. B. (1996), *Norske doktorgrader i tall. Informasjon fra Doktorgradsregisteret*. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (NIFU).
- Petersen, T. (1990), "Om å presentere resultater fra logitmodellen". *Tidsskrift for samfunnsforskning*. 31(1):56-58.
- Roalsø, K.-M. (1993), *Jenters strategier for voksenlivet. En analyse av unge kvinners yrkesaspirasjoner, utdanningsvalg, yrkesmønstre og familiestart*. Hovedoppgave i sosiologi. Oslo: Universitetet i Oslo; Institutt for sosiologi.
- Rogg, E. (1990), *Utdanningsfinansiering og utdanning 1974-85. Rekruttering til utdanning og bruk av utdanningsfinansiering*. Serie: Notater om studiefinansiering; delrapport nr. 4. Lånekassen.
- Rogg, E. (1991), "Kjønn og klasse i høyere utdanning - gir Bourdieu ny innsikt?". *Sosiologi i dag*. 21(4):55-74.
- Rosenlund, L. (1989), *Om smak og behag. En introduksjon til Pierre Bourdieus kultursosiologi*. Høgskolesenteret i Rogaland. Arbeidspapir nr. 99.
- Roshauw, H. (1983), "Kulturell deltaking". I *Sosialt utsyn 1983*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå, s. 290-311.
- Schneider, L. & S. Lysgaard (1953), "The Deferred Gratification Pattern. A Preliminary Study". *American Sociological Review*. 18(2):142-149.

- Severeide, P. I. (1988), "Utdanningsvalg og utdanningsveier: Høy status - Strake veien mot målet. Lav status - Sikk-sakk-kjøring mot det uvisse". *Samfunnsspeilet*. 2(2):16-18.
- Skogen, K. (1993), *Ungdom, fritidsliv og organisasjoner*. Oslo: UNGforsk. Rapport 2/93.
- Smeby, J.-C. (1989), "Geografisk rekruttering til høyere utdanning". I J.-C. Smeby & L. A. Støren (ed.), *Utdanning og arbeidsmarked 1989. Tendenser og perspektiver*. Oslo: NAVFs utredningsinstitutt.
- SPSS Base System User's Guide (1990), Chicago: SPSS.
- SPSS-X User's guide (1988), (3. ed). Chicago: SPSS.
- Statistisk sentralbyrå (1970), *Standard for utdanningsgruppering*. Oslo-Kongsvinger.
- Statistisk sentralbyrå (1992), *Tidsbruk og tidsorganisering 1970-90*. Oslo-Kongsvinger.
- Statistisk sentralbyrå (1994a), *Historisk statistikk 1994*. Oslo-Kongsvinger.
- Statistisk sentralbyrå (1994b), *Standard for inndeling etter sosioøkonomisk status*. Oslo-Kongsvinger.
- Statistisk sentralbyrå (1994c), *Utdanningsstatistikk. Videregående skoler 1. oktober 1994*. Oslo-Kongsvinger.
- Statistisk sentralbyrå (1995), *Utdanningsstatistikk. Videregående skoler 1. oktober 1993*. Oslo-Kongsvinger.
- Sørensen, R. (1989), "Logitmodellen: Analyse av diskret avhengig variabel". *Tidsskrift for samfunnsforskning*. 30(1):61-86.
- Undheim, J. O. (1985), *Innføring i statistikk for samfunnsvitenskapelige fag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Vibe, N. (1994), "Veien fram til høyere utdanning". I N. Vibe og T. Nygård, *Utdanning og arbeidsmarked 1994*. Oslo: Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning, s. 26-41.
- Vaage, O. F. (1992a), "Barn og unge er aktive kultur- og mediebrukere, men klare sosiale forskjeller". *Samfunnsspeilet*. 6(3):12-16.
- Vaage, O. F. (1992b), "Kultur- og mediebruk 1991". Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Rapport 92/12.
- Vaage, O. F. (1992c), "Ungdom og høyt utdannede de mest aktive kulturbrukerne". *Samfunnsspeilet*. 6(2):30-33.
- Vaage, O. F. (1993), *Mediebruk 1992*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Rapport 93/13.
- Wadel, C. (1990), *Den samfunnsvitenskapelige konstruksjon av virkelighet*. Flekkefjord: SEEK.
- Werner, A. (1994), *Barn i fjernsynsaldere. Hva vet vi om medienes innflytelse?* Oslo: Ad Notam Gyldendal.

- Wærdahl, R. (1993), *Aktivitet og fritid. Kommunale ungdomsundersøkelser i perioden 1988-93*. Oslo: NAVFs program for ungdomsforskning, UNGforsk. Rapport nr. 6/93.
- Zeller, R. & E. G. Carmines (1980), *Measurement in the Social Sciences. The Link Between Theory and Data*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Øia, T. (1994), *Norske ungdomskulturer*. Oplandske bokforlag.
- Østerberg, D. (1988), "Om Bourdieu". I *Sosiologisk årbok*. Oslo: Institutt for sosiologi, s. 37-46.
- Aamodt, P. O. (1982), *Utdanning og sosial bakgrunn*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. Samfunnsøkonomiske studier 51.
- Aamodt, P. O. (1994), "Valg og gjennomstrømning i utdanningssystemet". I J. Laug (red.), *Norsk forskning om utdanning. Perspektiver og veivalg*. Oslo: Ad Notam Gyldendal, s. 236-279.

Appendiks

Oversikt over vedleggstabeller.....	114
Vedlegg I Tabell fra kapittel 4 om datamaterialet	115
Vedlegg II Tabeller fra analysekapittel 5 om ungdommenes fritidsvaner	117
Vedlegg III Tabeller fra analysekapittel 6 om fritidsvaner og utdanningsapsirasjoner	123
Vedlegg IV Spørreskjema	131

Oversikt over vedleggstabeller

Tabell v.4.1	Oversikt over ungdommenes karakterpoeng (summen av karakterene i norsk, engelsk og matematikk). Absolutte tall og kumulativ prosent	115
Tabell v.5.1	Oversikt over antall medlemskap ungdommene har deltatt aktivt i den siste måneden. Absolutte tall og prosent	117
Tabell v.5.2	Oversikt over antall kulturaktiviteter ungdommene har deltatt på den siste måneden. Absolutte tall og prosent.....	117
Tabell v.5.3	Kulturbruk etter kjønn og alder. Prosent.....	118
Tabell v.5.4	Oversikt over antall ungdommer som har deltatt på kulturaktiviteten folkelig kultur den siste måneden. Absolutte tall og prosent	118
Tabell v.5.5	Kulturbruk etter fars yrke og fars utdanning. Prosent.....	119
Tabell v.5.6	Oversikt over ungdommenes lesevalg . Absolutte tall og prosent	119
Tabell v.5.7	Mediebruk etter kjønn og alder. Prosent	120
Tabell v.5.8	Mediebruk etter fars yrke. Prosent	121
Tabell v.5.9	Mediebruk etter fars utdanning. Prosent	122
Tabell v.6.1	Utdanningsaspirasjoner etter kulturbruk. Prosent	123
Tabell v.6.2	Utdanningsaspirasjoner etter mediebruk. Prosent.....	124
Tabell v.6.3	Korrelasjon for variablene utdanningsaspirasjoner, fritidsaktiviteter, sosial bakgrunn, kjønn, karakterer og bosted.....	125
Tabell v.6.4	Logitmodell for effekten av I- norsk karakter, II- engelsk karakter, III- matematikkarakter, IV- gjennomsnitt av karakterene norsk, engelsk og matematikk og V- gjennomsnitt av karakterene norsk, engelsk og matematikk, der det er vektet for matematikk	125
Tabell v.6.5	Korrelasjon for variablene norsk karakter, engelsk karakter og matematikkarakter	126
Tabell v.6.6	Logitmodell for effekten av I- norsk karakter, II- engelsk karakter, III- matematikkarakter, IV- gjennomsnitt av karakterene norsk, engelsk og matematikk og V- gjennomsnitt av karakterene norsk, engelsk og matematikk, der det er vektet for matematikk	127
Tabell v.6.7	Sannsynligheter for utdanningsaspirasjoner for karakterer og kjønn. Prosent.....	127
Tabell v.6.8	Oversikt for utdanningsaspirasjoner, kjønn, gjennomsnittskarakterer og fars utdanning. Absolutte tall og prosent.	128
Tabell v.6.9	Estimerte sannsynligheter for utdanningsaspirasjoner for fritid, sosial bakgrunn, karakterer, kjønn og de som bor utenfor byområdene. Prosent	129

Vedlegg I Tabell fra kapittel 4 om datamaterialet

Tabell v.4.1: Oversikt over ungdommenes karakterpoeng (summen av karakterene i norsk, engelsk og matematikk). Absolutte tall og kumulativ prosent

<i>Antall karakterpoeng</i>	<i>Absolutte tall</i>	<i>Kumulativ prosent</i>
2	3	.1
3	3	.2
4	4	.4
5	6	.6
6	47	2.3
7	72	5.0
8	218	13.2
9	392	27.8
10	423	43.5
11	558	64.4
12	650	88.6
13	202	86.1
14	81	96.1
15	23	99.1
Sum	2682	100

Note: Gjennomsnittet er 10.59. Uppgitt: 235.

Vedlegg II Tabeller fra analysekapittel 5 om ungdommenes fritidsvaner

Tabell v.5.1: Oversikt over antall medlemskap ungdommene har deltatt aktivt i den siste måneden. Absolutte tall og prosent

<i>Antall medlemskap</i>	<i>Absolute tall</i>	<i>Prosent</i>
Ikke medlem	893	30.6
1 medlemskap	705	24.2
2 medlemskap	762	26.1
3 medlemskap	255	8.7
4 medlemskap	187	6.4
5 medlemskap	56	1.9
6 medlemskap	40	1.4
7 medlemskap	12	.4
8 medlemskap	7	.2
Sum	2917	100

Tabell v.5.2: Oversikt over antall kulturaktiviteter ungdommene har deltatt på den siste måneden. Absolutte tall og prosent

<i>Antall kulturaktiviteter</i>	<i>Absolute tall</i>	<i>Prosent</i>
0	113	3.9
1	347	11.9
2	662	22.7
3	906	31.1
4	550	18.9
5	222	7.6
6	73	2.5
7	29	1.0
8	9	.3
9	5	.2
10	1	-
Sum	2917	100

Tabell v.5.3: Kulturbruk etter kjønn og alder. Prosent

<i>Kulturbruk</i>	<i>Kjønn</i>		<i>Alder</i>	
	<i>Gutt</i>	<i>Jente</i>	<i>18 år</i>	<i>20 år</i>
Teater (N=399)	11	16 ***	16	11 ***
Opera, ballett (N=44)	1	2 ***	2	1
Jazzkonsert (N=90)	3	3	2	4 **
Rockekonsert (N=389)	16	11 ***	12	15 *
Klassisk konsert (N=100)	3	4 **	4	3
Kino (N=1942)	65	68	66	67
Tilskuer idrettsarrangement (N=707)	29	20 ***	26	22 ***
Kafé, bar, restaurant(N=2451)	79	88 ***	82	86 **
Museum (N=208)	6	8 **	7	8
Kunstudstilling (N=223)	5	10 ***	7	-
Diskotek (N=1914)	66	65	67	65

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har deltatt på denne aktiviteten.

Tabell v.5.4: Oversikt over antall ungdommer som har deltatt på kulturaktiviteten folkelig kultur den siste måneden. Absolutte tall og prosent

<i>Antall kulturaktiviteter</i>	<i>Absolutte tall</i>	<i>Prosent</i>
0	132	4.5
1	430	14.7
2	874	30.0
3	1088	37.3
4	393	13.5
Sum	2917	100

Tabell v.5.5: Kulturbruk etter fars yrke og fars utdanning. Prosent

<i>Kulturbruk</i>	<i>Fars yrke</i>	
	<i>Arbeider</i>	<i>Funksjonær</i>
Teater (N=372)	11	16 ***
Opera, ballett (N=40)	-	2 ***
Jazzkonsert (N=80)	2	4 ***
Rockekonsert (N=358)	9	16 ***
Klassisk konsert (N=94)	3	4 **
Kino (N=1789)	60	72 ***
Tilskuer (N=661)	23	26 *
Kafé, bar, restaurant (N=2245)	82	86 ***
Museum (N=193)	5	9 **
Kunstutstilling (N=202)	5	9 ***
Diskotek (N=1754)	65	66
	<i>Fars utdanning</i>	
	<i>Lav</i>	<i>Høy</i>
Teater (N=382)	12	18 ***
Opera, ballett (N=42)	1	3 ***
Jazzkonsert (N=88)	2	5 **
Rockekonsert (N=372)	11	18 ***
Klassisk konsert (N=99)	3	5 ***
Kino (N=1831)	64	73 ***
Tilskuer (N=672)	24	25
Kafé, bar, restaurant (N=2304)	83	86
Museum (N=193)	6	10 ***
Kunstutstilling (N=211)	6	10 ***
Diskotek (N=1787)	65	66

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har deltatt på denne aktiviteten.

Tabell v. 5.6: Oversikt over ungdommenes lesevalg . Absolutte tall og prosent

<i>Lesevalg</i>	<i>Absolutte tall</i>	<i>Prosent</i>
Aviser	2713	93.0
Ukeblad, magasiner	1937	66.4
Tegneseriehefter	1359	46.6
Fagtidsskrift	612	21
Foreningsblad	313	10.7
Fagbøker, skolebøker	1952	66.9
Skjønnlitteratur	1173	40.2

Tabell v.5.7: Mediebruk etter kjønn og alder. Prosent

Mediebruk	Kjønn		Alder	
	Gutt	Jente	18 år	20 år
Lesevalg				
Aviser (N=2713)	95	92 ***	92	94 *
Ukeblad, magasiner (N=1937)	60	72 ***	69	63 ***
Tegneseriehefter (N=1359)	62	34 ***	49	44 **
Fagtidsskrift (N=612)	30	14 ***	18	24 ***
Foreningsblad (N=313)	53	47 **	9	13 ***
Fagbøker, skolebøker (N=1952)	62	71 ***	79	53 ***
Skjønnlitteratur (N=1173)	31	49 ***	44	36 ***
Annet (N=437)	17	14 *	16	14
Har ikke lest noe (N=18)	1	-	1	1
Programvalg				
Nyhetsending (N=552)	20	18	15	24 ***
Sportsending (N=386)	20	8 ***	13	13
Naturprogram (N=200)	9	5 ***	7	7
Underholdningsprogram (N=279)	5	13 ***	10	10
Film (N=980)	28	39 **	37	30 ***
Musikkprogram (N=171)	7	5 **	7	5 **
Vet ikke (N=191)	6	7	7	6
Ikke interessert (N=101)	3	4	3	4
Musikksmak (liker best)				
Rock (N=882)	38	24 ***	30	30
Heavy metal (N=201)	12	3 ***	8	5 ***
Punk (N=16)	-	1 ***	8	5 ***
Pop (N=909)	22	39 ***	31	31
Hip hop/Rap (N=71)	3	2	3	2
Jazz/Blues (N=147)	6	5	4	6 ***
House/Techno (N=79)	3	2 *	3	3
Reggae (N=73)	2	3 ***	2	3
Country & Western (N=53)	2	2	1	2
Klassisk (N=78)	1	4 ***	3	3
Folkemusikk (N=9)	-	-	-	-
Visesang (N=35)	0	2 ***	1	1
Gospel (N=108)	1	5 ***	3	4
Annet (N=81)	3	3	3	3

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har deltatt på denne aktiviteten.

Tabell v.5.8: Mediebruk etter fars yrke. Prosent

<i>Mediebruk</i>	<i>Fars yrke</i>	
	<i>Arbeider</i>	<i>Funksjonær</i>
<i>Lesevalg</i>		
Aviser (N=2490)	93	93
Ukeblad, magasiner (N=1773)	67	66
Tegneseriehefter (N=1246)	49	45
Fagtidsskrift (N=569)	18	24 ***
Foreningsblad (N=292)	9	12 **
Fagbøker, skolebøker (N=1821)	60	74 ***
Skjønnlitteratur (N=1086)	34	46 ***
Annet (N=398)	17	14 *
Har ikke lest noe (N=17)	1	1
<i>Programvalg</i>		
Nyhetsending (N=515)	17	21 **
Sportsending (N=353)	14	13
Naturprogram (N=182)	8	6 *
Underholdningsprogram (N=255)	12	8 ***
Film (N=891)	33	34
Musikkprogram (N=148)	4	7 ***
Vet ikke (N=181)	7	7
Ikke interessert i musikk (N=94)	4	4
<i>Musikksmak</i>		
Rock (N=813)	29	32 *
Heavy metal (N=182)	7	7 *
Punk (N=13)	-	1
Pop (N=839)	34	29 **
Hip hop/Rap (N=61)	3	2
Jazz/Blues (N=138)	4	6 ***
House/Techno (N=71)	2	3
Reggae (N=65)	2	3
Country & Western (N=42)	3	1 ***
Klassisk (N=72)	1	4 ***
Folkemusikk (N=8)	-	-
Visesang (N=32)	1	1 **
Gospel (N=103)	4	4
Annet (N=72)	3	3

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har deltatt på denne aktiviteten.

Tabell v.5.9: Mediebruk etter fars utdanning. Prosent

<i>Lesvalg</i>	<i>Fars utdanning</i>	
	<i>Lav</i>	<i>Høy</i>
Aviser (N=2554)	94	93
Ukeblad, magasiner (N=1823)	64	68 **
Tegneseriehefter (N=1274)	46	47
Fagtidsskrift (N=509)	27	19 ***
Foreningsblad (N=303)	14	9 ***
Fagbøker, skolebøker (N=1854)	79	61 ***
Skjønnlitteratur (N=1121)	49	37 ***
Annet (N=401)	16	13 *
Har ikke lest noe (N=18)	1	-
<i>Programvalg</i>		
Nyhetsending (N=519)	16	24 ***
Sportsending (N=360)	15	12 *
Naturprogram (N=189)	6	7
Underholdningsprogram (N=258)	11	6 ***
Film (N=920)	34	32
Musikk (N=160)	5	8 **
Vet ikke (N=176)	6	7
Ikke interessert i musikk (N=98)	3	4
<i>Musikksmak</i>		
Rock (N=827)	29	32
Heavy metal (N=189)	7	6
Punk (N=15)	-	1 ***
Pop (N=849)	34	26 ***
Hip hop/Rap (N=67)	3	2 **
Jazz/Blues (N=142)	4	7 ***
House/Techno (N=75)	3	3
Reggae (N=69)	2	3
Country & Western (N=47)	2	1
Klassisk (N=74)	1	5 ***
Folkemusikk (N=8)	1	1
Visesang (N=34)	1	1
Gospel (N=104)	3	4
Annet (N=75)	1	1 s

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har deltatt på denne aktiviteten.

Vedlegg III Tabeller fra analysekapittel 6 om fritidsvaner og utdanningsaspirasjoner

Tabell v.6.1: Utdanningsaspirasjoner etter kulturbruk. Prosent

<i>Kulturbruk</i>	<i>Utdanningsaspirasjoner</i>			<i>Total</i>	
	<i>Universitet</i>	<i>Høgskole</i>	<i>Videregående skole</i>		
Teater (N=388)	50	36	14	100	***
Opera, ballett (N=42)	64	21	14	100	***
Jazzkonsert (N=89)	54	35	11	100	***
Rockekonsert (N=371)	46	37	17	100	***
Klassisk konsert (N=96)	55	32	13	100	***
Kino (N=1842)	35	42	23	100	***
Tilskuer, idrettsarrangement (N=673)	30	46	24	100	**
Kafé, bar, restaurant(N=2311)	31	42	27	100	*
Museum (N=201)	45	33	22	100	***
Kunstutstilling (N=218)	49	35	16	100	***
Diskotek (N=1802)	29	43	28	100	*

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har denne aspirasjonen.

Tabell v.6.2: Utdanningsaspirasjoner etter mediebruk. Prosent

	Universitetsaspirasjoner			Total
	Universitet	Høgskole	Videregående skole	
Lesevalg				
Aviser (N=2545)	31	41	28	100 **
Ukeblad, magasiner (N=1817)	28	43	29	100 ***
Tegneseriehefter (N=1271)	29	40	31	100 ***
Fagtidsskrift (N=591)	41	40	19	100 ***
Foreningsblad (N=293)	43	42	15	100 ***
Fagbøker, skolebøker (N=1899)	38	44	18	100 ***
Skjønnlitteratur (N=1124)	42	42	16	100 ***
Annet (N=387)	22	35	38	100 ***
Har ikke lest noe (N=14)	-	43	57	100 **
Programvalg				
Nyhetsending (N=530)	46	37	17	100 ***
Sportsending (N=363)	27	45	28	100
Naturprogram (N=186)	30	29	41	100 ***
Underholdningsprogram (N=254)	16	49	35	100 ***
Film (N=918)	26	43	31	100 ***
Musikk (N=158)	30	42	28	100
Vet ikke (N=178)	34	45	21	100
Ikke interessert (N=91)	35	32	33	100
Musikksmak				
Rock (N=839)	37	36	27	100 ***
Heavy metal (N=186)	21	35	44	100 ***
Punk (N=16)	19	50	31	100
Pop (N=851)	24	48	28	100 ***
Hip hop/Rap (N=61)	15	39	16	100 **
Jazz/Blues (N=140)	42	38	20	100 **
House/Techno (N=76)	28	39	33	100
Reggae (N=66)	32	47	21	100
Country & Western (N=46)	7	28	65	100 ***
Klassisk (N=75)	59	31	10	100 ***
Folkemusikk (N=7)	14	29	57	100
Visesang (N=34)	38	47	15	100
Gospel (N=103)	20	66	14	100 ***
Annet (N=73)	31	51	18	100

* signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Signifikansnivået er testet ved hjelp av kji-kvadrat-test. N angir antall som har svart at de har denne aspirasjonen.

Tabell v.6.3: Korrelasjon for variablene utdanningsaspirasjoner, fritidsaktiviteter, sosial bakgrunn, kjønn, karakterer og bosted

	<i>Utdannings- aspirasjoner</i>	<i>Fars utdanning</i>	<i>Kjønn</i>	<i>Bosted</i>	<i>Fritids- aktiviteter</i>	<i>Karakterer</i>
<i>Utdannings- aspirasjoner</i>	1,0000 (2735) p= ,					
<i>Fars utdanning</i>	,2517 (2583) p= ,000	1,0000 (2737) p= ,				
<i>Kjønn</i>	,1169 (2735) p= ,000	-,0204 (2737) p= ,000	1,000 (2917) p= ,			
<i>Bosted</i>	,0765 (2735) p= ,000	,1268 (2737) p= ,000	,0304 (2917) p= ,100	1,0000 (2917) p= ,		
<i>Fritids- aktiviteter</i>	,2776 (2735) p= ,000	,1937 (2737) p= ,000	,0068 (2917) p= ,714	,0516 (2917) p= ,005	1,0000 (2917) p= ,	
<i>Karakterer</i>	,41113 (2537) p= ,000	,2307 (2549) p= ,000	,1185 (2682) p= ,000	,0235 (2682) p= ,225	,2512 (2682) p= ,000	1,0000 (2682) p= ,

Tabell v.6.4: Logitmodell for effekten av I- norsk karakter, II- engelsk karakter, III- matematikkarakter, IV- gjennomsnitt av karakterene norsk, engelsk og matematikk og V- gjennomsnitt av karakterene norsk, engelsk og matematikk, der det er vektet for matematikk

Variabel	I	II	III	IV	V
Konstant	-.8270 ***	-.7182 ***	-.9086 ***	-.8526 ***	-.7380 ***
Fritid (aktiv=1)	.9872 ***	1.0308 ***	.9872 ***	.9316 ***	.9460 ***
Fars utdanning (høy=1)	.9733 ***	.9683 ***	.9685 ***	.9227 ***	.9437 ***
Kjønn (jente=1)	.2232 ***	.3631 ***	.7201 ***	.3789 ***	.5594 ***
Karakter (god=1)	1.5288 *	1.4014 ***	1.4678 ***	1.7027 ***	1.6127 ***
Bosted (by=1)	.2801 **	.2170	.2747 **	.2694 **	.2534 *
-2 Log likelihood	3043.524 N=2735	2232.062 N=2401	2234.791 N=2583	2177.105 N=2420	2223.284 N=2420

Note: * signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Referansegruppen for de uavhengige variablene er, for alle analysene fra I-V, følgende; Fritid (som er konkurrerende), fars utdanning (som er lav utdanning), kjønn (som er gutter), karakterer (som er svak, se forøvrig forklaringen under) og bosted (som er land).

Det er her gjort fem ulike analyser med de ulike karakterene. **I-** I den første analysen har jeg satt opp norsk karakter, disse oddsforholdene skal sammenlignes med de øvrige karakterene. **II-** Engelsk karakter. **III-** Matematikkarakter. **IV-** I denne analysen er alle de tre karakterene i fagene norsk engelsk og matematikk gjort om til tallkarakterer (Lg=1 og Sg=5) og deretter er det tatt et gjennomsnitt av summen. Variabelen ble så dikotomisert. De nye verdiene fikk betegnelsene svake karakterer (poengsum fra 1-10=0) og gode karakterer (poengsum fra 11-15=1). **V-** Denne analysen er det vektet for matematikkarakteren ved at den teller dobbelt. Denne variabelen består av norsk karakterer, engelsk karakterer og matematikkarakteren som teller dobbelt. Også her ble karakterene kjørt i analysen med tallkarakterer. Gjennomsnittet ble beregnet og de nye verdiene fikk betegnelsen svake karakterer (poengsum fra 1-14=0) og gode karakterer (poengsum fra 15-20=1).

Disse ulike analysene er gjort for å finne ut hvordan karaktervariabelen skal brukes for å få et mest rettferdig inntrykk av ungdommenes karakterer. Spørsmålet er om det er bedre å velge ut kun én karakter, for eksempel norsk karakter, eller om det er bedre å ta et gjennomsnitt av alle tre variablene. En korrelasjonsmatrise over karakterene finnes i tabell v.6.2. Når vi regner ut sannsynligheten ut i fra tabellen vil differansene ved å bruke norsk karakter contra å bruke gjennomsnittet av alle tre karakterene se slik ut for jenter og gutter:

Når det gjelder jenter med gode norsk karakterer har 71.6 prosent høye aspirasjoner. Av jenter med gode gjennomsnittskarakterer har 77.4 prosent høye aspirasjoner. Dette utgjør en differanse på 5.8 prosentpoeng. Når det gjelder gutter er det 66.9 prosent som har gode norsk karakterer. Og det er 77.4 prosent av guttene som har høye aspirasjoner når de har gode gjennomsnittskarakterer. Dette utgjøre en prosentdifferanse på 10.5. Dette er såpass store forskjeller at det ikke kan forsvares å ta med kun én av karakterene i en videre analyse, et gjennomsnitt av de tre karakterene er å foretrekke.

Det som er verdt å merke seg når en ser på disse analysene er effekten av å være jente når vi ser på matematikkarakterer. Vi vet at jenter har svakere karakterer i matematikk enn guttene, derfor er det overraskende at effekten av å være jente i forhold til matematikkarakterer har så stor betydning for om de har høye utdanningsaspirasjoner i forhold til karakterene i norsk (analyse I), engelsk (analyse II) og gjennomsnittet av alle tre karakterene (analyse V). For å finne ut av dette forholdet ble fem nye analyser kjørt, men denne gangen kun med variablene kjønn og karakterer i tillegg til den avhengige variabelen. Se tabell v.6.5. under.

Tabell v.6.5: Korrelasjon for variablene norsk karakter, engelsk karakter og matematikkarakter

	<i>Norsk karakter</i>	<i>Engelsk karakter</i>	<i>Matematikkarakter</i>
<i>Norsk karakter</i>	1,0000	,5857	,4619
	p= ,	p= .00	p= ,00
<i>Engelsk karakter</i>		1,0000	,4614
		p= ,	p= ,000
<i>Matematikkarakter</i>			1,000
			p= ,

Tabell v.6.6: Logitmodell for effekten av I- norsk karakter, II- engelsk karakter, III- matematikkarakter, IV- gjennomsnitt av karakterene norsk, engelsk og matematikk og V- gjennomsnitt av karakterene norsk, engelsk og matematikk, der det er vektet for matematikk

Variabel	I	II	III	IV	V
Konstant	.0150	.1185	-.0679	-.0618 ***	.0629 ***
Kjønn (jente=1)	.1553 **	.3165 **	.6848 ***	.3383 ***	.5306 ***
Karakter (god=1)	1.7970 ***	1.6276 ***	1.7293 ***	1.9710 ***	1.9102 ***
-2 Log likelihood	2528.950	2569.482	2555.904	1621.396	1627.846
	N=2522	N=2518	N=2525	N=1964	N=1964

Note: * signifikant på 0.05-nivå, ** signifikant på 0.01-nivå, *** signifikant på 0.001-nivå. Referansegruppen for de uavhengige variablene er for alle analysene fra I-V følgende; Kjønn (som er gutt), fars utdanning (som er lav utdanning), kjønn (som er gutter), karakterer (som er svak, se forøvrig forklaringen under) og bosted (som er land).

Som vi ser er effekten av å være jente i forhold til matematikkarakterer fortsatt størst, i forhold til de andre karakterene. For å få enklere tall å analysere dette forholdet med regnes sannsynligheten for forholdet mellom kjønn og karakterer ut. Se firefelts tabellene under, tabell v.6.7.

Tabell v.6.7: Sannsynligheter for utdanningsaspirasjoner for karakterer og kjønn. Prosent

Karakterer	Norsk karakter		Engelsk karakter		Matematikkarakter	
	Kjønn		Kjønn		Kjønn	
	Gutt	Jente	Gutt	Jente	Gutt	Jente
Høy	86	88	85	89	84	91
Lav	50	54	53	61	48	65

Note; Tabellene gir opplysninger om at selv om jenter har svake matematikkarakterer så har de ambisjoner å ta høyere utdanning oftere enn gutter. Vi kan anta at fordi jenter oftere enn gutter tar sikte på utdanning som ikke forutsetter matematikkunnskaper vil effekten av å være jente være større når vi tar utgangspunkt i matematikkarakteren enn norsk karakteren Denne effekten kan vi til en viss grad også se når det gjelder engelsk karakter, men denne effekten er på langt nær så stor som mellom matematikk og kjønn. Denne tendensen som er vist her støtter også valget om å bruke et gjennomsnitt av alle karakterene.

Tabell v.6.8: Oversikt for utdanningsaspirasjoner, kjønn, gjennomsnittskarakterer og fars utdanning. Absolutte tall og prosent.

<i>Variabler</i>	<i>Absolutte tall</i>	<i>Prosent</i>
Utdanningsaspirasjoner		
Høy	1962	71.7
Lav	773	28.3
Sum	2735	100
Kjønn		
Jente	1581	54.2
Gutt	1336	45.8
Sum	2917	100
Gjennomsnittskarakterer		
God	1514	43.5
Svak	1168	56.5
Sum	2682	100
Fars utdanning		
Høy	993	36.3
Lav	1744	63.7
Sum	2737	100

Tabell v.6.9: Estimerte sannsynligheter for utdanningsaspirasjoner for fritid, sosial bakgrunn, karakterer, kjønn og de som bor utenfor byområdene. Prosent

	<i>Universitets aspirasjoner</i>	<i>Høgskole aspirasjoner</i>	<i>Videregående skole aspirasjoner</i>
Aktiv fritid			
Får høy utdanning			
Jente, gode karakterer	61.23	32.99	5.78
Gutt, gode karakterer	55.01	39.92	5.07
Jente, svake karakterer	35.66	39.38	24.96
Gutt, svake karakterer	31.53	46.92	21.55
Får lav utdanning			
Jente, gode karakterer	38.73	45.63	15.64
Gutt, gode karakterer	33.54	53.24	13.22
Jente, svake karakterer	15.61	37.70	46.69
Gutt, svake karakterer	13.94	45.36	40.70
Mindre aktiv fritid			
Får høy utdanning			
Jente, gode karakterer	44.10	40.15	15.75
Gutt, gode karakterer	38.83	47.63	13.54
Jente, svake karakterer	18.14	33.86	48.00
Gutt, svake karakterer	16.40	41.24	42.36
Får lav utdanning			
Jente, gode karakterer	22.14	44.08	33.79
Gutt, gode karakterer	19.33	51.86	28.80
Jente, svake karakterer	6.10	24.90	68.96
Gutt, svake karakterer	5.70	31.36	62.94

Note: Logitkoeffisientene fra tabell 6.10 er i denne tabellen omregnet til sannsynligheter. Beregningene kan regnes ut ved hjelp av modell (6.3), $P(y_i=1) = \exp(\sum \beta x_i) / [1 + \exp(\sum \beta x_i)]$.

Oslo, januar 1991

UNDERSØKELSE OM UTDANNINGS- OG YRKESPLANER FOR UNGDOM FØDT I 1972

<p>1 a) Hva gjør du i januar 1991? (Sett <u>ett</u> kryss)</p> <p>1 ☐ Er hjemme uten lønnet arbeid 2 ☐ Arbeider i heltidsstilling 3 ☐ Arbeider i heltidsstilling og går på skole på deltid (kveldsundervisning o.l.) 4 ☐ Arbeider i deltidstilling eller har tilfeldige og kortvarige jobber 5 ☐ Arbeider i deltidstilling eller har tilfeldige og kortvarige jobber og går på skole på deltid (kveldsundervisning o.l.) 6 ☐ Går på skole 7 ☐ Går på skole og arbeider i deltidstilling ved siden av eller tar tilfeldig og kortvarig arbeid 8 ☐ Lærling</p> <p>1 b) Hvis du går på skole, hva slags utdanning tar du (oppgi studieretning og klassetrinn)? Hvis du er i arbeid, oppgi hva slags arbeid.</p> <p>.....</p> <p>1 c) Har du avsluttet noen utdanning etter grunnskolen? (Sett <u>ett</u> kryss)</p> <p>1 ☐ Nei 2 ☐ Ja, hvilken utdanning (oppgi studieretning o.l.)</p> <p>.....</p>	<p>3) Er du sikker på hva du vil gjøre høsten 1991? (Sett <u>ett</u> kryss)</p> <p>1 ☐ Ja, helt sikker 2 ☐ Ja, nokså sikker } Gå til spørsmål 4 3 ☐ Nei, usikker fordi jeg har mye å velge mellom 4 ☐ Nei, usikker fordi jeg ikke vet om jeg kommer inn på ønsket skole eller jobb } Gå til spørsmål 5 5 ☐ Vet ikke, har ingen planer eller ønsker</p>																																								
<p>2) Er det du gjør nå i vinter det du har ønsket å gjøre? (Sett <u>ett</u> kryss)</p> <p>1 ☐ Ja, jeg går på den skolen jeg ønsker, eller har den jobben jeg ønsker, eller er hjemme etter eget ønske 2 ☐ Ja, jeg gjør det jeg har ønsket, men ville ha foretrukket å gjøre noe annet nå 3 ☐ Nei, jeg har ikke kommet inn på den skolen jeg ønsket, eller fått det arbeidet jeg helst ville ha 4 ☐ Nei, andre har overtalt meg til å gå på den skolen jeg går på, eller ta den jobben jeg har nå 5 ☐ Vet ikke</p>	<p>4) Hva vil du gjøre høsten 1991? (Sett <u>ett</u> kryss)</p> <p>1 ☐ Gå på skole 2 ☐ Være i lønnet arbeid 3 ☐ Være hjemme uten lønnet arbeid</p>																																								
<p>5) Hvis du går på skole i januar 1991, hvilke forhold har hatt betydning for at du begynte på denne skolen? (Kryss av en rute for <u>hver</u> linje)</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 70%;"></th> <th style="width: 10%; text-align: center;">Viktig 1</th> <th style="width: 10%; text-align: center;">Noen betydning 2</th> <th style="width: 10%; text-align: center;">Ingen betydning 3</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Nødvendig for det yrket jeg tar sikte på.....</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Gjorde at jeg kunne gå på skole på hjemstedet</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Kom ikke inn på det jeg helst ønsket, måtte begynne med det jeg holder på med nå</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>I tråd med mine interesser</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Fikk ikke arbeid.....</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Foreldrene mine ønsket det</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Kameratene/venninnene mine begynte der.....</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Var usikker på hva jeg ellers skulle gjøre</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>Nødvendig for å komme inn på universitetet eller høyskole.....</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> </tbody> </table>		Viktig 1	Noen betydning 2	Ingen betydning 3	Nødvendig for det yrket jeg tar sikte på.....	☐	☐	☐	Gjorde at jeg kunne gå på skole på hjemstedet	☐	☐	☐	Kom ikke inn på det jeg helst ønsket, måtte begynne med det jeg holder på med nå	☐	☐	☐	I tråd med mine interesser	☐	☐	☐	Fikk ikke arbeid.....	☐	☐	☐	Foreldrene mine ønsket det	☐	☐	☐	Kameratene/venninnene mine begynte der.....	☐	☐	☐	Var usikker på hva jeg ellers skulle gjøre	☐	☐	☐	Nødvendig for å komme inn på universitetet eller høyskole.....	☐	☐	☐	
	Viktig 1	Noen betydning 2	Ingen betydning 3																																						
Nødvendig for det yrket jeg tar sikte på.....	☐	☐	☐																																						
Gjorde at jeg kunne gå på skole på hjemstedet	☐	☐	☐																																						
Kom ikke inn på det jeg helst ønsket, måtte begynne med det jeg holder på med nå	☐	☐	☐																																						
I tråd med mine interesser	☐	☐	☐																																						
Fikk ikke arbeid.....	☐	☐	☐																																						
Foreldrene mine ønsket det	☐	☐	☐																																						
Kameratene/venninnene mine begynte der.....	☐	☐	☐																																						
Var usikker på hva jeg ellers skulle gjøre	☐	☐	☐																																						
Nødvendig for å komme inn på universitetet eller høyskole.....	☐	☐	☐																																						

**6) Har du tenkt å ta mer utdanning i fremtiden?
(Besvar spørsmålet med ja hvis du går på videregående skole nå)**

(Sett ett kryss)

- 1 Ja → Ga til spørsmål 7
2 Nei }
3 Vet ikke } Ga til spørsmål 10

7) Hvor langvarig utdanning har du tenkt å ta?

(Sett ett eller flere kryss)

- 1 Folkehøgskole (ettårig)
2 Videregående skole (ettårige og toårige grunnkurs)
3 Videregående skole (videregående kurs)
4 Lærlingutdannig
- Svar også på spørsmål 9
- 5 Høgskoleutdanning – ingeniørhøgskoler, sykepleierhøgskole, pedagogisk høgskole, distrikthøgskole m.fl. (2–3 år etter videregående skole)
6 Universitetsutdanning (4–7 år etter videregående skole)
7 Doktorgradsstudier (forskerutdanning 2–4 år etter universitetsutdanning)
- Svar også på spørsmål 8

8) Hvis du har krysset av for høgskoleutdanning, universitetsutdanning, eller doktorgradsutdanning i spørsmål 7, hvilket fagområde tar du sikte på? (Sett ett kryss)

- 1 Språk, historie, filosofi, teologi m.m. evt. lektor/adjunkt i slike fag
2 Undervisning (førskolelærer, lærer m.fl.)
3 Økonomi og administrasjon (siviløkonom, bedriftsøkonom, sosialøkonom m.fl.)
4 Samfunnsvitenskap (psykolog, sosiolog, statsviter, sosialantropolog m.fl.)
5 Juridiske fag
6 Matematikk, datafag, fysikk, kjemi og biologi evt. lektor/adjunkt i slike fag
7 Teknikk (sivilingeniør, ingeniør, arkitekt m.fl.)
8 Helsevern (lege, tannlege, farmasøyt, veterinær, sykepleier m.fl.)
9 Jordbruk, skogbruk og fiske (sivilagronom, ha-gebrukskandidat, landskapsarkitekt, forstkandidat m.fl.)
10 Kunst, musikk, drama o.l.
11 Idrett og militære fag
12 Andre fag, hvilke:

9) Hvis du har krysset av for folkehøgskole, videregående skoler og/eller lærlingutdanning i spørsmål 7, hvilket fagområde tar du sikte på?

(Sett ett kryss)

- 21 Allmennfag
22 Kunst, kultur og estetikk (reklametegner, dekoratør, kunsthåndverker, musiker, tegner, skuespiller, kunstmaler m.fl.)
23 Administrasjon, handel- og kontorlag
24 Tekstil og søm (skredder, kjole- og draktsyer m.fl.)
25 Finmekaniske fag (urmaker, tannteknikker, gullsmed, optiker m.fl.)
26 Mekaniske fag (bilmekaniker, bilreparatør, flymekaniker, maskinarbeider m.fl.)
27 Jern- og metallfag (maskinarbeider, platearbeider, sveiser m.fl.)
28 Elektrofag (elektromontør, elektrisitetsverkmontør, heismontør, radio- og TV-reparatør m.fl.)
29 Trearbeids-, bygge- og anleggsgfag (tømmer, snekker, maler, murer, kobber- og blikkenslager, grunnarbeider, rørlegger, glassmester m.fl.)
30 Grafiske fag (boktrykker, bokbinder, typograf m.fl.)
31 Næringsmiddelfag (baker, konditor, pølsemaker, slakter, fisketilvirker m.fl.)
32 Samferdselsfag (sjøfartsfag, vegtrafikkfag, jernbanetrafikkfag, postale fag, telekommunikasjonsfag, reiselivsfag)
33 Helse- og sosialfag (hjelpepleier, legesekretær, tannlegeassistent, barnepleier, vernepleier, apotektekniker m.fl.)
34 Jordbruk-, skogbruk- og fiskefag (agronom, gartner m.fl.)
35 Husstellsfag- hotell- og restaurantfag (kokk, servitør m.fl.)
36 Hygiene og skjønnhetspleiefag (frisør, fotpleier, hudpleier m.fl.)
37 Idretts- og ungdomslederfag, politiskole og militære fag
38 Andre fag, hvilke:

10) Tenk deg at du ikke behøvde å ta hensyn til f.eks. eksamenskarakterer, utdanningens lengde, lønn, jobbmuligheter, familieforhold, eller om du er gutt eller jente. Hva ville du helst bli? Vær så konkret du kan. Oppgi gjerne flere yrker, men bare ett på hver linje, og først det du helst ville bli.

- 1)
- 2)
- 3)

11) Nedenfor har vi nevnt noen forhold som kan ha betydning når folk velger yrke. Hvilke forhold betrakter du som viktige og mindre viktige ved valg av yrke? (Kryss av en rute for hver linje)

	Noen betydning		
	Viktig 1	2	Ingen betydning 3
Mulighet for høy inntekt	☐	☐	☐
Få et yrke som er vel ansett	☐	☐	☐
Få et arbeid der jeg kan få tilfredsstilt mine faglige interesser.	☐	☐	☐
Få et arbeid der jeg kan få brukt evnene mine	☐	☐	☐
Få et arbeid som krever kort eller ingen utdanning	☐	☐	☐
Muligheter til å få en ledende stilling	☐	☐	☐
Muligheter for selvstendig arbeid..	☐	☐	☐
Mye samarbeid med andre mennesker	☐	☐	☐
Få et arbeid som gir meg mye kontakt med andre mennesker	☐	☐	☐
Sikkert arbeid/store muligheter til å få jobb	☐	☐	☐
Samfunnets behov for arbeidskraft	☐	☐	☐
Gjøre en samfunnsnyttig innsats ...	☐	☐	☐
Få et arbeid der jeg kan hjelpe andre mennesker	☐	☐	☐
Store valgmuligheter når det gjelder arbeidssted (geografisk) ...	☐	☐	☐
Muligheter for jobb på hjemstedet.	☐	☐	☐
Mye fritid og ferie	☐	☐	☐
Få et yrke som egner seg til å kombinere med å ha barn	☐	☐	☐

12) Har du tatt sikte på noe bestemt yrke eller arbeidsfelt? (Sett ett kryss)

- 1 Ja, jeg er helt bestemt } Gå til spørsmål 13
 2 Ja, jeg er nokså bestemt }
 3 Nei → Gå til spørsmål 15

13) Hvilket yrke eller arbeidsfelt tar du sikte på?

.....

14) Kjenner du noen som har dette yrket?

(Sett ett eller flere kryss)

- 1
- Mor
 Far
 Andre slektninger – også søsken
 Andre som jeg kjenner personlig
 Personer som jeg har sett på TV
 Ingen

Gå til spørsmål 16

15) Dersom du ikke har bestemt deg for et yrke, hva er den viktigste grunnen til at du ikke har bestemt deg? (Sett bare ett kryss)

- 1 Vil ha mer erfaring fra arbeidslivet
 2 Jeg har ikke tenkt noe særlig over hva jeg vil jobbe med
 3 Jeg har mange interesser, og har ikke bestemt meg ennå
 4 Kjenner for lite til forskjellige yrker
 5 Utdanninga jeg tar gir flere valgmuligheter, jeg vil bestemme meg senere.
 6 Vil helst slippe å jobbe, utsetter valget lengst mulig
 7 Vil gjøre andre ting (være hjemme, reise, drive idrett eller en annen hobby)
 8 Vet ikke

16) Nedenfor er oppgitt en rekke forhold som kan være knyttet til et yrke eller en jobb. Hvilke forhold betrakter du som viktige og mindre viktige ved valg av yrke?

(Kryss av en rute for hver linje)

	Noen betydning		
	Viktig 1	2	Ingen betydning 3
Lite støy og forurensninger	☐	☐	☐
Varig, sikker jobb	☐	☐	☐
Anledning til å treffe nye mennesker	☐	☐	☐
Arbeid på samme sted hver dag...	☐	☐	☐
Slippe å fatte beslutninger	☐	☐	☐
Avvekslende arbeidsoppgaver	☐	☐	☐
Fleksibel arbeidstid, bestemme selv når en skal jobbe	☐	☐	☐
Anledning til å arbeide med tall ...	☐	☐	☐
Rutinemessig arbeid, slippe å tenke på hva en gjør	☐	☐	☐
Anledning til å bruke kroppen, til å bevege seg	☐	☐	☐
Gode framtidsutsikter/opptrykksmuligheter	☐	☐	☐
Godt forhold til kolleger	☐	☐	☐
Godt forhold til overordnede	☐	☐	☐
Muligheter til å skape noe nytt	☐	☐	☐
En jobb som gir kort vei til arbeidsplassen	☐	☐	☐
Være med på å bestemme	☐	☐	☐
Muligheter for deltidsarbeid	☐	☐	☐
Anledning til å arbeide med maskiner og verktøy	☐	☐	☐
Anledning til å reise i tilknytning til arbeidet	☐	☐	☐

17) Nedenfor er 34 kjente yrker eller stillinger listet opp. Hvilke kunne du tenke deg å arbeide i, og hvilke er du ikke interesserte i?

(Kryss av en rute for hver linje)

	Ja, og jeg ville antagelig kunne gjøre en god jobb hvis jeg gikk inn for dette yrket 1	Ja, men jeg har ikke evner, innsatsvilje eller andre egenskaper som kreves for å komme inn i dette yrket 2	Nei, jeg er ikke interessert i dette yrket eller denne stillingen 3
Advokat	☐	☐	☐
Barnehageassistent	☐	☐	☐
Bonde	☐	☐	☐
Dagmamma	☐	☐	☐
Direktør	☐	☐	☐
Ekspeditor	☐	☐	☐
Elektriker	☐	☐	☐
Fisker	☐	☐	☐
Flyger	☐	☐	☐
Forsker	☐	☐	☐
Frisør	☐	☐	☐
Førskolelærer	☐	☐	☐
Hjelpepleier	☐	☐	☐
Hjemmehjelper	☐	☐	☐
Ingeniør	☐	☐	☐
Journalist	☐	☐	☐
Kontormann/dame	☐	☐	☐
Kunstner (musiker, kunstmaler, forfatter, skuespiller o.l.)	☐	☐	☐
Lege	☐	☐	☐
Lektor	☐	☐	☐
Lærer	☐	☐	☐
Mekaniker	☐	☐	☐
Politiker	☐	☐	☐
Postbud	☐	☐	☐
Profesjonell idrettsutøver ..	☐	☐	☐
Prest	☐	☐	☐
Professor	☐	☐	☐
Psykolog	☐	☐	☐
Reiseleder, guide	☐	☐	☐
Selger	☐	☐	☐
Sjåfør	☐	☐	☐
Snekker	☐	☐	☐
Sykepleier	☐	☐	☐
Tolk	☐	☐	☐

NOEN BAKGRUNNSOPPLYSNINGER

18) Hvilket fag likte du best på ungdomsskolen?

.....

19) Karakterer i ungdomsskolen – karakterer til avslutningseksamen, eller standpunktkarakter i fag uten avslutningseksamen.

Besvar spørsmålet bare hvis du ønsker det.

(Kryss av en rute for hver linje)

	Sg 1	Mg 2	G 3	Ng 4	Lg 5
Norsk	☐	☐	☐	☐	☐
Engelsk	☐	☐	☐	☐	☐
Matematikk	☐	☐	☐	☐	☐

20) Bosted

Fylke:

Kommune:

21) Kjønn

1 Mann 2 Kvinne

22) Hvilket språk snakker du vanligvis hjemme?

(Sett ett kryss)

1 Norsk

2 Annet, hvilket språk:

23) Foreldres yrke

Mors yrke:

Fars yrke:

24) Foreldres utdanning.

(Sett kryss for hver av de nedenfornevnte utdanninger som din mor og far har)

	Mors utdanning	Fars utdanning
Folkeskole, grunnskole	1 ☐	1 ☐
Framhaldsskole, folkehøgskole	2 ☐	2 ☐
Yrkesskole	3 ☐	3 ☐
Realskole	4 ☐	4 ☐
Gymnas	5 ☐	5 ☐
Høgskole (lærerskole, sykepleieskole, ingeniørskole, sosialhøgskole, distriktshøgskole o.l.)	6 ☐	6 ☐
Universitet (også Norges tekniske høgskole, Norges Handelshøyskole og Norges landbrukshøgskole)	7 ☐	7 ☐

Annen utdanning, mor:

far:

NAVF's utredningsinstitutt
Norges forskningsråd
Munthes gt. 29, 0260 Oslo
Telefon: 22 92 51 00
Telefax: 22 43 89 70

Oppfølgingsundersøkelse om utdannings- og yrkesplaner for ungdom født i 1972 og 1974

Vinteren 1991 besvarte du et spørreskjema fra oss om dine utdannings- og yrkesplaner. Vi takker for at du påtok deg arbeidet med å svare. Enkelte resultater fra undersøkelsen vises i tabeller på vedlagte ark.

Som vi gjorde oppmerksom på, ville alle som svarte på skjemaet få et nytt spørreskjema om to eller tre år. Vi vedlegger dette nye skjemaet, og håper at du også denne gangen vil ta deg tid til å svare.

Noen av spørsmålene er identiske med spørsmålene i det forrige skjemaet, andre er nye. Det er ikke nødvendig at du husker hva du svarte på forrige undersøkelse. Vi vet at folk forandrer utdannings- og yrkesplaner, og dette er et av de forhold som vi ønsker å undersøke. Det er også med noen spørsmål om fritidsinteresser denne gangen, fordi vi ønsker å få et bredere bilde av de unges interesser og aktiviteter.

For at undersøkelsen skal bli nyttig, er det viktig at mange svarer på skjemaet. Det er imidlertid frivillig om du vil svare på skjemaet eller ikke. Hvis det er enkelte spørsmål du ikke ønsker å svare på, kan du unnlate å gjøre det.

Kanskje er du i en spesiell situasjon og mener at du ikke passer inn i undersøkelsen. Vi vil likevel sette stor pris på å få ditt svar. Alle svar er like viktige for oss.

Alle opplysninger i spørreskjemaet vil bli behandlet fortrolig. Registreringsnummeret oppe i høyre hjørne skal gjøre det mulig for oss å vite hvem som har svart og hvem som vi skal sende purrebrev til. Statistisk sentralbyrå har skaffet oss adresser. Det er en betingelse fra Datatilsynet og Statistisk sentralbyrå at utsendingsregistret slettes i løpet av 1993, slik at opplysningene fra spørreskjemaet senere ikke kan knyttes til person.

Dersom du har spørsmål i forbindelse med undersøkelsen, kan du henvende deg til Rolf Edvardsen, tlf. 22 92 51 42, eller Grethe Hovland, tlf. 22 92 51 07. Vi takker på forhånd for hjelpen.

Med hilsen

NAVF's utredningsinstitutt

Johan-Kristian Tønder
Johan-Kristian Tønder

Rolf Edvardsen
Rolf Edvardsen

Oppfølgingsundersøkelse om utdannings- og yrkesplaner for ungdom født i 1972 og 1974

A. Din situasjon i februar 1993

1. Hva gjør du i februar 1993?

(Sett bare ett kryss for det som passer best på din situasjon)

- 1 Er hjemme uten lønnet arbeid
- 2 Arbeider i heltidsstilling
- 3 Arbeider i heltidsstilling og går på skole på deltid (kveldsundervisning o.l.)
- 4 Arbeider deltid eller har tilfeldige og kortvarige jobber
- 5 Arbeider deltid eller har tilfeldige og kortvarige jobber og går på skole/studerer på deltid (kveldsundervisning o.l.)
- 6 Går på skole/studerer
- 7 Går på skole/studerer og arbeider i deltidsstilling ved siden av eller tar tilfeldige og kortvarige jobber
- 8 Er lærling
- 9 Avtjener militær eller sivil verneplikt

2. Hvis du er under utdanning, hva slags utdanning tar du?

Studium/studieretning/linje:

.....

Skolens/universitetets navn:

.....

3. Hvis du er hjemme uten inntektsgivende arbeid, hva er den viktigste årsaken til det? (Sett bare ett kryss)

- 1 Har omsorgsansvar for eget barn
- 2 Har omsorgsansvar for foreldre eller andre
- 3 Kom ikke inn på den utdanningen jeg søkte
- 4 Har ikke fått arbeid
- 5 Ønsker å gjøre andre ting i en periode (hobby, idrett, reise o.l.)
- 6 Sykdom o.l.
- 7 Andre årsaker:

.....

4. Hvis du i februar 1993 hadde arbeid enten som hoved- eller bibeskjeftigelse, oppgi type arbeid/yrke og dets omfang?

Type arbeid/yrke:

.....

Arbeidets omfang: 1 Heltid 2 Deltid

5. Er det du gjør i vinter det du har ønsket å gjøre?

- 1 Ja, jeg går på den skolen jeg ønsker, eller har den jobben jeg ønsker eller er hjemme etter eget ønske
- 2 Ja, jeg gjør det jeg har ønsket, men ville ha foretrukket å gjøre noe annet nå
- 3 Nei, jeg har ikke kommet inn på den skolen jeg ønsket, eller fått det arbeidet jeg helst ville ha
- 4 Nei, andre har overtalt meg til å gå på den skolen jeg går på, eller ta den jobben jeg har nå
- 5 Vet ikke

6. a) Hvor bor du (pr. 1. februar 1993)?

Fylke:

Kommune:

6. b) Hvem bor du sammen med (pr. 1. februar 1993)?

- 1 Jeg bor sammen med begge mine foreldre
- 2 Jeg bor sammen med en av mine foreldre
- 3 Jeg bor sammen med min ektefelle/samboer
- 4 Jeg bor sammen med slektninger/venner
- 5 Jeg bor i skoleinternat, militærforlegning eller i annet bofellesskap
- 6 Jeg bor for meg selv
- 7 Andre boforhold, oppgi hva slags:

.....

B. Hva har du gjort de siste fem årene?

7. Hva gjorde du 1. februar 1988, 1989, 1990, 1991 og 1992? (Sett av kryss for hvert år)

	1. febr. 1988	1. febr. 1989	1. febr. 1990	1. febr. 1991	1. febr. 1992
a) Var hjemme uten lønnet arbeid	1 ☐	1 ☐	1 ☐	1 ☐	1 ☐
b) Arbeidet i heltidsstilling	2 ☐	2 ☐	2 ☐	2 ☐	2 ☐
c) Arbeidet i heltidsstilling og gikk på skole/ studerte på deltid (kveldsundervisning o.l.) . .	3 ☐	3 ☐	3 ☐	3 ☐	3 ☐
d) Arbeidet deltid eller hadde tilfeldige og kortvarige jobber	4 ☐	4 ☐	4 ☐	4 ☐	4 ☐
e) Arbeidet deltid eller hadde tilfeldig og kortvarig jobb og gikk på skole/studerte på deltid (kveldsundervisning o.l.)	5 ☐	5 ☐	5 ☐	5 ☐	5 ☐
f) Gikk på skole/studerte på heltid	6 ☐	6 ☐	6 ☐	6 ☐	6 ☐
g) Gikk på skole/studerte og arbeidet i deltidsstilling ved siden av eller tok tilfeldig og kortvarig arbeid	7 ☐	7 ☐	7 ☐	7 ☐	7 ☐
h) Var lærling	8 ☐	8 ☐	8 ☐	8 ☐	8 ☐
i) Avtjente militær eller sivil verneplikt	9 ☐	9 ☐	9 ☐	9 ☐	9 ☐

8. Dersom du var under utdanning pr. 1. februar 1988, 1989, 1990, 1991 eller 1992, hva slags utdanning var dette?

	1. febr. 1988	1. febr. 1989	1. febr. 1990	1. febr. 1991	1. febr. 1992
a) Grunnskole 8. klasse	11 ☐	11 ☐	11 ☐	11 ☐	11 ☐
b) Grunnskole 9. klasse	12 ☐	12 ☐	12 ☐	12 ☐	12 ☐
c) Grunnskole 10. klasse	13 ☐	13 ☐	13 ☐	13 ☐	13 ☐
d) Videregående skole, grunnkurs	14 ☐	14 ☐	14 ☐	14 ☐	14 ☐
e) Videregående kurs 1	15 ☐	15 ☐	15 ☐	15 ☐	15 ☐
f) Videregående kurs 2	16 ☐	16 ☐	16 ☐	16 ☐	16 ☐
g) Annen videregående utdanning	17 ☐	17 ☐	17 ☐	17 ☐	17 ☐
h) Folkehøgskole	18 ☐	18 ☐	18 ☐	18 ☐	18 ☐
i) Distriktshøgskoleutdanning	19 ☐	19 ☐	19 ☐	19 ☐	19 ☐
j) Annen høgskoleutdanning	20 ☐	20 ☐	20 ☐	20 ☐	20 ☐
k) Universitetsutdanning	21 ☐	21 ☐	21 ☐	21 ☐	21 ☐
l) Annen utdanning, oppgi hva slags:	22 ☐	22 ☐	22 ☐	22 ☐	22 ☐

9. Dersom du har gått på videregående skole, kryss av for studieretning i de år du holdt på med slik utdanning. Svaret ditt skal gjelde den utdanning du var i pr. 1. februar i de følgende årene:

	1. febr. 1988	1. febr. 1989	1. febr. 1990	1. febr. 1991	1. febr. 1992
a) AF-Allmennfag	31 ☐	31 ☐	31 ☐	31 ☐	31 ☐
b) HK-Handels- og kontorlag	32 ☐	32 ☐	32 ☐	32 ☐	32 ☐
c) HI-Håndverks- og industrifag	33 ☐	33 ☐	33 ☐	33 ☐	33 ☐
d) Andre fag, oppgi hvilke:	34 ☐	34 ☐	34 ☐	34 ☐	34 ☐

10. Hva slags utdanning har du fullført? Kryss av for alle typer fullført utdanning:

	Grunnkurs	Videre- gående kurs I	Videre- gående kurs II	Annen utdanning
AF-Allmennfag	11 ☐	12 ☐	13 ☐	
HK-Handel- og kontorfag	21 ☐	22 ☐	23 ☐	
HI-Håndverk og industrifag	31 ☐	32 ☐	33 ☐	
Andre fag i videregående utdanning	41 ☐	42 ☐	43 ☐	
Folkehøgskole				54 ☐
Annen utdanning, oppgi hvilken:				64 ☐

11. Hvor mange grunnkurs har du tatt i den videregående skolen?

- 1 Ett grunnkurs → Gå til spm. 12
 2 To grunnkurs } Gå til spm. 14
 3 Tre eller flere grunnkurs
 4 Ingen → Gå til spm. 15

12. Hvis du bare har tatt ett grunnkurs, avsluttet du din utdanning med dette eller tok du mer utdanning?

- 1 Jeg gikk fra grunnkurset til videregående kurs eller annen utdanning → Gå til spm. 15
 2 Avsluttet utdanningen med grunnkurset → Gå til spm. 13

13. Hvis du har avsluttet utdanningen din med ett grunnkurs, hvorfor har du ikke tatt mer utdanning? (Sett bare ett kryss)

- 1 Det var ingen videregående kurs i faget
 2 Det var ikke nok plasser på videregående kurs, slik at alle kunne gå videre
 3 Jeg ønsket ikke utdanning utover grunnkurset
 4 Andre grunner:

 → Gå til spørsmål 15

14. Hvis du har tatt to eller flere grunnkurs, oppgi årsaken: (Sett bare ett kryss)

- 1 Det var ikke videregående kurs innenfor faget og jeg ønsket å ta mer utdanning
 2 Det var ikke nok plasser på videregående kurs, slik at alle kunne gå videre
 3 Jeg kom ikke inn på det grunnkurset jeg ønsket mest i første omgang, og måtte ta et annet grunnkurs i mellomtiden
 4 Jeg fikk lyst til å gjøre noe annet enn det jeg startet med
 5 Jeg ønsket å ta to eller flere grunnkurs for å få en bredt sammensatt utdanning

15. Har du noen gang søkt en utdanning som du ikke kom inn på?

- 1 Ja 2 Nei

16. Har du noen gang gått opp til deleksamen for å forbedre karakteren din?

- 1 Ja 2 Nei

17. Har du noen gang tatt en utdanning først og fremst for å samle poeng for å komme inn på en bestemt linje eller studieretning i videregående skole?

- 1 Ja 2 Nei

18. Har du noen gang tatt en utdanning først og fremst for å samle poeng for å komme inn ved bestemte fagstudier ved universitet eller høyskole?

- 1 Ja 2 Nei

19. Har du hatt en eller annen form for lønnet arbeid etter at du var ferdig med grunnskolen? (Sett bare ett kryss for det alternativet som passer best)

- 1 Ja, heltids- eller deltidsjobb → Gå til spm. 20
 2 Ja, men bare i kortvarige eller tilfeldige jobber
 3 Ja, men jeg har bare jobbet i skoleferier } Gå til spm. 21
 4 Nei, jeg har ikke hatt lønnet arbeid

20. Hvor lenge har du til sammen vært i arbeid etter at du var ferdig med grunnskolen?

	1-11 mnd.	1-2 år	Mer enn 2 år
Heltidsarbeid:	☐	☐	☐
Deltidsarbeid:	☐	☐	☐

29. Hvis du har krysset av for folkehøgskole, videregående skole og/eller lærlingutdanning i spørsmål 27, hvilket fagområde tar du sikte på?

(Sett ett kryss)

- 21 Allmennfag
- 22 Kunst, kultur og estetikk (reklametegner, dekoratør, kunsthåndverker, musiker, tegner, skuespiller, kunstmaler m.fl.)
- 23 Administrasjon, handel- og kontorfag
- 24 Tekstil og søm (skredder, kjole- og draktsyer m.fl.)
- 25 Finmekaniske fag (urmaker, tanntekniker, gull-smed, optiker m.fl.)
- 26 Mekaniske fag (bilmekaniker, flymekaniker, maskinarbeider m.fl.)
- 27 Jern- og metallfag (maskinarbeider, platearbeider, sveiser m.fl.)
- 28 Elektrofag (elektromontør, elektrisitetsverk-montør, heismontør, radio- og TV-reparatør m.fl.)
- 29 Trearbeids-, bygge- og anleggsgfag (tømrer, snekker, maler, murer, kobber- og blikkenslagger, grunnarbeider, rørlegger, glassmester m.fl.)
- 30 Grafiske fag (boktrykker, bokbinder, typograf m.fl.)
- 31 Næringsmiddelfag (baker, konditor, pølse-maker, slakter, fisketilvirker m.fl.)
- 32 Samferdselsfag (sjøfartsfag, vegtrafikk, jern-banetrafikk, postale fag, telekommunikasjons-fag, reiselivsfag)
- 33 Helse- og sosialfag (hjelpepleier, legesekre-tær, tannlegeassistent, barnepleier, vernepleier, apotektekniker m.fl.)
- 34 Jordbruk-, skogbruk- og fiskefag (agronom, gartner m.fl.)
- 35 Husstellfag-, hotell- og restaurantfag (kokk, servitør m.fl.)
- 36 Hygiene og skjønnhetspleiefag (frisør, fot-pleier, hudpleier m.fl.)
- 37 Idretts- og ungdomslederfag, politiskole og militære fag
- 38 Andre fag, hva slags:

30. Hvor vil du foretrekke å arbeide, i offentlig sektor eller i privat næringsvirksomhet?

(Sett bare ett kryss)

- 1 I offentlig sektor (statlig, kommunal, fylkes-kommunal virksomhet m.m.)
- 2 I privat næringsvirksomhet
- 3 Likegyldig

E. Finansiering av skolegang og studier

31. Har du tatt opp lån eller fått stipend fra Statens lånekasse for å gå på videregående skole? (Sett ett eller to kryss)

- Har fått lån fra Statens lånekasse → Ga til spm. 32
- Har fått stipend fra Statens lånekasse } Ga til spm. 33
- Ingen lån eller stipend }

32. Ville du ha gått på videregående skole (så lenge som du har gjort) hvis du ikke hadde fått lån fra Statens lånekasse? (Sett ett kryss)

- 1 Ja
- 2 Nei
- 3 Vet ikke

33. Dersom du har planer om eller har påbegynt en universitets- eller høgskoleutdanning, hvordan har du tenkt å finansiere studiene?

	Viktigste finansierings-kilde (Sett <u>ett</u> kryss)	Andre kilder (Det kan settes flere kryss)
Egen formue eller oppsparte midler	1 ☐	☐
Egen arbeidsinntekt	2 ☐	☐
Ektefelle/samboers midler	3 ☐	☐
Støtte fra foreldre (inkl. bo gratis hjemme)	4 ☐	☐
Lån fra Statens lånekasse	5 ☐	☐
Støtte/lån fra andre kilder	6 ☐	☐

34. Dersom du ikke har planer om en universitets- eller høgskoleutdanning, har mulighetene til å få en stor studiegjeld medvirket til at du ikke har slike planer? (Sett bare ett kryss)

- 1 Ja, i høy grad
- 2 Ja i noen grad
- 3 Nei, andre forhold har vært bestemmende

F. Hvordan vurderer du dine framtidsmuligheter på arbeidsmarkedet?

35. Tror du at du er i inntektsgivende arbeid om 10 år? (Sett ett kryss)

- 1 Ja, helt sikkert
- 2 Ja, nokså sikkert
- 3 Er i tvil
- 4 Nei, antakelig ikke
- 5 Nei, sikkert ikke

36. Tror du at du har en jobb som du liker om 10 år? (Sett bare ett kryss)

- 1 Ja, helt sikkert
- 2 Ja, nokså sikkert
- 3 Er i tvil
- 4 Nei, antakelig ikke
- 5 Nei, sikkert ikke

37. Dersom du har barn om 10 år, hva tror du da du vil gjøre? (Sett bare ett kryss)

- 1 Være i heltidsarbeid
- 2 Være i deltidsarbeid
- 3 Være hjemme uten inntektsgivende arbeid
- 4 Være under utdanning
- 5 Vet ikke

G. Fritidsaktiviteter

38. Hva slags form for idrett/mosjon liker du best å drive med? (Sett ett kryss ved det alternativet som passer best for deg)

- 1 Lagidrett (fotball, håndball, ishockey m.m.)
- 2 Individuell idrett (friidrett, langrenn, orienteringsløp, turn m.m.)
- 3 Mosjon (gå på tur til fots eller på ski, jogge, sykkeltur, fisketur o.l.)
- 4 Driver lite eller ingenting med mosjon og idrett

39. Hva har du lest den siste uken?

(Det kan settes flere kryss)

- Aviser
- Ukeblad, magasiner
- Tegneseriehefter
- Fagtidsskrift
- Foreningsblad
- Fagbøker, skolebøker
- Skjønnlitteratur
- Annet
- Har ikke lest noe

40. Hvis du bare kunne se ett av programmene som er nevnt nedenfor på TV i kveld, hvilket hadde du valgt? (Sett bare ett kryss)

- 1 Nyhetsending
- 2 Sportsending
- 3 Naturprogram
- 4 Underholdningsprogram
- 5 Film
- 6 Musikkprogram
- 7 Vet ikke
- 8 Ingen, er lite interessert i TV

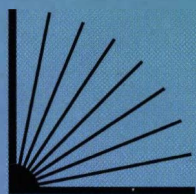
41. Du liker kanskje en type musikk bedre enn andre? Kryss av inntil 3 ganger og skriv tallene 1-3 foran den musikken du liker best. Tallet 1 skal stå foran den musikken du liker best og 2 foran den musikken du liker nest best osv.:

- Rock
- Heavy metal
- Punk
- Pop
- Hip hop/Rap
- Jazz/Blues
- House/Techno
- Reggae
- Country & Western
- Klassisk
- Folkemusikk
- Visesang
- Gospel
- Annet:

- Er ikke interessert i noen form for musikk

42. Har du i løpet av den siste måneden vært på/i: (Det kan settes flere kryss)

- Teater
- Opera, ballett
- Jazzkonsert
- Rockekonsert
- Klassisk konsert
- Kino
- Tilskuer på sport- eller idrettstevne
- Kafé, bar eller restaurant
- Museum
- Kunstutstilling
- Diskotek

NIFU

Norsk institutt for studier
av forskning og utdanning

Hegdehaugsveien 31, N-0352 Oslo
Tlf.: 22 59 51 00 - Faks: 22 59 51 01

Kr 50,-